

Leila Väisänen

VERRYTTELYTAIDETTA JA KULTTUURISIVUJA

Taiteen perusopetuksen rehtoreiden työn ja taiteen kietoutuminen

Pro gradu –tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Taidekasvatus

Syksy 2008

SISÄLLYS

Nainen kuin jäätynyt samppanja	1
1. JOHDANTO	2
2. TUTKIMUKSESTA	5
2.1. Taustat	5
2.2. Fenomenografinen tutkimus	7
2.3. Teemahaastattelut	9
2.4. Haastateltavat rehtorit	13
3. TAIDEKASVATUS	15
3.1. Taide	19
3.2. Taiteen perusopetus	22
3.3. Luovuus	31
3.4. Rehtori	35
4. TAIDE REHTORIN ELÄMÄNTAPANA	41
4.1. Opettaminen	42
4.2. Ammattitaiteilijuus	45
4.3. Verryttelytaide	50
4.4. Työkriisi	52
4.5. Perintöprinsessa	57
4.6. Ammattijohtajat.....	60
4.7. Aika	63
4.8. Haasteita	67
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	70
6. JÄLKIKIRJOITUS	74
LÄHTEET	79

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Leila Väisänen	
Työn nimi – Title Verrytelytaidetta ja kulttuurisivuja Taiteen perusopetuksen rehtoreiden työn ja taiteen kietoutuminen	
Oppiaine – Subject Taidekasvatus	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Lokakuu 2008	Sivumäärä – Number of pages 86
Tiivistelmä – Abstract <p>Onko taiteen perusopetuksen rehtorilla henkilökohtaista suhdetta taiteeseen ja tarvitseeko hän sitä? Miten työ ja taide kohtaavat rehtorin elämässä? Lähtökohtani on, että taiderehtori tarvitsee taidetta jaksaa tehdä omaa työtään. Taiderehtorilla täytyy olla henkilökohtainen suhde taiteeseen. Pidän haastattelemiani rehtoreita ensisijaisesti taidekasvattajina.</p> <p>Olen haastatellut viittä taiteen perusopetuksen oppilaitosten rehtoria. Etsin yhteyksiä rehtoreiden taiteen tekemisen ja työn välille. Olen nostanut esiin kahdeksan teemaa: opettaminen, ammattitaitoilijuus, verrytelytaide, työkiiri, perintöprinsessa, ammattijohtajat, aika ja haasteita. Teemat nousevat haastatteluista, mutta myös henkilökohtaisista mieltymyksistäni, sekä tästä ajasta. Taiderehtorin työ ja taide kietoutuvat toisiinsa. On vaikea nähdä rajaa taiteen ja työn, erityisesti rehtorin oman taiteen tekemisen ja työn välillä.</p> <p>Opinnäytteeni pohjaa hermeneuttiseen ajatteluun ja fenomenografiseen tutkimukseen. Kasvatusajatteluni lähtee lapsilähtöisyydestä ja taidenäkömykseni sisältää sekä taiteen tekemisen että vastaanottamisen.</p> <p>Tutkimuksen materiaalina toimivat haastattelut, opetushallituksen laatimat taiteen perusopetuksen opetus suunnitelmien perusteet sekä kirjallisuus taiteesta, taidekasvatuksesta, luovuudesta ja rehtoreista.</p> <p>Haastattelemiani taiteen perusopetuksen rehtorit tekevät taidetta. Tekemisen muodot kietoutuvat opettamiseen ja hallinnointiin, lomiin ja arkeen. Vaikka kiire on tuttua kaikille taiderehtoreille, niin työ koettiin mielekkääksi ja palkitsevaksi. Taiderehtoreiden tulee pitää huolta itsestään. Oma taiteen tekeminen on arvokasta ja sillä voi kunnioittaa myös omaa työtään taidekasvattajana: elän niin kuin puhun. Rehtorin elämäntilanne vaikuttaa aktiiviseen taiteen tekemiseen, määrään ja tapaan. Kuitenkin jokainen elämänvaihe tarjoaa omanlaisensa tavan lähestyä taidetta. Vaikka taidepolku voi joskus olla sammaloitunut, niin se on siellä –jalkojen alla.</p> <p><i>Taide on tämän työn kangas. Taidekasvatus on teoksen kehys. Taiteen perusopetus on taulun osa, kuvio tai hahmo. Rehtori on taiteen perusopetus-hahmon yksityiskohta; pilkku, läiskä, viiva.</i></p>	
Asiasanat – Keywords taidekasvatus, taiteen perusopetus, taiteen tekeminen, rehtori, luovuus	
Säilytyspaikka – Depository Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos	
Muita tietoja – Additional information	

NAINEN KUIN JÄÄTYNYT SAMPPANJA

Valitsin monologin, jonka tekeminen oli leijunut mielessäni jo useita vuosia...Taiteen tekijänä minulla on oikeus ja velvollisuus laittaa itseni peliin ja katsoa, kuinka siivet kantavat. Otin tietoisesti riskin ja tällä hetkellä olen onnellinen, että uskalsin. Monologi on tehty... Odotin aamun lehteä, odotin ja pelkäsin.

Näyttelijänä minä käytän omia kokemuksiani ja omaa elämääni pohjana.... Vaikka minä en kerro omasta elämästäni, niin aineksia näyttelijäntyöhön kerään sieltä varmasti, joko tietoisesti tai tiedostamatta.

Teatteria tehdessäni haluan puhua erilaisista asioista, käsitellä, herättää, provosoida. Näytelmän sisällöllä on merkitystä... jonkinlainen inhimillinen tarina täytyy löytyä. Ihmisen tarina....Näyttelijäntyö antaa kohtaamisia ihmisten kanssa.

Jo hyvin nuorena Aino Kallaksella oli voimakas kutsumus tulla kirjailijaksi. Hänellä oli rohkeutta ja uskoa omiin mahdollisuuksiin, sekä taloudellisesti turvattu nuoruus. Tässä löytyy selkeä ero Ainon ja minun maailmojen välillä. Itselläni siviiliammatin hankkiminen on aina ollut tärkeää. Taide ja työ kulkevat rinnakkain, välillä tasavertaisina, välillä tilasta taistellen. Asetelma on eri. Silti tunnistan sitä ahdistusta ja taistelua, jota Aino käy sisällään.

Minä olen taiteilija omalla tavallani. Näyttelemineen ilman rahaa ei tee siitä vähemmän arvokasta. On hienoa näytellä, tuntee kehittyvänsä pikkuhiljaa. Ja ne parhaat roolit ovat tietysti vasta edessäpäin.

Taiteilijayhteisössä eläminen on unenomaista, irrallaan reaali maailmasta... koko elämä keskittyy yhteisen jutun ympärille: tehdään työtä yhdessä, kaikki sosiaaliset kontaktit ovat siellä. Koko maailma on siellä. Sitten yhtäkkiä kaikki loppuu, tulee syksy, ja alkaa paluu arkeen.

Näyttelijänä olen avannut itselleni uuden oven uskallukseen... on tärkeää haastaa itsensä aina uudelleen ja uudelleen. Taiteen tekijällä on velvollisuus kohdata uusia ja vaikeita asioita. Mielessä siintää jo uusi monologi, rosoisempi ja karkeampi. Mutta ei minulla ole kiirettä, sitten joskus.¹

---

¹ Väisänen 2002

1. JOHDANTO

”Lapsen kapinaa me kaipaamme, tukahdutettua omaamme. Rohkeutta ja huonotapaisuutta, joka meiltä kytkettiin pois.”²

Olen toiminut taiteen perusopetuksessa monitaidekoulun rehtorina vuoden 2005 alusta. Omat kokemukseni ja kokemattomuuteni ovat herättäneet halun ja tarpeen tutustua muiden taiteen perusopetuksen rehtoreiden kokemuksiin omasta työstään ja omasta taiteen tekemisestään sekä näiden suhteesta.

Kahden vuoden kokemukseni ovat ristiriitaisia, enkä tunne vielä löytäneeni paikkaani oppilaitoksen johtajana. Myöskään en ole osannut ratkaista suhdetta omaan taiteen tekemiseeni: missä muodossa, kuinka paljon, työn sisällä vai omalla ajalla. Tähän tarpeeseen haen keskustelua, jakamista ja näkemyksiä kollegoilta. Vaikka aihe on hyvin henkilökohtainen, niin uskon ja haastattelujen myötä myös tiedän, että en ole ajatuksineni yksin, vaan samanlaista pohdintaa käyvät muutkin taidekoulujen rehtorit.

Pääkysymykseni on: Onko taiteen perusopetuksen rehtorilla henkilökohtaista suhdetta taiteeseen ja tarvitseeko hän sitä? Miten työ ja taide kohtaavat rehtorin elämässä? Lähtökohtani on, että taiderehtori tarvitsee taidetta jaksakseen tehdä omaa työtään. Taiderehtorilla täytyy olla henkilökohtainen suhde taiteeseen

Etsin yhteyksiä rehtoreiden taiteen tekemisen ja työn välille. Kulkevatko taidekasvatuksen tavoitteet ja ideat yhtä matkaa rehtoreiden henkilökohtaisen taiteen kanssa? Jos lasten taide on oikeaa taidetta, niin onko rehtoreiden omaksi iloksi -taide myös sitä? Jos taidekasvatus auttaa lasta rakentamaan maailmankuvaansa, niin auttaako sama rehtoria? Onko taiteesta rehtorin henkilökohtaisen jaksamisen välineeksi?

Olen nostanut esiin kahdeksan teemaa: opettaminen, ammattitaiteilijuus, verryttelytaide, työkriisi, perintöprinsessa, aika, ammattijohtajat ja haasteita.

---

² Raivio 1995, 94

Teemat nousevat haastatteluista, mutta myös henkilökohtaisista mieltymyksistäni, sekä tästä ajasta. Taiderehtorin työ ja taide kietoutuvat toisiinsa. On vaikea nähdä rajaa taiteen ja työn, erityisesti rehtorin oman taiteen tekemisen ja työn välillä. Rajojen joustavuus tekee taiderehtorin työstä mielekästä

Taiteen ja johtamistyön yhdistäminen tarjoaa taiteen perusopetuksen rehtorille haasteen. Miten käy rehtorin oman taiteen tekemisen, kun taidekasvattajaa viedään moneen suuntaan? Vai voiko taiderehtori itse valita oman tiensä ja tapansa täyttää sekä taidekasvattajan että taiteilijan roolinsa? Rehtorin työ on vaativaa. Tarjoaako taide mahdollisuuden löytää ilo ja innostus myös arjen rehtoriuteen?

Tässä työssä en erittele eri taiteenaloja, vaan käsittelen taiteen perusopetusta yhtenä yhtenäisenä taidekasvatuksen osana. Taiteen perusopetus on suomalaisen taidekasvatuksen osa, jolle ei löydy vertailupohjaa muualta. Taiteen perusopetuksen rehtoreita pidän ensisijaisesti taidekasvattajina.

Opinnäytteeni pohjaa hermeneuttiseen ajatteluun ja fenomenografiseen tutkimukseen. Kasvatusajatteluni lähtee lapsilähtöisyydestä ja taidenäkömykseni sisältää sekä taiteen tekemisen että vastaanottamisen.

Taiteen perusopetuksen rehtoreita ei ole aiemmin tutkittu, mikä sekä auttaa, että vaikeuttaa työtä. Rehtorikirjallisuus ja taidekasvatuskirjallisuus tarjoavat aiempaa tutkimusta ja ajatuksia työn pohjaksi.

Tutkimukseni kuuluu taidekasvatuksen kentälle. Olen kerännyt ajatuksia taiteesta, taiteen perusopetuksesta, rehtoreista ja luovuudesta. Lyhyitä määrittelyjä en ole halunnut termeistä muotoilla. Kirjallisuus, internet, haastattelut ja lehtiartikkelit ovat tarjonneet erilaisia näkökulmia aiheisiin. Olen tehnyt valintoja. Esille nostamani ajatukset puhuttelevat minua nyt, tässä elämäni vaiheessa, ja siksi haluan tarjoilla ne myös lukijalle ajattelun herättäjiksi. Samalla ne kertovat siitä arvopohjasta, joka minulla kirjoittajana on.

Lähdekirjallisuuteni on pääosin suomalaista. Tämä on tietoinen valinta. Etsin prosessin aikana erilaisilla hakujärjestelmillä materiaalia myös englanninkielisistä lähteistä, mutta laihoin tuloksin. Materiaalia tietysti on, mutta niiden käyttökelpoisuus oman työni kannalta jäi vaisuksi: en saanut tekstejä istumaan kokonaisuuteen. Rehtorikirjallisuuden hakeminen Yhdysvalloista tai Britanniasta olisi perusteltua, sillä niissä on tutkittu paljon johtamista myös oppilaitoksissa, mutta opinnäytteeni ei niihin taivu. Merien takaa tuleva oppi on jo varsin kaukana omasta kontekstistani. Erityisesti, koska johtaminen ei ole tämän opinnäytteen keskiössä. Taideoppilaitosten rehtorien työ eroaa kokemukseni mukaan merkittävästi perusopetuksen rehtorien työstä. Siksi rehtoreista kertovan kirjallisuuden ja tutkimuksen käyttäminen tässä työssä ei ole ongelmattonta.

Ennen haastateltavien valintaa mietin naisnäkökulman tuomista tutkimukseen, mutta päädyin rajaamaan sukupuolikysymyksen ulos tutkimuksesta. Se, että haastateltavistani neljä on naisia ja yksi mies, on sattumaa.

Nainen kuin jäätynyt samppanja on monologi, jota esitin kaudella 2001-2002. Se pohjautuu Aino Kallaksen elämään. Alun tekstit on poimittu opinnäytteeni kirjallisesta osuudesta, joka on tehty Mikkelin ammattikorkeakouluun. Monologin tekeminen tarjosi minulle tähänastisen taitelijaurani suurimman haasteen. Teksti sisältää pohdintaa suhteistani taiteen tekemiseen, mikä on myös tämän työn keskiössä. Näyttelemineen on minulle harrastus. Palkkani olen aina saanut joko nuoriso- tai kulttuurityön tehtävistä näyttämön takaa, en estradilta.

Taide on tämän työn kangas. Taidekasvatus on teoksen kehys. Taiteen perusopetus on taulun osa, kuvio tai hahmo. Rehtori on taiteen perusopetus-hahmon yksityiskohta; pilkku, läiskä, viiva.

2. TUTKIMUKSESTA

Rehtorius on tuonut elämäni suuren haasteen, joka pelottaa ja kiehtoo minua edelleen. Oman ammatin käyttäminen opinnäytteessä on aikuisopiskelijalle luontaista ja rajallisen opiskeluajan vuoksi myös käytännöllistä. Helppoa se ei ole. Uskallanko katsoa itseäni silmiin? Uskallanko paljastaa omat pelkoni, mutta myös vahvuuteni?

Mika Hannula, Juha Suoranta ja Tere Vaden toteavat tutkimuksen tekemisestä, että ”huomioitavaa on, että mielekkyys ja mielihyvä lähtee aina ensin ruudusta numero yksi – siis tekijästä. Tutkimuksen täytyy olla tärkeitä 1) itse tekijälle, ja sitä mahdollisesti seuraten 2) muille –eli saman alan tekijöille ja yleisölle. Tie vie yksityisestä yleiseen ja takaisin, vuorovaikutuksessa ja vuorotellen.”³

Perusta on kunnossa; aihe on itselleni tärkeä. Tässä piilee varmasti myös sen vaara –rakastuminen itseä kiehtovaan asiaan niin, ettei pysty kriittisesti arvioimaan omia ratkaisujaan. Saresma kirjoittaa emotionaalisesta kirjoitustavasta, joka tuottaa ”sydämen tietoa”, mutta ”pään tieto” jää vähäiseksi tai jopa olemattomaksi.⁴ Pelkkä tunne ei riitä pro gradussa, eikä kirjoittamisen muoto korvaa sisällön puutteita. Toisaalta tieto ilman yhteyttä elävään elämään, ilman tunnetta, ei yhdisty mihinkään, eikä jätä ihmiseen jälkeä. Tasapainoilien pään ja sydämen välisellä narulla ja yritän olla putoamatta.

2.1. Taustat

”...se taidepolku on siellä aika ohentunut... tää opettaminen ja tää rehtorin hommat on niinku peittäny sen taidepolun.” Heli

Oma paikkani tämänhetkisessä taiteen perusopetuksen kentässä on hieman sivussa. Jäin opintovapaalle vuoden 2007 alusta ja sen jatkoksi äitiyslomalle. Välimatka päivittäiseen työhön vaikuttaa ajatteluuni ja asenteeseeni. Välimatka on antanut minulle mahdollisuuden suurempaan kriittisyyteen sekä suhteessa

³ Hannula, Suoranta & Vaden 2003, 90

⁴ Saresma 2004, 96

omaan tekemiseeni, että suhteessa koko järjestelmään ja omaan oppilaitokseeni. Toisaalta välimatka on tasoittanut suurimpia kuohuja ja kullannut muistoja työn arjesta.

Aikaisempaa tutkimusta taiteen perusopetuksen rehtoreista ei ole. Tutkimuksia taiteen perusopetuksesta on ja tutkimuksia rehtoreista on. Taiteen perusopetuksen puolelta tutkimus on kohdistunut lähinnä opettamiseen ja siihen liittyvään problematiikkaan, mikä on tietenkin taiteen perusopetuksen ydintä, mutta oman tutkimukseni kannalta epäoleellista. Käytän taustamateriaalina Ismo Pornan koostamaa tilastotietoa *Taiteen perusopetuksen vuosikirja 2002*. Tiedot on koottu Kuntaliiton toimesta. Vuoden 2002 jälkeen ei tilastoa taiteen perusopetuksesta ole kerätty. Valtion tuntiperusteisen tuen piiriin kuuluvat oppilaitokset löytyvät opetusministeriön internetsivuilta, mutta sen ulkopuolella olevat tahot elävät elämäänsä tilastojen ulkopuolella. Opetushallituksen laatimat taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet toimivat tässä tutkimuksessa pohjamateriaalina.

Rehtoritutkimuksesta käytän Teija Vuohijoen väitöstutkimusta vuodelta 2007 *Pitää vain selviytyä. Tutkimus rehtorin työstä ja työssä jaksamisesta sukupuolen ja virka-aseman suhteen tarkasteltuna* sekä Aatto Pennasen toimittamaa kirjaa *Koulun johtamisen avaimia*, johon on koottu uusinta tutkimusta rehtoreista. Jukka Ahosen teos *Ammattina rehtori* on toiminut tärkeänä työkaluna koko prosessin ajan. Rehtoreita käsittelevän tutkimuksen ja kirjallisuuden käyttäminen ei ole ongelmattonta. Materiaali on tehty pääosin perusopetuksen tai ammatillisen puolen rehtoreista, ja sen soveltaminen taiteen perusopetuksen rehtoreihin herättää kysymyksiä. Perusopetuksen rehtoreiden työnkuva poikkeaa oman kokemukseni mukaan varsin paljon taiteen perusopetuksen rehtoreiden työstä. Osittain tämä on seurausta tpo-oppilaitosten omistuspohjasta, joka noin puolessa oppilaitoksista on yksityinen. Perusopetuksen puolella yksityisten koulujen osuus on erittäin pieni. Oma kokemukseni on, että taiteen perusopetuksen rehtorien työ muistuttaa enemmän toiminnanjohtajan tai toimitusjohtajan työtä, kuin perinteisen rehtorin toimintaa. Toinen näkökulma työn erityisyyteen on se, että taideoppilaitosten opettajista osa on taiteilijoita. Taiteilijoiden johtaminen on oma taiteenlajinsa,

jossa johtamisoppaiden neuvot eivät toimi tai ainakin niiden soveltaminen on haasteellista.

Taiteen perusopetuksen rehtorit ovat taidekasvattajia. Tutkimukseni painopiste on taidekasvatuksessa, mistä haluan tuoda esiin teokset: Juha Varto: *Kauneuden taito*, Bardy & Haapalainen & Isotalo & Korhonen: *Taide keskellä elämää* sekä Inker Sava: *Katsomme –näemmekö? Luovuudesta, taiteesta ja visuaalisesta kulttuurista*. Taidekasvatuksessa materiaalia on tarjolla runsaasti, ja valinnat ovat siksi välttämättömiä. Kyseiset teokset ovat vaikuttaneet itseeni voimakkaasti, saaneet ajatteluni liikkeelle. Torsti Lehtisen *Totuus Kaipaus Kauneus* –teos tarjoaa opinnäytteeseeni taiteilijanäkökulmaa. Lisäksi käytän erilaisia teoksia, jotka ovat tuntuneet joko sopivan ajatteluuni tai sitten haastaneet minut erilaisella ajattelulla.

2.2. Fenomenografinen tutkimus

Olen kulkenut opinnäytteeni kanssa käytännöstä teoriaan. Aloitin haastatteluilla, ja vasta matkalla olen löytänyt aiheeseeni teoreettista kehystä. Kulkeminen rehtoriuden, taiteen ja taidekasvatuksen alueilla on ollut suunnistamista ilman karttaa ja kompassia: hapuilua, tunnustelua, kääntymisiä ja peruuttamisia.

Löysin tutkimukselleni kodin fenomenografiasta. Sirkka Ahonen määrittelee termin näin: ”Fenomenografian nimi tulee sanoista ”ilmiö” ja ”kuvata”. Fenomenografia tutkii sitä, miten ympäröivä maailma ilmenee ja rakentuu ihmisten tietoisuudessa.” Fenomenografiassa ei etsitä yleistyksiä, vaan lähdetään siitä että ihmisten käsitykset samasta asiasta eroavat toisistaan etupäässä erilaisten kokemustaustojen vuoksi.⁵ Fenomenografisessa tutkimuksessa ”hankitaan empiirinen aineisto, josta tehdään johtopäätöksiä ja lopulta kuvaus.”⁶ Tutkimus on laadullinen ja päämääränä on asioiden

---

⁵ Ahonen 1994, 114

⁶ Ahonen 1994, 122

ymmärtäminen eikä selittäminen.⁷ Pertti Alasuutarin mukaan ”Havaintoja pidetään vain *johtolankoina*, joita jollakin tavalla tulkitsemalla pyritään pääsemään havaintojen ”taakse”.⁸ Omassa tutkimuksessani pyrin katsomaan teemoja oman aikamme heijastumina. Etsin yhteyttä tämän päivän suomalaiseen elämäntapaan ja arvomaailmaan. Havaintojen taakse näkeminen on haastavaa, mutta näin voi päästä yksittäisen ihmisen kokemusmaailmaa laajempaan kuvaan. Yksityinen kokemus *suhteutuu* ympäröivään maailmaan.⁹

Fenomenografia tunnustaa tutkijan oman subjektiivisuuden, mikä omassa työssäni on tärkeä osa kokonaisuutta. Ajatteluni tausta on hermeneutiikassa. Lähdän siitä, että ilmiöt ovat kontekstisidonnaisia. Gianni Vattimon sanoin: ”mikäli on olemassa jokin syy kuunnella hermeneutiikkaa, niin se sisältyy vain siihen tosiseikkaan, että hermeneutiikka näyttää itsensä kuuluvaksi aikakauteen, jota elämme [...]”¹⁰

Hermeneutiikka on tulkintaa. Myös fenomenografisessa tutkimuksessa tutkija suorittaa tulkintaa esille nostamistaan teemoista. Tulkituista merkityksistä muodostetaan kategorioita. Kategorioiden muodostamisessa tutkija pelkistää ja yhdistää saadakseen joukon käsityksiä hallintaan. Kategorioiden luominen on subjektiivista toimintaa ja minä tutkijana teen valintoja omista lähtökohdistani. Ahonen puhuu ”hallitusta subjektiivisuudesta”¹¹, jossa tutkija tunnistaa ja tiedostaa omat lähtökohtansa.

Tutkimukseni perustuu ihmiskäsitykseen, jossa ”Ihminen mielellisenä olentona ei ole ulkoisten ärsykkeiden heijastuma, vaan autonominen subjekti, joka itse pyrkii rakentamaan itselleen kuvan maailmasta.”¹² Tämä ihmiskäsitys, jonka Ahonen tuo esiin fenomenografian kuvailussa, sopii hyvin myös taiteen perusopetuksen ihmiskäsitykseen jossa ”...ihminen on ainutkertainen ja toimii

---

⁷ Ahonen 1994, 126

⁸ Alasuutari 2001, 78

⁹ Alasuutari 2001, 251

¹⁰ Vattimo 1999, 83

¹¹ Ahonen 1994, 122

¹² Ahonen 1994, 121

vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa sekä vaikuttaa aktiivisesti elämäänsä.”¹³

2.3. Teemahaastattelut

”... siellä oli toimisto ja siellä oli aina terotettuja lyijykyniä, ruutupaperia ja viivottimia... oon ihan pienestä piirtäny pohjapiirrustuksia, kutsuin niitä nappitaloiksi... ja sitten tietysti nappeja oli, et se oli niinkun mun aarre, ja niillä oli roolit ja se oli hyvin tarkkaan mietitty, että mitä kulkureittejä käytetään ja missä on lastenhuoneet ja missä on tv-huone, ettei melu kuulu...” Marja-Leena

Haastattelin viittä taiteen perusopetuksen rehtoria. Lisäksi peilaan asioita oman kokemukseni kautta. Haastateltavien valintaan vaikuttivat sekä sisällölliset, että käytännölliset tekijät. Halusin mukaan taiteen perusopetuksen rehtoreita, jotka ovat mukana koulun arjessa päivittäin. Tämä rajasi pienet yleisen oppimäärän mukaista opetusta tarjoavat yksiköt pois. Usein niissä oleva rehtori on esimerkiksi koko kansalaisopiston rehtori, joka ei itse ole mukana taiteen perusopetuksen arjessa. Taiteen perusopetuksen lajeista halusin mukaan eri taiteenalojen oppilaitoksia. Tähän päädyin kahdesta syystä: ensinnäkin koska edustan itse monitaideoppilaitosta ja toiseksi uskon, että taiteen eri lajien rajat ovat osittain keinotekoisia, eivätkä vastaa nykypäivän, eivätkä varsinkaan tulevaisuuden taideopetusta. Monitaiteisuus on nähtävissä vuoden 2005 taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän mukaisissa perusteissa. Kaikki taiteenlajit ovat samassa nipussa ja niillä on yhteinen arvoperusta. Mielestäni suunta on hyvä.

Käytännön syistä valitsin paikkakuntia, joissa muutenkin elän, eli Tampere ja Lappeenranta. Koehaastattelun tein Lappeenrannassa Kaija Kontusen kanssa ja loput haastattelut suoritin Tampereella. Päädyin tamperelaisiin rehtoreihin, koska he olivat minulle ennestään tuntemattomia. Ajattelin, että Lappeenrannassa minulla on liikaa painolastia rehtoreiden ja oppilaitosten

---

¹³ Opetushallitus 2005

tuntemisesta; näkemykseni ovat jo värittyneitä ja ennakkoluulot liian voimakkaita.

Päätin valita menetelmäksi teemahaastattelun ja käyttää rinnalla omia kokemuksiani. Rehtorin oma taiteen tekeminen ja sen suhde rehtorina toimimiseen oli alkuperäinen aiheeni. Lähetin haastateltaville etukäteen kysymysrunгон, jota ajattelin joustavasti seurata. Halusin, että kysymyksenasettelu olisi väljä, jotta mahdolliset yllätykset voisivat nousta tilanteissa esiin. Sirkka Hirsjärvi puhuu teemahaastattelun vapaudesta, mikä tuntui tärkeältä.¹⁴

PRO GRADU KYSYMYKSET (18.9.2006)

Miten sinä aloit tehdä taidetta?

- Taidepolku?
- Oma taiteen tekemisesi tänään/ nykyisessä elämäntilanteessasi?

Miten sinusta tuli taiteen perusopetuksen rehtori?

- Rehtoripolku?
- Nykyiset työtehtävät karkeasti?

Miten koet rehtoriuden ja oman taiteen tekemisesi suhtautuvan toisiinsa?

Millainen yhteys asioilla on /vai onko niillä yhteyttä?

Teemahaastattelussa vapauden vastapainona on, että aihe leviää haastattelutilanteessa hallitsemattomaksi. Vapaus tuotti materiaalia runsaasti myös ennalta suunniteltujen teemojen ulkopuolelta, mistä voin syyttää vain itseäni. Aloittelevana rehtorina olin kiinnostunut koulujen arjesta ja annoin ja jopa suuntaisin keskusteluja ulos alkuperäisistä taide ja rehtorius teemoista.

Aineiston luokitteluvaiheessa jouduin jättämään paljon materiaalia pois, mikä on tietenkin tyypillistä teemahaastattelulle. Alasuutarin mukaan [...] ”laadullinen aineisto koostuu näytteistä; se on pala tutkittavaa maailmaa. Kaikkine särmineen tuota palaa ei tutkijan pöydälle koskaan saada mahdutettua, mutta vähän kooltaan tiivistettynäkin se on avoin monenlaisille tarkasteluille.”¹⁵ Olen

¹⁴ Hirsjärvi 2000, 48

¹⁵ Alasuutari 2001, 87

siis tehnyt valintoja. Olen valinnut materiaalista teemoja, jotka nousivat esiin useissa haastatteluissa ja ovat näin todellisuutta taiderehtorien elämässä. Poikkeuksena on teema perintöprinsessat, joka ei ole kaikkien arkea, mutta ilmiönä kiinnostava ja lähivuosina yhä useamman uuden rehtorin osa. Toinen selkeästi oma valintani on teema haasteita. Sen ajatus on kurkistaminen kauemmas tulevaisuuteen. Alueelle, joka on meiltä kaikilta salattu.

Viiden henkilön tutkimusryhmä ei mahdollista asioiden yleistämistä koskemaan koko taiteen perusopetuksen rehtorijoukkoa. Alasuutari sanoo, että ”Oikeastaan laadullisen tutkimuksen yhteydessä ei pitäisi puhua *yleistämisestä*, koska sana on varattu lomaketutkimukseen. Sen sijaan voi eritellä sitä, miten tutkija osoittaa analyysinsä kertovan *muusta* kuin vain aineistostaan. *Suhteuttaminen* olisi tässä mielessä osuvampi termi.”¹⁶ Kuusi taiteen perusopetuksen rehtoria toimii työssään ja taiteessaan kukin omalla tavallaan. Kuitenkin jokainen meistä on osa omaa kouluamme, kaupunkia jossa asumme, suomalaista taidekasvatuskenttää ja ympäröivää maailmaa. Me heijastamme ympäröivän yhteiskunnan arvoja ja samalla myös vaikutamme niihin.

Omassa tutkimuksessani olen osa tutkittavien ryhmää: olen automaattisesti informanttien puolella, mikä lähtökohtana on hyvä. Ongelmia asetelma aiheuttaa, mikäli haen hyväksyntää kollegoilta yrittämällä miellyttää heitä. Minä en missään tapauksessa halua saattaa näitä ihmisiä epäedulliseen valoon – olenhan yksi heistä. Kollegoilta tuleva kritiikki pelottaa. Oma työidentiteettini on vielä hyvin hento ja siksi haavoittuva. Näin omassa tutkimuksessani suurempi vaara on varmasti siistiä rehtorien todellisuutta kuin kärjistää sitä. Arja Kuula kirjoittaa osuvasti vaarasta silotella tutkittavaa todellisuutta.¹⁷

Käytän omia kokemuksiani ja näkemyksiäni yhtenä näkökulmana teemoihin, mikä ei myöskään ole ongelmatonta. Marjatta Saarnivaaran mukaan ”vaarana on, että tutkija alkaa ymmärtää kohteensa sen mukaan, miten hän itse kokee ja ymmärtää asioita, silloin ei päästä tutkimuskohteen ymmärtämiseen.” Tutkijana olen helposti oman kokemusmaailmani vanki. Tutkijan asema on

---

¹⁶ Alasuutari 2001, 251

¹⁷ Kuula 2006, 23

paradoksaalinen: minun täytyy olla tietoinen omista harhoistani, mutta samalla voin ymmärtää ja tulkita asioita vain oman kokemukseni pohjalta, kuten Saarnivaara toteaa.¹⁸ Nuorempana kollegana lähestymistapani asioihin saattaa olla naiivi, mutta mieluummin niin kuin kyyninen.

”Mut mikä on paljon ja mikä on vähän, mutta että nautin, olen kulttuurin kuluttaja, koen näin.” Kaija

Alkuperäinen hypoteesini oli, että jokainen taiteen perusopetuksen rehtori tarvitsee omaa taiteen tekemistä jaksakseen tehdä rehtorin työtä. Tutkimusprosessin aikana tulin aluksi siihen johtopäätökseen, että olin väärässä, kunnes palasin alkuperäiseen ajatukseen, joskin jalostetussa muodossa. Taiteen tekeminen sai toisenlaisia muotoja. Taiteen vastaanotto, taiteen kuluttajana oleminen, oli iso osa tpo-rehtoreiden taiteellista elämää. Taiteen tekeminen, rehtorin työ ja vapaa-aika sekoittuivat, ja sana elämäntapa nousi erittelyjen ohi.

Kaikki tulkinnat, joita haastateltavieni sanoista olen tehnyt, ovat omiani. Lauseiden irrottaminen haastatteluista on joskus arveluttavaa ja palvelee lähinnä tutkijan omia päämääriä. Kuitenkin lauseiden irrottaminen on välttämätöntä, että teksti pysyy määrällisesti jonkinlaisissa rajoissa ja että asiat saadaan esille tekstimassasta. Haastateltavat ovat lukeneet ja hyväksyneet heiltä lainatut tekstit.

Haastateltavien pitäminen tunnistamattomina, esimerkiksi keksittyjen nimien takana, olisi ollut tässä tutkimuksessa mahdotonta. Eri taiteenaloja edustavina rehtoreina on tekstissä jatkuvasti viittauksia heidän omiin taiteenlajeihinsa. En halunnut poistaa kommentteista kaikkea taidetta: tanssi, soittaminen, maalaus jne. Tästä syystä päädyin, haastateltavien suostumuksella, käyttämään heidän oikeita nimiään. Kuula kirjoittaa, että ”tunnistamista olennaisempaa usein onkin se, *miten* tutkija kirjoittaa tutkittavistaan ja *mistä asioista* hän tunnistettavasti kirjoittaa”¹⁹

---

¹⁸ Saarnivaara 1998, 189

¹⁹ Kuula 2006, 206

2.4. Haastateltavat rehtorit

Kaija Kontunen on rehtorina Tanssiopisto Sonja Tammelassa (ent. Sonja Tammelan balettikoulu) Lappeenrannassa. Tanssiopistossa on oppilaita noin 750. Koulu antaa sekä yleisen että laajan oppimäärän mukaista opetusta ja kuuluu valtion tuntiperusteisen tuen piiriin, ylläpitäjä on yhdistys.

Kaija on toiminut rehtorin tehtävässä vuodesta 1997 ja ollut jo aiemmin mukana koulun toiminnassa ensin oppilaana ja myöhemmin opettajana, lisäksi Kaija on toiminut freelance tanssijana. Koulutus: yo-merkonomi ja tällä hetkellä opiskelijana Teatterikorkeakoulussa suorittamassa taiteen maisterin opintoja.

Taina Kopra on sirkustirehtöörinä (rehtorina) Sorin Sirkuksessa Tampereella. Koulussa on oppilaita noin 350 ja se toteuttaa sekä sirkustaiteen yleistä että laajaa oppimäärää. Koulu pääsi valtion tuntiperusteisen tuen piiriin vuonna 2008 ja ylläpitäjä on yhdistys.

Taina on toiminut sirkustirehtöörinä 23 vuotta ja rehtorina vuodesta 2005. Koulu on perustettu 1985 ja Taina on ollut alusta asti mukana luomassa koulua. Koulutus: opettaja(amk) ja sirkustaiteen ohjaaja, näyttelijä, klovni. Työura: opettanut sirkusta ja akrobatiaa yli 20 vuotta, ohjannut esityksiä sirkuksille ja tehnyt taistelun- ja muita erityiskoreografioita teattereille yli 15 vuotta. Ollut kehittämässä sirkustaidetta, -koulutusta ja sen opetussuunnitelmia Suomessa yli 10 vuotta.

Marja-Leena Seilo on rehtorina Näpsä-käsityökoulussa Pirkanmaalla, koulu toimii 11 kunnassa. Koulussa on oppilaita noin 850 ja se järjestää käsityön taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän mukaista opetusta ja kuuluu valtion tuntiperusteisen valtionavun piiriin. Ylläpitäjä on yhdistys, Pirkanmaan käsi- ja taideteollisuus ry.

Marja-Leena on toiminut rehtorina vuodesta 2000 ja ollut luomassa koulua alusta asti. Koulutustausta KM, KteO, työura 18 vuotta Näpsää.

Heli Tiainen on rehtorina Sara Hildenin akatemiassa Tampereella.

Koulussa on oppilaita lasten ja nuorten kuvataiteen perusopetuksessa noin 400, aikuisia 45, (lisäksi lyhytkursseilla oppilaita noin 40), ja se toteuttaa

kuvataiteen laajan oppimäärän mukaista opetusta. Koulu saa valtion tukea työväenopiston tuntien kautta, ylläpitäjä Tampereen kaupunki/ Työväenopisto. Heli on toiminut rehtorina vuodesta 1994, koulu on perustettu 1982. Koulutus on taidemaalari (Lahden taidekoulu) ja kuvataideopettaja (Taideteollinen korkeakoulu) ja työura kuvataideopettajana 1984 lähtien, pääosin kuvataidekouluissa, mutta myös käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksessa ja yliopiston opettajankoulutuslaitoksella.

Tapani Tulisalmi on rehtorina Musiikkiopisto Appassionatossa Tampereella. Koulussa on oppilaita noin 400 ja se toteuttaa musiikin laajan oppimäärän mukaista opetusta, mutta ei kuulu valtion tuntiperusteisen tuen piiriin, ylläpitäjä on yritys.

Tapani on toiminut rehtorina vuodesta 2001 ja opisto on toiminut tässä muodossa vuodesta 2001. Tapani on toiminut ennen rehtoriutta myös muusikkona ja soitonopettajana. Koulutus viulun, alttoviulunsoitonopettaja / diplomiviulisti.

Oma oppilaitokseni on Taidekoulu Estradi Lappeenrannassa. Koulussa on kolme linjaa: teatteri, sirkus ja bändikoulu ja oppilaita noin 600. Teatteri ja sirkus antavat taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän mukaista opetusta ja pääsivät valtion tuntiperusteisen tuen piiriin vuonna 2008. Bändikoulu antaa laajan oppimäärän mukaista opetusta, mutta se ei saa valtion tukea. Koulun ylläpitäjä on yhdistys. Koulu on perustettu vuonna 2005, mutta eri linjat ovat toimineet omina yksiköinä ennen yhdistymistä 8-14 vuotta.

Koulutustaustani on nuorisotyön tutkinto, kulttuurituottajan/ yhteisöpedagogin (amk) pätevyys ja nyt maisteriopinnot pääaineena taidekasvatus. Työura on koostunut kunnallisen sekä järjestökentän nuorisotyöhön ja kulttuuriin liittyvistä tehtävistä. Rehtorina aloitin vuoden 2005 alusta, opintovapaalla ja äitiyslomalla vuoden 2007 alusta kesään 2008.

3. TAIDEKASVATUS

Marjatta Saarnivaara ja Juha Varto puhuvat taidekasvatuksesta paradoksina, jossa yhdistyvät taide ja vapaus sekä toisaalta kasvatus ja valta.²⁰ He kysyvät aiheellisesti, millainen yhtälö näistä elementeistä muodostuu. Rehtorin työssä valta on läsnä kaikessa työssä, vaikka sitä ei aktiivisesti pohtisi. Miten rehtorius vaikuttaa rehtorin toimintaan omassa taiteessa? Ja miten oma taiteen tekeminen vaikuttaa rehtorin työhön?

Taidekasvatus ei ole ajastaan erillinen saareke, joten tämän päivän yhteiskunnallinen keskustelu niin taiteessa kuin kasvatuksessakin heijastuvat taidekasvatukseen. Inkeri Sava puhuu ajan virrasta, jonka mukana myös taidekasvatus muuntuu. Hän nostaa esiin tavan, jolla ”alan edustajien on löydettävä arvokkaita perusteluja taiteiden ja taideaineiden tärkeydelle aina ajan hengen –suhdanteiden- mukaisesti, kun pyritään erilaisiin lapsi-, tieto-, kulttuuri- tai yhteiskuntalähtöisiin arvopäämääriin.” Jokainen taidekasvattaja tunnistaa oman ameebamaisuutensa puhuessaan erilaisille ryhmille: kaupunginvaltuutetuille, tukijoille, lasten vanhemmille, lapsille. Lohdullista on, että Sava nostaa liikkuvuuden mahdollisuudeksi, ja tarjoaa näin ulospääsyn jatkuvasta syyllisyydestä. Taidekasvatuksen ”oliomaisuus” voi olla sen voima. Lopuksi hän esittää taidekasvatushaasteen: ”Miten sen puolestapuhujat, oppilaat ja opettajat tai koko virallinen koulujärjestelmä kestävät tällaista dynaamisuutta?”²¹

Helena Sederholmin mukaan ”Taidekasvatuksen haaste on, että taide ei nykyisin ole yksinomaan taiteellista esittämistä: enää ei ole määrättyjä taiteen ilmaisukeinoja, joiden opettaminen olisi välttämätöntä vaan kirjo erilaisia ilmaisutapoja ja toimintamuotoja, joista voi valikoida. Esimerkiksi moniaistisuus, kerronnallisuus, taiteidenvälisyys, intertekstuaalisuus, yhteisöllisyys ja performatiivisuus eli toiminnallisuus ovat nykytaiteen toimintatapoja. Olennaisemmiksi kuin yksittäisen taiteenlajin mukaiset ilmaisutaidolliset valmiudet muodostuu taiteellinen ajattelu, merkitysten tuottamistapojen

---

²⁰ Saarnivaara & Varto 2000, 43

²¹ Sava 2007, 15

käsittäminen ja taiteen sosiaalisten ja yhteiskunnallisten merkitysten oivaltaminen.”²² Nyt syyskuussa vuonna 2008 ei voi olla miettimättä taiteen sosiaalista ja yhteisöllistä merkitystä. Kauhajoen koulusurmien jälkeen joutuu miettimään lasten ja nuorten elämää jokaiselta kantilta. Voiko taidekasvatus olla mukana ennaltaehkäisemässä tragedioita? Taidekasvatus ei ole ratkaisu, mutta se voi olla yksi palanen matkalla kohti yhteisöllisempää Suomea.

Taiteen perusopetus joutuu ja saa etsiä uudenlaista tekemisen tapaa tämän päivän taidekasvatuskentässä. Rehtorin henkilökohtainen taidekasvatusnäkemys on tärkeä, jotta koulu pystyy muuntumaan uudenaikaiseen ajatteluun. Samalla on tärkeää pitää kiinni niistä vahvuuksista, joita taiteen perusopetuksessa on. Taiteen perusopetuksen vahvuudet ovat pitkäjänteisessä toiminnassa ja ammattitaitoisessa henkilökunnassa. Taiteen perusopetuksen oppilaalla on mahdollisuus saada elämänsä aikuinen, jonka kanssa voi kulkea kohti omaa aikuisuutta.

Sederholmin mukaan ”Taidekasvatus on perinteisesti ollut taiteen kielen opettamista tekemisen kautta: ajatellaan, että kun on käytännön kokemusta siitä, miten jokin on tehty, pystyy analysoimaan ja tulkitsemaan muiden tekemisiä ja arvottamaan taidetta. Tekemisen taidon myötä pystyy myös kommunikoimaan itselleen tärkeitä asioita muille.”²³ Tässä tullaan taidekasvatuksen yhteen peruskysymykseen: Miten taidekasvattaja suhtautuu taiteen tekemiseen ja toisaalta taiteen vastaanottamiseen. Pääjoki on tutkinut taidekasvatustekstejä tämän jaottelun mukaan ja todennut, että taiteen tekeminen on selvästi painottunut 1900 –luvun taidekasvatusajattelussa.²⁴ Taiteen vastaanotto on ajoittaen koettu jopa vahingollisena toimintana, tai ainakin siihen suhtaudutaan niin kuin se olisi passiivista toimintaa.²⁵ Tarja Pääjoen mukaan oman taidekasvatusmallin voi rakentaa erilaisia malleja yhdistellen ja omaa työkokemustaan hyödyntäen.²⁶ Oma

---

²² Sederholm 2007, 144

²³ Sederholm 2007, 144

²⁴ Pääjoki 1999, 21

²⁵ Pääjoki 1999, 75

²⁶ Pääjoki 1999, 146

taidekasvatusajatteluni koostuu sekä taiteen tekemisestä että taiteen vastaanottamisesta.

Lapsilähtöisyys on hyvä tapa lähestyä taidekasvatusta. Juhani Hytönen on kirjassaan *Lapsikeskeisen kasvatuksen ydinkysymyksiä* nostanut esiin Jean-Jeaques Rousseau, John Deweyn ja Alexander Neillin.²⁷ Omalle tutkimukselleni Dewey tarjoaa palikoita, joista on hyvä rakentaa kasvatusajattelua. Deweyn ajattelussa lähdetään lapsen ja ihmisen omasta kokemusmaailmasta. "In short, art, in its form, unites the very same relation of doing and undergoing, outgoing and incoming energy, that makes an experience to be an experience."²⁸ Myös oma tutkimukseni lähtee rehtorien taidekokemuksista ja on siis hyvin istutettavissa Deweyn lähtökohtiin.

Lapsikeskeisyys ja lapsilähtöisyys ovat termejä joissa on erilainen sävy. Hytönen kirjoittaa lapsikeskeisyydestä, mutta lapsilähtöisyys on tänä päivänä ohittanut keskeisyyden. Lapsilähtöisyys on erityisesti varhaiskasvatuksessa paljon käytetty sana. Tein internet haun sanalla ja arviolta 90 % osumista oli varhaiskasvatuksen, päiväkotien ja seurakunnan sivuja. Sanna Heikkilä on nettikolumnissaan kirjoittanut näin: "Lapsilähtöisyys on keskeinen hyvän lapsuuden määrittelemisessä käytetty käsite samoin kuin "lapsen etu" ja "lapsen paras". Lapsilähtöisyyttä toteutetaan noudattamalla lapsen etua, ja vastaavasti lapsen etu toteutuu toimimalla lapsilähtöisesti."²⁹ Lapsilähtöisyys on hyvä perusta myös taidekasvatukselle. Heikkilä nostaa esiin miten "Vaikeampi kysymys on kuitenkin se, kuinka tätä positiivista ajatusta sovelletaan käytäntöön niin, että "lapsen hyvä" toteutuu todellisessa elämässä, erilaisissa tilanteissa."³⁰ Taidekasvatus on moninaista ja varmasti osa siitä on enemmän lapsilähtöistä ja joku osa enemmän aikuislähtöistä. Pyrkimyksen tulisi olla lapsilähtöisyydessä. Tämä on haaste taiteen perusopetukselle, joka on aikuisten luoma instituutio.

---

²⁷ Hytönen 2007, 63

²⁸ Dewey 1980, 48

²⁹ Heikkilä 2008

³⁰ Heikkilä 2008

Varto on kirjassaan *Kauneuden taito* luonut kirjeen, jossa Leonardo da Vinci puhuu meidän aikamme ihmisille. Kirje on kokonaisuudessaan ajatuksia herättävä. Tiedon ja taidon suhteesta Leonardo kirjoittaa näin:

”Kun teillä kouluissa opetetaan tietoja, kukaan ei opi taitoja. Samalla kukaan ei myöskään ymmärrä, miksi olisi toimittava tietyllä tavalla eikä millä tavalla tahansa. Kun ihminen tietää, hän ei oikeastaan koskaan oivalla, miten tieto liittyy maailmaan. Mutta jos taitaa, voi toimia vain oikean ja hyvän mukaan, koska ymmärtää koko ajan taidon vaikutuksen kaikkeen muuhunkin: ei yksinkertaisesti voi olla ottamatta huomioon kaikkea muutakin.”³¹

Mielenkiintoinen on ”Leonardon” ajatus, että taitamisen myötä syntyy kyky toimia ”oikean ja hyvän mukaan”. Kuvataiteilija Kaarina Kaikkonen kirjoittaa:

HYVÄ häivähtää joskus kalpeana kajastuksena taivaalla. Tulee sinne kauaksi ulottumattomiin pilkkaamaan minun tietämättömyyttäni
Niin kuin lapsi kurkotan kohti
ja ymmärrän
Hyvä ei ole minua varten.
Kaipaus hyvään on suuri työntekoon ajava voima.”³²

Taidekasvatuksen ja taidekasvattajan täytyy miettiä omat arvonsa, jotta työllä on pohja. Oikea ja hyvä ovat hyviä arvoja, mutta ainoita oikeita ne eivät ole. Tärkeintä on pohtia mitkä ovat minun arvoni ja mikä on meidän koulun yhteinen arvopohja. Pohdiskelu ja valinnat on sen jälkeen siirrettävä käytännöksi. Filosofin Jyri Puhakainen puhui vuosia sitten olleessa yleisötilaisuudessa vanhemmuuden arvoista.³³ Hän nosti esiin lapsen näkökulman. Aikuisen puhe siitä, miten lapset ovat etusijalla, ei kerro vielä mitään. Tärkeintä lapselle on, että aikuinen on läsnä lapsen maailmassa. Vasta silloin arvoilla on merkitystä,

---

³¹ Varto 2001, 123

³² Lehtinen 1993, 57

³³ Puhakainen 2001

kun ne vaikuttavat arjen valintoihin. ”Laatuaika” oli trendisana, joka on onneksi haudattu syvälle erilaisten kasvatuskikkojen hautausmaalle.

Kirsti Mäkinen on kirjoittanut: ”Taiteen polut on löydettävä itse ja polkuja saatava kulkea omaa tahtia. Mutta kävelemään, etsimään ja maastoa tutkimaan on ohjattava kaikkialla siellä, missä aikuiset lapsia ja nuoria rakastavat.”³⁴ Tässä on hyvin kiteytetty taidekasvatusajatus, jonka haluan allekirjoittaa. Taidekasvatus on tämän työn kehys. Ajattelen, että tämä teos on suuri, niin suuri, että se hädin tuskin mahtuu yhdelle seinälle.

3.1. Taide

”... että miten minä aloin tehdä taidetta, niin en minä tiedä olenko minä ikinä ees alkanu tekemään taidetta, mitä vois taiteeksi nimittää...” Heli

Pääjoki kirjoittaa kirjassaan *Reittejä taidekasvatuksen kartalla taiteen määrittelyn tärkeydestä taidekasvattajalle*.³⁵ Oman tutkimukseni edetessä olen törmännyt samaan asiaan. Minun täytyy hahmottaa itselleni, mitä taide tässä työssä tarkoittaa. Taidekäsitteen tärkeys on noussut esiin haastattelujen myötä. Haastattelut laajensivat taiteen tekemisen käsittämään myös ja erityisesti taiteen vastaanottamisen. Haastatteluissa käytettiin myös käsitettä kulttuurin kuluttaminen, joka Pääjoen mukaan korostaa taiteen tavaraluonnetta.³⁶ Haluan tässä tutkimuksessa käyttää ”kuluttamista” ilman negatiivista talousnäkökulmaa. Ajattelen, että kulttuurin kuluttaminen koetaan tässä yhteydessä ”maallikon” tavaksi nauttia kulttuurista ja taiteista. Sävy on arjen iloa korostava.

”...sillon alkuaikoina niin aika paljon kierrettiin, että niinku joku hyvä esitys Köpiksessä, että lähdetään sinne... ja nyt on Pariisissa joku... ai nyt on joku kaveri Berliinissä, mennään sinne...” Taina

---

³⁴ Mäkinen 2005, 70

³⁵ Pääjoki 1999, 7

³⁶ Pääjoki 1999, 75

Taiteessa on erilaisia kategorioita ja hittituotteita, jotka valtaavat taidemaailman eri aikoina. Tällainen oman aikamme juttu on soveltava taide. Osallistuin 6.5.2008 seminaariin, jonka otsikko oli *Eheyttävät elämäntarinamme*.

Soveltavan taiteen seminaari. Seminaari oli kokonaisuudessaan ajattelua ja tunteita herättävä. Viimeisenä alustajana oli tanssiluotsi Sanna Kuusisto, joka jätti kotiin viemiseksi hyviä kysymyksiä: Mikä se sellainen soveltava taide on? Millaista on soveltamaton/ soveltumaton taide? Eikö taide sellaisenaan kelpaa? Pitääkö taide aina verhoilla tarinoilla, jotta se kelpaa rahoittajille? Eikö taide itsessään riitä?³⁷ Saman asian on tuonut esille Jessica Hoffmann Davis kirjassaan *Framing Education as art*: [...] ”the arts seem always to need some reason beyond their own processes and products to make them worth of real time in the school day.[...] Shouldn’t the arts be the most revered of subjects simply because they connect us to our unique and various cultures as well as to the shared culture of humankind?”³⁸ Davis kirjoittaa koulujen taideopetuksesta, mutta sama asetelma voidaan nähdä muussakin lasten ja nuorten taidetoiminnassa.

Taiteen merkityksestä on käyty keskustelua akselilla itseisarvo – välinearvo. Marjatta Bardy ja Päivi Känkänen toteavat, että lastensuojelun hankkeissa taiteilla on usein selkeästi välinearvo, mutta itse toiminnassa välineellisyys jää toissijaiseksi ja tekeminen nousee pääasiaksi. Näin ollen kysymys taiteen välineellisyydestä ei enää ole merkittävä.³⁹

Samanaikaisesti on Leonie Hohenthal-Antin: ”Minusta kaikki taidetoiminta tarjoaa elämälle hurmion ja mielen, varsinkin jos pääsee käyttämään omia luovia voimavarojaan. Sitä kautta tulee näkyväksi. Varon näkemästä taidetta vain hoivalinssien läpi, taide on itseisarvoista.”⁴⁰ Tämän päivän taidekeskustelussa kysymys välineellisestä tai itseisarvoisesta taiteesta on jäämässä sivuun ja hyvä niin. Taiteella on erilaisia arvoja ja tehtäviä eivätkä ne sulje toisiaan pois. Taiteen monimuotoisuus on sen voima.

---

³⁷ Kuusisto 2008

³⁸ Hoffmann Davis 2005, 2

³⁹ Bardy & Känkänen 2005, 151

⁴⁰ Tuusa 2008

Hoffmann Davis ottaa kantaa keskusteluun ”art for art’s sake versus art for non-art’s sake”. Hän tarjoaa vaihtoehdoksi ”art for education’s sake” –studying art because it is essential to making education whole, gauging its imprint on students’ developing ability to put together or make coherent the diverse strands of what they are learning.”⁴¹ Hänen ajattelunsa taustalla on näkemys: [...] ”the student as artist, as the mover of her own world, the maker of her own understanding”[...]”⁴² Taiteen tekeminen on kokonaisvaltaista, se vaikuttaa kokijaansa monella tasolla ja erilaisilla elämänalueilla. Taide on yksi rikkauden laji, missä raha ei toimi mittarina.

Mika Ojakankaan mukaan ”taide toimii hyvinvointiyhteiskunnan uudistajana kun se ei yritä uudistaa hyvinvointiyhteiskuntaa. Silloin kun se ei *erityisesti yritä mitään*, kun sen ei *tarvitse* yrittää mitään.”⁴³ Ajatus on rauhoittava tässä tulostavastuun, kehittämissuunnitelmien ja jatkuvan kasvun aikakaudessa. Voidaanko ajatella, että kasvun ajatus alkaa olla tiensä päässä? Ja viimeistään ilmastonmuutoskeskustelu kääntää hitaasti, mutta varmasti ajattelumme kohti ihmisen hyvinvointia ilman jatkuvan kasvun pakkoa.

Ojakangas jatkaa ajatustaan, että ”taide on mobilisaatiosta vapaiden vyöhykkeiden ja tilojen luomista ja ylläpitämistä. Tai pikemminkin, taide on itsessään tällainen vyöhyke, vapauden tila.”⁴⁴ Työpaikkana taideoppilaitos, joka on ”vapauden tila”. Voiko sen hienompaa lähtökohtaa olla?

Taidemaalari Marjatta Tapiola on sanonut, että ”Taiteessa on se mieletön mahdollisuus, että siinä voi pystyä tavoittamaan jotakin itseä suurempaa. Voi tulla vilkaisseeksi jotakin sellaista, mikä on muulla tavoin ilmaisematonta.”⁴⁵

Ohjaaja Kari Paukkusen taiteilijamoraaliin kuuluu oikeudenmukaisuus, tilan antaminen muille sekä ”salaisuuden kunnioittaminen. Haluan kunnioittaa

---

⁴¹ Hoffmann Davis 2005, 177

⁴² Hoffmann Davis 2005, 191

⁴³ Ojakangas 2007, 19

⁴⁴ Ojakangas 2007, 20

⁴⁵ Lehtinen 1993, 96

salaisuutta, jättää tilaa arvailuille, mielikuvitukselle, vihjauksille, elämälle, jonka vain jotenkin aistii, haistaa ja tuntee.”⁴⁶ Paukkunen jatkaa: ”Sattumanvaraisuus on taiteen käsittämättömiä ilmenemismuotoja. Mikään ei ole niin nautittavaa kuin sattumanvaraisuus.”⁴⁷ Tässä on taiderehtorille haaste: sattumanvaraisuuden myöntäminen, salliminen ja siitä iloitseminen. Erilaisten ohjeistusten ja määräysten vastapainona on yllätys. Taide ei milloinkaan suostu asettumaan ohjelaatikoihin, vaan se pursuaa ja luikertelee yli ja ali ja saumoista. Taide on villi, sitä ei voi koskaan täysin kesyttää.

Kirjailija, pastori Matti Paloheimo: ”Eräässä mielessä taide on olemukseltaan sopeutumattomuutta. Se säilyttää –ainakin sen tulisi säilyttää –herkkyytensä ihmisen ja maailman kivulle silloin, kun muu yhteiskunta ei tunne enää mitään. Se kertoo siitä, miltä meistä tuntuu silloin, kun kukaan muu ei enää pidä sitä tärkeänä. Taide tekee kysymyksiä, joita muut eivät osaa tai uskalla tehdä, se kaivautuu pinnan alle, on vääräoppinen ja rakentaa repimällä.”⁴⁸ Taiteen tulisi uskaltaa. Niiden ihmisten, jotka taidetta tekevät tulisi uskaltaa kysyä ja kyseenalaistaa. Sama tulee sallia taiderehtorille. Ja taiderehtorin tulee sallia ja kannustaa opettajia ja oppilaita sopeutumattomuuteen. Instituutiot on usein tehty rajaamaan toimintaa, mutta samalla ne aina kasvattavat niitä yksilöitä, jotka haluavat repiä rajoja. Rehtori voi omassa työssään rajata ja rikkoa rajoja, niin omassa työssään kuin taiteessaankin.

Taidetta on vaikea määritellä lyhyesti, sattumanvaraisuus ja salaisuus ovat taiteen voima. Taide on tämän opinnäytteen kangas, joka on kehystetty taidekasvatuksella.

3.2. Taiteen perusopetus

Marjatta Bardy, Riikka Haapalainen, Merja Isotalo ja Pekka Korhonen ovat toimittaneet teoksen *Taide keskellä elämää*. Teoksen nimi laittoi minut

---

⁴⁶ Lehtinen 1993, 121

⁴⁷ Lehtinen 1993, 116

⁴⁸ Lehtinen 1993, 228-229

pohtimaan oman oppilaitokseni ja samalla koko taiteen perusopetuksen paikkaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Olemmeko riittävästi mukana yhteisössä ja sen toiminnassa? Väitän, että taiteen perusopetuksella on vaara jymähtää omaan erinomaisuuteensa. Tpo on joutunut ja joutuu edelleen taistelemaan olemassaolostaan monella paikkakunnalla. Tällainen asetelma voi johtaa linnoittautumiseen ja liialliseen puolustautumiseen. Parhaimmillaan oman paikan lunastaminen onnistuu *elämällä* yhteisössä.

Laki taiteen perusopetuksesta 21.8.1998/633

1 §. *Taiteen perusopetuksen tarkoitus.* Taiteen perusopetus on tavoitteellista tasolta toiselle etenevää ensisijaisesti lapsille ja nuorille järjestettävää eri taiteenalojen opetusta, joka samalla antaa oppilaalle valmiuksia ilmaista itseään ja hakeutua asianomaisen taiteenalan ammatilliseen ja korkea-asteen koulutukseen.

Taiteen perusopetuksen yhteydessä voidaan järjestää myös muuta taiteen edistämiseen liittyvää toimintaa.

Taiteen perusopetuksessa taiteella on itseisarvo. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että taiteen perusopetus voisi olla huomioimatta lasta kokonaisuutena tai yhteiskunnan jäsenenä. Taiteen perusopetus on vain osa lapsen elämismaailmaa.

”Että siinä kai se suuruus on, ymmärtää elämän moninaisuus, että ihan niin kuin itsellä se oma käsityöminä rakentuu niin kuin se rakentuu, niin niin se rakentuu niillä kaikilla meidän oppilailikin. Toinen pelkää pimeätä ja toiselle se on elinehto.” Marja-Leena

Taiteen perusopetusta antavia yksiköitä on vuonna 2002 kuntaliiton tilastossa 814, jotka sijaitsevat 278:ssa kunnassa. Oppilaita taiteen perusopetuksen piirissä on noin 102.000, joka on vajaat 12 % peruskouluikäluokasta. Opetustunteja vuodessa on noin 2.200.000, josta musiikin osuus on reilu 80 %. Musiikilla on pitkät perinteet taiteen perusopetuksessa ja se on omassa

sarjassaan kaikilla luvuilla mitattuna.⁴⁹ Valtion tuntiperusteisen tuen piirissä on vuoden 2008 alusta 87 musiikin oppilaitosta, 10 tanssin, 15 kuvataiteen, 4 käsityön, 3 teatterin, 1 arkkitehtuurin, 1 sanataiteen ja 2 sirkuksen oppilaitosta.⁵⁰ Näistä taiteenaloista arkkitehtuuri, sanataide ja sirkus ovat uusina päässeet valtion tuen piiriin vuonna 2008. Edellisen kerran uusia oppilaitoksia hyväksyttiin valtion tuelle vuonna 2001. Luvut eivät ole aivan tarkkoja, sillä monitaidekoulut (joissa on useampia taiteenaloja) on kirjattu luetteloon vain yhden taiteenalan alle.

Opetusministeriön vuonna 2002 julkaistussa Lastenkulttuuripoliittisessa ohjelmassa sanotaan, että ”koulun ulkopuolinen ohjattu taideopetus, varsinainen tavoitteellinen vuosittain etenevä taiteen perusopetus ja järjestökentän toteuttama ohjattu harrastustoiminta syventävät ja täydentävät peruskoulun ja toisen asteen yleissivistävää taideopetusta. [...] Taiteen perusopetus tai harrastustoiminta eivät kuitenkaan voi korvata peruskoulussa annettavaa yleissivistävää taideopetusta.”⁵¹

Taiteen perusopetuksen paikka taidekasvatuskentällä on sekä keskellä että sivussa. Toisaalta taiteen perusopetus on **taide**kasvatuksen ydintä ja toisaalta sen piirissä on vain osa lapsista ja nuorista. Taiteen perusopetuksen rehtorina tietenkä uskon tpo:n tarpeellisuuteen. Koulujen taidekasvatus on kuitenkin myös tpo:n perusta, yleinen kaikille lapsille tarjottava taideopetus on se pohja, josta taiteen perusopetus saa oppilaansa. Yhteistyö perusopetuksen kanssa on monella paikkakunnalla vielä varsin vaatimatonta, vaikka yhteisiä intressejä uskoisi löytyvän. Työelämän rakenteet ja säännöt vaikeuttavat yhteistyön tekemistä. Mahdollista se kuitenkin on ja tulevaisuudessa varmasti myös välttämätöntä. Tänä syksynä vuonna 2008 on valtiovallan taholta viestitetty, että peruskoulujen taide- ja taitoaineita tullaan lisäämään. Toivotaan, että hyvä tahto muuttuu toiminnaksi ja taito- ja taideaineet palaavat lasten ja nuorten kouluarkeen.

---

⁴⁹ Porna 2003

⁵⁰ Opetusministeriö 2007

⁵¹ Opetusministeriö 2002

Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa keskitytään oppilaan henkilökohtaiseen kehittymiseen ja kasvuun. Kuinka rehtorin oma kasvu tapahtuu? Noudattaako rehtori omassa elämässään tpo:n arvoja, tehtäviä ja tavoitteita?

Laki taiteen perusopetuksesta 21.8.1998/633

5 §. *Opetussuunnitelma*. Opetushallitus päättää taiteenaloittain taiteen perusopetuksen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä (*opetussuunnitelman perusteet*). Opetussuunnitelman perusteet voivat sisältää erilaajuisia oppimääriä.

Koulutuksen järjestäjän tulee hyväksyä kullekin taiteenalalle opetussuunnitelma.

Opetussuunnitelman perusteet uusitaan aina muutaman vuoden välein ja eri taiteenalojen perusteet ovat valmistuneet eri vuosina. Vuonna 2005 on laadittu sirkustaiteen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet sekä yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet, jossa ovat mukana kaikki taiteenalat: musiikki, sanataide, tanssi, esittävät taiteet (sirkustaide ja teatteritaide) ja visuaaliset taiteet (arkkitehtuuri, audiovisuaalinen taide, kuvataide ja käsityö). Vuodelta 2002 ovat peräisin laajan oppimäärän mukaiset opetussuunnitelman perusteet musiikille, tanssille, teatterille sekä visuaalisille taiteille. Sanataiteessa ei ole vielä olemassa laajaa oppimäärää. Ero vuosien 2002 ja 2005 opetussuunnitelmien perusteissa ei ole merkittävä, mutta joitakin painotuksia ja tietenkin taiteenalakohtaisia korostuksia löytyy.

Aika on tehnyt hyvää taiteen perusopetukselle, jos katsotaan vuonna 2005 valmistuneita perusteita: sana ilo on löytänyt paikkansa taiteen perusopetuksessa. Yleisen oppimäärän tavoitteissa se on kirjattu niin, että opiskelussa on keskeistä taiteen tekemisen ja sen kokemisen ilo.... Sirkustaiteen perusteissa tavoitteena on, että oppilas oppii iloitsemaan omasta ja muiden työskentelystä... Bardy kysyy artikkelissaan: "Onko ilo tulos?"⁵² Ainakin tpo:n opetussuunnitelmien perusteet vastaavat kyllä. Toivottavasti rehtorit ja opettajat lukevat perusteet tarkkaan ja siirtävät ilon myös

---

⁵² Bardy 2007, 30

oppitunneille. Ilo on ollut ja on ehkä edelleen tavoite, jota ei taiteen perusopetuksessa ole korostettu. Ilolla on tilausta. Ilo voi olla se avain, jolla lapset haluavat jatkaa ”tavoitteellista ja tasolta toiselle etenevää” taideharrastustaan vuodesta toiseen. Sari Kaasinen luennoi taiteen perusopetuksen päivillä lokakuussa 2008 ja hänen viestinsä oli: lasten ilo ja riemu.⁵³

”Et eihän noi lapset oo niin ykstaiteenalaisia ja mihinkä sä ne viivat sitten vedätkin, että jos ne tulee hypellen ovesta sisään, niin sanoks sä, että ei täällä saa noin kevyesti hypellä...että se sama rytmi on siellä jaloissa ja käsissä ja korvien välissä.” Marja-Leena

Taiteidenvälisyys on toinen itseäni ilahduttava painotus uusissa yleisissä oppimäärissä. Uskon, että oma kouluni, jossa tehdään paljon taiteidenvälisiä tai monitaiteista yhteistyötä, edustaa tulevaisuuden taidekasvatusta. Taiteen perusopetukseen on jo laissa luotu runsaasti aitoja. Taiteen perusopetuksen rakenne sanelee lähtökohdaksi sen, että eri taiteenaloja opiskellaan ja ohjataan erikseen. Sama koskee taidekasvattajien koulutusta. Tähän on kiinnittänyt huomiota mm. Pääjoki.⁵⁴ Taiteidenvälisyys on tullut ja tulee hitaasti mutta varmasti myös taiteen perusopetukseen; taidekasvatuskentän Titaniciin. Monitaidekoulun rehtorina minun täytyy olla tarkkana, että ihastukseni taiteidenvälisyyteen ei vie tilaa niiltä lapsilta, jotka haluavat keskittyä omaan lajiinsa.

”Ja on sitten vastapainoisesti niitä, jotka on niin intohimoisesti löytänyt tän omansa, et tossa just yks tyttö... barceloonan mosaiikkeja tutkittiin ja tehtiin omia töitä ja sitten joulun jälkeen hän ilmoitti, että mä oon nyt sitten laatottanu mejän kylpyhuoneen mejän uudesta kodista... että tääkin on 13 vuotias...” Marja-Leena

Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet sisältävät monia tehtäviä ja arvoja, jotka puhuvat ihmisenä kasvusta ja kasvusta sosiaalisena olentona. Vaikka perusteet kuvaavat taiteen perusopetusta varsin yleisellä

---

⁵³ Kaasinen 2008

⁵⁴ Pääjoki 1997, 22

tasolla, niin jonkinlaisen kivijalan ne tarjoavat niin opettajalle kuin oppilaitoksellekin.

”Opetus perustuu ihmiskäsitykseen, jossa ihminen on ainutkertainen ja toimii vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa sekä vaikuttaa aktiivisesti elämäänsä.”⁵⁵ Näin sanotaan yleisissä perusteissa. Tämäkin näkemys kulkee läpi kaikkien perusteiden vaikkakin taas erilaisin sanamuodoin.

Tehtäviä taiteen perusopetuksen yleisessä oppimäärässä:

- luoda perustaa emotionaalille, esteettiselle ja eettiselle kasvulle
- antaa edellytyksiä elinikäiseen taiteiden harrastamiseen
- kehittää ja säilyttää kansallista kulttuuria
- tukea kykyä arvostaa eri kulttuureita ja toimia monikulttuurisessa yhteiskunnassa
- avata oppilaille uusia mahdollisuuksia ymmärtää taidetta ja kulttuuria sekä niiden sisältämiä merkityksiä
- kehittää oppilaiden ajattelemisen taitoja
- kehittää luovuutta elämän eri alueilla
- antaa valmiuksia jatko-opintoihin

Tehtävät laajojen oppimäärien perusteissa eri taiteenaloilla noudattelevat samoja linjoja, vaikka ne on kirjattu eri sanoilla. Suuria ristiriitoja en eri perusteissa näe. Perusteihin kirjatut tehtävät, arvot ja tavoitteet menevät osittain päällekkäin ja ne on jaoteltu eri perusteissa eri lailla, mutta sisällöllisesti ne ovat hyvin lähellä toisiaan.

Tavoitteita yleisessä oppimäärässä:

- luovan ajattelun ja toiminnan tukeminen
- vahvistaa oppilaan aisti- ja tunneherkkyyttä
- tukea opiskelu- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä
- kehittää eri kulttuurien ymmärtämistä ja tulkitsemista
- tukea oppilaan minän kasvua ja kehittymistä

---

⁵⁵ Opetushallitus 2005

- tukea oppilaan kykyä jäsentää ympäröivää todellisuutta
- keskeistä taiteen tekeminen ja sen kokemisen ilo sekä halu, taito, uteliaisuus ja uskallus tulkita taidetta persoonallisesti
- huomioida yksilölliset erot ja tukea oppilaan kehittymistä hänen omista lähtökohdistaan
- ohjata oppilasta keskittyneeseen, määrätietoiseen ja pitkäjänteiseen työskentelyyn
- ohjata oppilasta rakentavaan toimintaan yksilönä ja ryhmän jäsenenä

Tavoitteita ja tehtäviä on taiteen perusopetukselle asetettu riittävästi. Näiden muuttaminen käytännöksi on kiinni oppilaitosten ja sen myötä rehtorin ja yksittäisten opettajien näkemyksistä, ja näiden näkemysten siirtämisestä käytännön toiminnaksi. Jokainen koulu laatii oman opetussuunnitelmansa, jonka laatimisessa rehtorilla on yleensä merkittävä osa. Lisäksi jokainen opettaja laatii ryhmä ja/tai oppilaskohtaiset suunnitelmat, jotka nojaavat valtakunnallisiin ja koulukohtaisiin suunnitelmiin. Viimekädessä opettaja määrittää sen, kuinka hyvät tavoitteet ja tehtävät toteutuvat yksittäisen oppilaan kohdalla. Tässä vaiheessa voi myös kysyä, pääseekö oppilas vaikuttamaan itseensä kohdistuviin suunnitelmiin. Mikään ei estä kouluja ottamasta oppilasta mukaan suunnittelutyöhön, ”vaikuttamaan aktiivisesti elämäänsä”. Käytäntö vain ei aina kulje ihanteiden mukaisesti.

Laajojen oppimäärien perusteissa on muutamia painotuksia, jotka haluan nostaa esiin. Painotukset ovat taiteenalakohtaisia, mutta eivät välttämättä nouse taiteenlajin sisällöstä. Teatteritaiteessa nousee esiin tavoite: että oppilas oppii arvostamaan laatua, sietämään epävarmuutta ja luomaan toimintaansa rakenteita. Epävarmuuden sieto on teatteritaiteen prosessityöskentelyyn oleellisesti kuuluva osa ja näin ollen täysin perusteltu. Laadun arvostamisen oppiminen on sitten jo moniselitteisempi tavoite. Kenen kriteereillä laatu mitataan? Opettajan? Yleisön? Taidemaailman? Oppilaan?

Visuaalisten taiteiden puolella erikoisuutena on kauneuden merkityksen ymmärtäminen oppilaan omassa elämässä –looginen erikoisuus

visuaalisuudessa. Toinen, hieman yllättävä painotus löytyy tavoitteesta: että oppilaat voivat taiteen tuntemuksellaan vaikuttaa yhteiskunnan arvoihin ja sitä kautta koko yhteiskuntaan ja sen ilmapiiriin. Sama viesti löytyy muistakin perusteista, mutta visuaalisissa taiteissa se on korostuneemmassa asussa. Yhteiskunnallinen vaikuttaminen on hyvä tavoite. Se, että tavoite on korostuneesti esillä juuri visuaalisissa taiteissa, on itselleni yllätys. Mielikuva kuvataiteilijasta, joka maalaa omassa työhuoneessaan, juo punaviiniä ja vain harvoin lähtee katsomaan mitä ulkomaailmassa tapahtuu, on tiukassa.

Tanssitaiteen painotus löytyy käsityksestä ihmisestä ruumiillisena ja henkisenä kokonaisuutena, taas varsin looginen painotus. Toinen, erikoisempi, löytyy tavoitteesta ohjata oppilasta pohtimaan ja tekemään eettisiä ratkaisuja ja vastuullisia valintoja opiskelussaan ja muussa elämässään. Eettisyys ja ruumiillisuus, jota tanssitaide kuitenkin edustaa tuntuvat ”sopimattomalta parilta”. Varron mukaan ihmisen ”kokonainen maailmasuhde on kehollinen, se on lihaa luiden päällä, ei pelkkää mieltä, ajatusta tai henkeä.⁵⁶ Ehkä tanssitaide on perusteissaan oivaltanut jotakin oleellista ihmisestä. Keho ja mieli ovat yhtä.

Musiikista nostan esille seuraavan lauseen: Oppimisen säätelemisessä on tärkeää, että oppilas oppii tarkkailemaan omaa opiskeluaan ja oppimistaan tiedostaen niihin sisältyvät vahvuudet ja heikkoudet. Tämä ehkä kertoo musiikin opetuksen traditiosta ja siitä, että taitoa uskalletaan arvioida sanoilla vahvuus – heikkous. Nykysuuntaus lienee se, että heikkouksien sijaan puhutaan kehittämisalueista. Ehkä seuraava perusteiden uusimiskierros (joka varmuudella tulee) karsii sanan heikkous. Toisaalta aaltoliikkeen mukana saattaa käydä toisinpäinkin.

Sirkustaiteesta poimin tavoitteen: että oppilas oppii iloitsemaan omasta ja muiden työskentelystä ja vaikuttamaan ympäristönsä ilmapiiriin myönteisesti. Ilo on vuoden 2005 perusteiden uusi ja hieno oivallus. Erityisesti

---

⁵⁶ Varto 2001, 67

sirkustaiteessa, jossa lajin hallinta vaatii kovaa fyysistä harjoittelua, on hyvä tuoda rinnalle ilo ja myönteinen ilmapiiri.

Tällaisia erityispiirteitä olen nostanut esiin eri taiteenlajien laajojen opetussuunnitelmien perusteista. Valinnat ovat omiani ja olisin voinut toisena aikana valita toisin; tänään ne ovat nämä. Opetussuunnitelmien perusteita voisi tarkastella perusteellisemminkin. Tässä opinnäytteessä ne ovat kuitenkin taustalla, yhtenä kivijalkana, johon rehtoreiden taiteen tekemistä voi peilata. Noudattavatko he omassa taiteen tekemisessään tpo:n tavoitteita, tehtäviä ja arvoja?

Taiteen perusopetuksen yksi päämäärä on valmistaa oppilaita alan jatko-opintoihin. Tämä on selkeästi kirjattu lakiin. Kuitenkin ne oppilaat, jotka hakeutuvat taidealojen oppilaitoksiin tavoitteena taiteen ammattilaisuus, ovat ehkä 1-2 % taideoppilaitosten oppilaista. Martti Hellströmin mukaan ”Taideaineita ei tarvita koulun opinto-ohjelmaan tulevien taiteilijoiden kouluttamiseksi, sillä ammattitaiteilijoiksi päätyvät vain poikkeuslahjakkuudet.”⁵⁷ Omassa koulussani asiaa on pohdittu useaan otteeseen. Bändikoulun oppilaista muutama on kokeillut siipiään Idols -laulukilpailuissa ja yksi bändi on lähtenyt musiikkibisnekseen. Tavallaan raja on selkeä: Oppilaat ovat meillä oppimassa ja esiintymässä, ja jos he lähtevät ulkoiseen taidemaailmaan, niin meidän työmme on ohi. En ole täysin vakuuttunut, että ammattilaisiksi päätyvät nimenomaan poikkeuslahjakkuudet, mutta harvat joka tapauksessa. Ammattimainen taiteenharjoittaminen on maailma, jossa vaaditaan henkistä kanttia, harjoittelua, onnea ja lahjakkuutta. Taiteen perusopetus voi tarjota pohjan, loppu jää yksittäisen nuoren ja hänen lähijoukkojensa asiaksi. Toivotamme hyvää matkaa ja onnea taidemaailmaan, iloitemme onnistumisista ja toivomme, että mahdolliset pettymykset eivät lannista nuoria taiteilijoita.

Tutkimuksen aikana olen herännyt miettimään taiteen perusopetuksen paikkaa ja sisältöä tämän päivän taidekasvatuksessa, eikä pohdinta ole aina miellyttävää. Taiteen perusopetus on monessa mielessä ongelmallinen

---

⁵⁷ Hellström 2005, 50

taidekasvatusmuoto. Sen rakenne, rahoitus ja opetussuunnitelmat ovat varsin tarkkaan säädeltyjä, mikä on ristiriidassa sen omien arvojen ja tavoitteiden kanssa. Luova ajattelu ei ole ensimmäinen asia, joka rehtoria näissä byrokratian kiemuroissa kohtaa. Vai onko asia juuri päinvastoin: Tarkan ohjeistuksen kanssa eläminen vaatii suurta luovuutta? Sisältökysymyksissä ohjeet ovat sen verran yleisellä tasolla, että ne eivät estä meitä kokeilemasta ja luomasta uutta. Jos ohjeistus koetaan rasitteena, niin silloin on syytä katsoa peiliin. Luovuus on mahdollista myös taiteen perusopetuksessa.

Taiteen perusopetus on tämän teoksen kuvio, osa, väri. Luovuus on toivottavasti läsnä sekä tekoprosessissa, että myös valmiissa teoksessa.

3.3. Luovuus

...että ulkoisesti hommat pyörii hyvin, mutta sitten taas sisällä on joka kuukausi, että mistä ne palkat revitään.. että se ei oo kauheen luova tila.
–Taina

Taiteen perusopetus huutaa rinnalleen luovuutta. Taidekasvatus, taiteen perusopetus ja rehtori tarvitsevat luovuutta. Luovuus on elementti, jota ilman kaikki jää vajaaksi. Mitä luovuus sitten on? Kari Uusikylä on kirjassaan *Luovuus. Taito löytää, rohkeus toteuttaa* pohtinut luovuuden olemusta. Uusikylän mukaan ”Luovuuteen kuuluu olennaisesti se, että ihminen uskaltaa tehdä jotain itseään syvästi tyydyttävää, jotain uutta ja omaperäistä.”⁵⁸ Varron mukaan ihmisen tarve luoda jatkuvasti uutta on sekä lajin säilymiselle että yksilön terveydelle välttämätöntä.⁵⁹ Tämä tuntuu riittävältä määritelmältä, sillä ”luovuus ilmiönä vastustaakin periaatteessa tieteellistä täsmällisyyttä, selvärajaisuutta ja toistuvuutta.”⁶⁰

---

⁵⁸ Uusikylä 2006, 6

⁵⁹ Varto 2001, 101

⁶⁰ Uusikylä 2006, 15

Luovuus ei ole itsestäänselvyys taideoppilaitosten maailmassa. Taide antaa mahdollisuuden luovuuteen, mutta osaammeko oppilaitoksissa käyttää tämän mahdollisuuden? Uusikylä toteaa, että luovuuden pohja luodaan jo lapsena. Että jo pari sanaa voi saada lapsen luovuuden kukoistamaan tai sitten hiipumaan.⁶¹ Jokaisella meillä on esimerkkejä aikuisten viattomista lausahduksista, jotka lapsi muistaa koko ikänsä. Toisaalta jo yksi ymmärtävä aikuinen voi riittää kannattelemaan luovaa, erilaista lasta.⁶²

Savan mukaan ”Kysymys on jokaisen ihmisen oikeudesta elää itselle merkityksellistä ja mielekästä elämää sekä mahdollisuudesta omalla luovalla toiminnalla osallistua yhteisön ja kulttuurin elämään siihen vuorovaikuttaen. Jälkensä jättäen.”⁶³ Rehtorin velvollisuus on tarjota lapsille ja aikuisille ilmapiiri, jossa on lupa olla luova. Sama oikeus koskee rehtoria itseään. ”Rehtorin työ vaatii sekä asioiden rationaalista hoitoa että luovuutta. Asioiden tekeminen yhdessä uudelleen samalla tavoin merkitsee paitsi urautumista myös näkökulman kapenemista. Urautumisen vastapaino on luovuus.”⁶⁴ On välillä hyvä miettiä ovatko käytäntömme ja arkemme luovia kun puhutaan organisaatiosta, rutiineista, kokouksista, johtamisesta, opettamisesta? Luovuus on mahdollisuus, luovuudesta ei saa tehdä pakollista, toteaa Uusikylä.⁶⁵ On myös oltava lupa turvautua rutiineihin ja vanhan hyväksi koetun toistoon.

Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa luovuus on yksi opetuksen tehtävistä, yleisissä oppimäärissä se kirjataan näin: ”Tehtävänä on myös kehittää oppilaiden ajattelemisen taitoja ja luovuutta elämän eri alueilla.” Teatterin ja sirkuksen perusteissa käytetään ilmausta ”rohkaista oppilasta luovuuteen”, musiikissa ”tukea luovuuden kehittymistä”, tanssissa ”tukea luovuutta” ja visuaalisissa taiteissa ”kehittää luovaa ongelmanratkaisukykyä”.

Uusikylä toteaa, että luovuus vaatii aikaa.⁶⁶ Sederholmin mukaan ”Nykyisestä markkinataloudellisesta innovaatio- luovuuspuheesta puuttuu jotakin

---

⁶¹ Uusikylä 2006, 7

⁶² Uusikylä 2006, 14

⁶³ Sava 2007, 46-47

⁶⁴ Ahonen 2001, 137

⁶⁵ Uusikylä 2006, 7

⁶⁶ Uusikylä 2006, 7

olennaista: hitautta, avoimuutta, epävarmuuden sietokykyä sekä mahdollisuutta kokeilla ja epäonnistua. Taiteessa se on tavanomaista.”⁶⁷ Onko se tavanomaista taidekasvatuksessa? Onko se tavanomaista taiteen perusopetuksessa? Uskallammeko rehtoreina rohkaista opettajia ja oppilaita ”tuottamattomuuteen”? Tätä on hyvä ainakin hetkittäin pysähtyä miettimään. Viekö rehtorin hektinen työ meidät liian kauaksi hyvästä hitaudesta? Paineet hienojen esitysten ja teosten tekemiseen ovat kovat.

Luovuus on noussut Suomen kilpailukyvyn ykkösveturiksi. Opetusministeriö on tuottanut Yksitoista askelta luovaan Suomeen, Luovuusstrategian loppuraportin. Loppuraportissa ”etsitään vastauksia siihen, miten voimme luovuuden avulla vastata suomalaisen yhteiskunnan keskeisimpiin haasteisiin. Niitä ovat globalisaatio, kulttuurien vuorovaikutus, teknologinen kehitys sekä henkisen ja aineellisen hyvinvoinnin edistäminen.”⁶⁸ Luovuuspuhe on sinänsä hienoa, mutta se mihin luovuus valjastetaan, herättää minussa epäilyä. Raportti lähtee ”yksilöiden henkisestä liikkuvuudesta ja ajattelun avaruudesta”, mikä kuulostaa lupaavalta. Kuitenkin luovuus kytketään ”teknologian kehitykseen ja aineellisen hyvinvoinnin edistämiseen”, mikä kaventaa ajattelun avaruutta. Mihin jäi ihminen, lapsi, aikuinen? Mihin jäi ilo, kokemus, elämys, kauneus?

Suomen luovissa askeleissa lapsi on nostettu ensimmäiseksi askeleeksi: 1. Lasten luovuutta vaalitaan –vanhemmilla on vastuu, yhteiskunta tukee.⁶⁹ Lapsistahan kaikki lähtee, mutta miten. Ensimmäinen askel kertoo, että ”luovuuden kannalta on tärkeää vahvistaa lapsen itsetuntoa, arvostaa hänen kykyjään ja tukea itseilmaisua”⁷⁰ Tämä kuulostaa hyvältä, mutta keinoksi nähdään eheytetty koulupäivä, mikä puolestaan herättää lisää kysymyksiä. Koulun kehittämisessä puolestaan puhutaan valmiuksien antamisesta työelämää varten sekä suomalaisen koulujärjestelmän menestymisestä. Siirrytään aikuisten maailmaan, tehokkuuteen ja tuottavuuteen, lapsi jää menestymisen ja kilpailukyvyn jalkoihin. Taidekasvattajana painopisteen tulee

---

⁶⁷ Sederholm 2007, 148

⁶⁸ Opetusministeriö 2007, 6

⁶⁹ Opetusministeriö 2007, 5

⁷⁰ Opetusministeriö 2007, 8

olla selkeästi lapsessa ja hänen luovuudessaan, ei yhteiskunnan menestystarinassa.

Muun muassa Sava on teoksessaan *Katsomme – näemmekö? Luovuudesta, taiteesta ja visuaalisesta kulttuurista* pohtinut luovuuden merkitystä tämän päivän taidekasvatuksessa sekä yhteiskunnallisena ilmiönä. Hän myöntää, että yhteiskunnallinen tehokkuus on tullut osaksi koulutuspoliittisia arvoja, mutta peräänkuuluttaa samalla vastuuta säilyttää ihmisen kriittinen, tiedostava suhde siihen.⁷¹ Uusikylän mukaan ”Koulun ihanneoppilas on liian usein älykäs sopeutuja, joka ei ota riskejä, varmistaa oman menestyksensä antamatta mitään itsestään muille ja pelkää strukturoimattomia uusia tilanteita.”⁷² Millainen on tämän päivän taiderehtori? Onko hän liian usein kansliaansa lakien ja asetusten ja tulosvastuun taakse piiloutuva byrokraatti? En usko tähän. Mutta jokaisen taiderehtorin on oltava kriittinen omia työtapojaan kohtaan. Olenko riittävästi läsnä? Tarjoanko tilaa erilaiselle ajattelulle, kokeiluille ja riskeille?

E. Paul Torrance on luovuustutkija, jonka elämäntyön punainen lanka on ollut lasten luovuuden edistäminen. Hän on tutkinut luovuutta 22 vuotta ja tiivistänyt tutkimuksensa seuraavaan lapsille tarkoitettuun julistukseen. Sama julistus muistuttaa myös aikuisia elämän tärkeistä valinnoista.⁷³

1. Älä pelkää rakastumista johonkin itsellesi tärkeään asiaan!
2. Tunne vahvuutesi, harjoittele, kehity, iloitse ja ole ylpeä niistä!
3. Vapauta itsesi muiden odotusten taakasta!
4. Yritä löytää hyviä ohjaajia ja opettajia!
5. Älä tuhlaa energiaa muiden miellyttämiseen!
6. Tee sitä, mistä pidät ja missä olet hyvä!
7. Opettele riippumattomuuden taito!

E. Paul Torrancen julistus lapsille Uusikylän mukaan⁷⁴

---

⁷¹ Sava 2007, 192

⁷² Uusikylä 2005, 30

⁷³ Uusikylä 2006, 36

⁷⁴ Uusikylä 2006, 36-37

3.4. Rehtori

Ei ole samantekevää millaisilla arvoilla koulua johdetaan. Jukka Ahonen kirjoittaa kirjassaan *Ammattina rehtori*: ”Suurissa linjanvedoissa ja yksittäisten ongelmatilanteiden ratkaisuisissa rehtori tuo näkyviin sekä yleiset, että omat arvonsa.”⁷⁵ Pasi Sahlberg kirjoittaa saman asian näin: ”Johtajan arvojen tulee näkyä jokapäiväisessä johtamistyössä.”⁷⁶ Voidaan ajatella, että johtajan arvot ovat koko ajan läsnä, joko tietoisien valinnan kautta tai sitten ilman valintaa, sillä ”koko koulun olemassaolo perustuu tietoisien ja tiedostamattoman arvomaailman synteisiin.”⁷⁷ Rehtorin on tärkeää seurata omaa työskentelyään ja tarkistaa sopiiko se omaan, ja toivottavasti myös koulussa yhteisesti valittuun, arvopohjaan.

Suomalaisen rehtorin työ on Peter Johnsonin ja Aatto Pennasen mukaan arvostettua erityisesti kansainvälisissä tutkimuksissa. Tähän vaikuttaa suomalaisten rehtorien vaatimus opettajataustasta ja pedagogisesta osaamisesta. Toisaalta rehtorin ammatti on menettämässä vetovoimaansa. Suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle ollaan pian tilanteessa, jossa halukkaita ja hyviä rehtorikandidaatteja on yhä vähemmän.⁷⁸ Tähän ongelmaan on herätty Suomen Rehtorit ry:ssä, joka on luonut Pro Rexi 2015 – kehittämishankkeen. Hankkeessa ollaan luotu skenaario, jossa tulevaisuuden koulujen johtamisessa korostuvat: ”jaettu johtajuus, vastuun ja tehtävien jakaminen koulun sisällä ja koulujenvälisissä yhteistyöverkostoissa. Pro Rexi – hankkeen tulevaisuusskenaarion valossa yksin johtamisen aika on ohi. Tilalle kaivataan jaettua ja osallistuvaa johtajuutta.”⁷⁹ Suuntaus tuntuu hyvältä ja oikealta, mutta muutos vie aikansa.

Meillä on vielä paljon rehtoreita myös taiteen perusopetuksessa, jotka ovat kasvaneet vanhan johtamiskulttuurin kautta. Jaettu johtajuus ei ole helppo tie, ei rehtorille, eikä muulle työyhteisölle. Itse koen olevani jakava johtaja. Osalle

---

⁷⁵ Ahonen 2001, 16

⁷⁶ Sahlberg 2007, 49

⁷⁷ Ahonen 2001, 16

⁷⁸ Johnson & Pennanen 2007, 13

⁷⁹ Johnson & Pennanen 2007, 23

työntekijöistä tällainen työn tekemisen tapa sopii hyvin, mutta kaikki eivät sellaista halua. Minua syytetään välillä liiasta ”pehmeystä”. En väitä, etteikö väitteessä olisi perää, mutta osittain tämä on seurausta työnteon tavasta. Haluan, että työntekijöillä on paljon vapautta suhteessa omaan työhönsä. Vastapainona on vastuu omista valinnoista, tekemisistä ja tekemättömyyksistä. Vapaus kelpaa kaikille, mutta vastuun kantaminen ei aina miellytä.

” ... kun en mä koe olevani mikään johtaja... kun on kuitenkin tottunu tekeen aina ryhmätyönä... että kaikilla mejän työntekijöillä on hirveen paljon vastuuta, ettei voi niinku kenenkään selän taakse paeta... ettei oo tavallaan helppoo työntekijöille, että paljon helpompaahan se olis olla niinkun siinä... tekee mitä sanotaan ja on pois sillon kun sanotaan...”
Taina

Mielenkiintoista on, että Teija Vuohijoen tutkimuksessa noin 20 % rehtoreista koki ajautuneensa rehtoriksi.⁸⁰ Rehtorius ei siis aina ole selkeä valinta, itse koen kuuluvani ajautujien joukkoon. Ammatille olisi eduksi, jos siihen pyrittäisiin ja päästäisiin, ennemmin kuin ajauduttaisiin.

Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 14.12.1998/986.

2. luku. Rehtori

2 §. Rehtorin kelpoisuus. Rehtoriksi on kelpoinen henkilö, jolla on:

- 1) ylempi korkeakoulututkinto;
- 2) tässä asetuksessa säädetty asianomaisen koulutusmuodon opettajan kelpoisuus;
- 3) riittävä työkokemus opettajan tehtävissä; sekä
- 4) opetushallituksen hyväksymien perusteiden mukainen opetushallinnon tutkinto, vähintään 15 opintoviikon laajuiset yliopiston järjestämät opetushallinnon opinnot tai muulla tavalla hankittu riittävä opetushallinnon tuntemus.

[...] Taiteen perusopetuksessa annetussa laissa tarkoitettua koulutusta järjestävän oppilaitoksen rehtoriksi on kelpoinen myös henkilö, jolla on alan ylempi korkeakoulututkinto ja riittävä opetushallinnon tuntemus.

---

⁸⁰ Vuohijoki 2006, 124

Muodollinen pätevyys rehtorin tehtävään on yksi osatekijä, joka useimmiten on kunnossa. Se millainen johtaja rehtori on, ei tietenkään näy muodollisen pätevyyden täyttävistä papereista. Jokaisen paperin takana, tai ehkä mieluummin edessä, on kuitenkin ihminen vahvuuksineen ja heikkouksineen. Salme Jalovaara on sanonut, että ”Ei johtajuus tee ihmisestä millään tavalla parempaa, viisaampaa eikä kauniimpaa, ei poliittinen johtajuus, ei virkajohtajuus, ei työmaan pomous. Johtajuus on lähinnä työnjakokysymys.”⁸¹ Tämä on hyvä muistaa sekä rehtorin itsensä, että työyhteisön.

Suomen Kuvalehden teettämässä tutkimuksessa ammattien arvostuksesta sijoittuvat rehtorit vielä kohtuullisen hyvin. Ammatteja on kirjattu 381 ja rehtoreiden sijoitukset vuonna 2007 olivat: yliopistonrehtori 42., Lukion rehtori 52., Ammattikorkeakoulun rehtori 68. ja ammattikoulun rehtori 73. Edellinen tutkimus on tehty vuonna 2004 ja rehtorit ovat lievästi laskussa. Sama suunta on muillakin johtamisen ammateilla. Jos listassa mainittaisiin taideoppilaitoksen rehtori, niin oma arvioni on, että sijoitus jäisi tässä rehtorien joukossa häntäpäähän. Tähän antaa viitteitä taiteilija-ammattien huono sijoittuminen. Kulttuuri/taideammattien ykkönen on kirjailija sijalla 163 ja suunta on rajusti alaspäin.⁸²

”...mä en usko, et mä voisin olla mikään päätoiminen käsityöläinen. Mä oon kuitenkin niin innovatiivinen, hektinen... semmonen projektiivinen tyyppi ja haluan olla ihmisten kanssa tekemisissä...” Marja-Leena

Pentti Rauhalan mukaan ”rehtorina voivat menestyä hyvin erilaiset persoonallisuudet. Ratkaisevaa on, että rehtori osaa hyödyntää omat persoonalliset vahvuutensa ja tiedostaa omat persoonalliset heikkoutensa.”⁸³ Rehtorius ei ole syntymälahja, vaan kuten Kaija totesi ”rehtoriuteen on pitänyt kasvaa, et olla siin ihan sen konkreettisen asian äärellä ja kantapään kautta oppia.” Jokainen voi oppia jos haluaa. Oleellista varmasti on aito kiinnostus rehtorin työhön.

---

⁸¹ Jalovaara 2000, 127

⁸² Lappalainen 2007, 50-55

⁸³ Rauhala 2000, 44

Rehtoriin kohdistuvat moninaiset odotukset tulevat sekä koulun sisältä, että ympäröivästä yhteisöstä. Pärjätäkseen erilaisten odotusten ristipaineessa rehtorin tulee olla moniottelija. Rauhala kirjoittaa, että ”Rehtorin työn vaikeimpia päivittäisiä ratkaisuja on sisä- ja ulkopoliittikan painottaminen. Jos panostat ulkopoliittikkaan, saat kritiikkiä siitä, että et ole koskaan paikalla. Jos keskityt sisäpolitiikkaan, kritiikki kuuluu: miksi me emme koskaan näy missään.”⁸⁴ Välillä tuntuu, että ihmisten odotukset ovat täysin ylimitoitettuja yhden ihmisen työpanoksen suhteen.

”Ettei sählää, vaan tekee sitä mikä on se tärkein juttu.” Kaija

Rehtorin työtä on vaikea suunnitella, sillä jokainen päivä tuo tullessaan yllätyksiä. ”Monesti työpäivän päätyttyä huomaa, ettet tehnyt mitään niistä asioista, joita olit suunnitellut.”⁸⁵ kirjoittaa Hannu Suoniemi ja tutulta kuulostaa. Rehtori ei tietenkään ole pelkästään olosuhteiden uhri. Hän voi ja hänen tulee suunnitella työtään, poimia oleellista ja oppia sanomaan ei. Todellisuus on usein kuitenkin hektistä. Ahonen viittaa kansainvälisiin ja suomalaisiin tutkimuksiin joissa on todettu, että rehtorin työstä yli 80 % muodostuu korkeintaan kahdeksan minuutin mittaisista yhtenäisistä jaksoista.⁸⁶ Tämäkään luku ei hätkäytä. Aina tulee joku, jolla on asiaa, ja aika harvoin pystyy sanomaan, että ei nyt.

”Tokihan tämmösessä homassa täytyy olla kiinnostunut siitä mitä kulttuurissa ja taiteessa ylipäätään tapahtuu... ei voi mennä sillain laput silmillä, että... totta kai sitä seuraa, että mitä toiset oppilaitokset tekee ja mitä tapahtuu ylipäätään kulttuurissa... sehän on tärkeitä...” Tapani

Yksi rehtorin työhön jatkuvasti vaikuttava asia on muutos. Eero Ojasen mukaan ”Koko ajan puhutaan myös muutoksesta. Muutos muutos muutos. Aina vain se sama levy. Yhä useammin tuntuu, että muutoksessa itsessään on jotain perin pysähtynyttä.”⁸⁷ Välillä itsekkin toivoo, että saisi keskittyä olemassa olevan

---

⁸⁴ Rauhala 2000, 41

⁸⁵ Suoniemi 2000, 34

⁸⁶ Ahonen 2001, 37

⁸⁷ Ojanen 2007, 105

kehittämiseen ja arvioimiseen ennen kuin kaikki laitetaan taas uusiksi. Jatkuva muutos kuluttaa. Ojanen kritisoi muutosta: ”Muutoksesta onkin tullut keskeinen ihmisten hallitsemisen ja pakottamisen voima. Se on keino saada kaikki pysymään kurissa ja samassa ruodussa. Sitä voidaan käyttää myös itsenäisen ja kriittisen ajattelun hävittämiseksi. Kun ihmiselle asetettava perimmäinen vaatimus on muutoksessa mukana pysyminen, ja muutoksen ruuvia sitten kiristetään koko ajan, muutos varmistaa, että mitään uutta ja yllättävää ei synny.”⁸⁸ Ojaseen ajatus muutoksen kahlitsevuudesta on mielenkiintoinen. Perinteinen ajattelu pitää muutosta uuden syntymisen edellytyksenä, mutta voisiko asia olla toisinpäin. Ainakin rehtorin työssä jatkuva muutos aiheuttaa sen, että arjesta tulee helposti selviytymistä. Ei ole tilaa eikä aikaa miettiä muutosten seurauksia, kun tärkeintä on selviytyä seuraavaan päivään ja seuraavaan lukukauteen ja seuraavaan vuoteen. Vuohijoki on kirjannut rehtorin työn yhtenä johtopäätöksenä, että rehtorin tulisi hyväksyä jatkuvista muutoksista johtuvat epävarmuustekijät osana johtamistyötään.⁸⁹ Muutosta tarvitaan, mutta muutosvauhti saisi olla rauhallisempi. Tällä hetkellä muutos vie ja ihminen rämpii perässä.

Vanha sanonta kuuluu, että ne jotka eivät itse osaa, ryhtyvät opettamaan. Onko tämän jatkumo sitten se, että ne jotka eivät osaa opettaa, ryhtyvät rehtoreiksi? Omalta osaltani voin sanoa, että ainakin osatotuus tässä piilee. On vaikea kirjoittaa, että olen huono opettaja. En usko siihen, en ole huono, en varmasti paraskaan, mutta ihan kelvollinen. Enemmänkin on kyse siitä, että opettajuus ei ole itselleni luonnollisin tapa tehdä työtä. Opettaminen on mukavaa, mutta koen sen myös raskaaksi. Muutaman ryhmän opettaminen on tärkeää vastapainoa hallinnoinnille, mutta täysipäiväiseksi opettajaksi minusta ei olisi. Opettaminen ei myöskään anna riittävää tyydytystä, vaan aina kaipaa isompia kokonaisuuksia. Marja-Leena puhuu tarpeesta organisoida ja koordinoita. Hän miettii, että ellei työssä pääsisi toteuttamaan tätä puolta itsestään, niin ”...koko muu perhe touhuaa partiossa, mutta mä tiedän, että mä rupeaisin organisoimaan hirveesti ja järjesteleen rahoituksia ja projekteja...”

---

⁸⁸ Ojanen 2007, 106

⁸⁹ Vuohijoki 2006, 181

Sahlbergin mukaan hyvää johtajuutta etsittäessä pienet perusasiat nousevat aina esiin: oman elämän hallinta, ihmisenä olemisen arvojen tunnistaminen ja niiden mukaan eläminen sekä moraalisesti kestävä yhteisen hyvän tavoittelemineen.⁹⁰ Ei tarvitse hallita kaikkia johtamisen uusimpia kikkoja, managementin ja leadershipin saloja, riittää kun tietää millaisilla arvoilla haluaa elää ja toimii sen mukaan. En halua väheksyä koulutuksen merkitystä, päinvastoin. Rehtori jos kuka tarvitsee johtamiskoulutusta. Vuohijoen tutkimuksessa 85 % ilmoitti saaneensa johtamiskoulutusta. Kyllä-vastauksen antaneilta tiedusteltiin jatkokysymyksenä, millaista koulutusta rehtorit olivat saaneet. 13 % ilmoitti johtamiskoulutuksensa olevan peräisin armeijasta.⁹¹ Tietämättä mitään armeijan johtamiskoulutuksesta, herää kysymys sen sopivuudesta rehtorin työhön. Samassa tutkimuksessa 76 % rehtoreista koki tarvitsevansa lisäkoulutusta. Koulutustarpeen erittelyssä suurin tarve koettiin ihmisten johtamisessa, seuraaviksi hallinnollisessa johtamisessa ja omassa kehittymisessä.⁹² Tarvetta ja halua on. Kyse on siitä, että jokaisella on oikeus luoda oma tapansa johtaa. Kun tutustuu erilaisiin johtamisen tapoihin, voi valita itselleen ja työyhteisölleen sopivan.

Rehtorin työstä kirjoittaessani päädyn nopeasti ongelmakeskeiseen lähestymiseen. Mihin jäi taide? Tämä kertoo siitä, mihin törmään koko ajan: taiderehtorilla on taide käytössään, mutta se unohtuu jatkuvasti reserviin, vaihtopenkille. Sava mukaan ”Taidekasvatus voi olla siis paikka, jossa mukana olevat saavat oman äänensä kuuluville ja toimintansa näkyville niin, että tilanne ei sido niitä ennalta annettuun kaavaan tai toiminnan hyödyllisiin tehokkuus- ja tulosseuraamuksiin.”⁹³

Rehtori on tämän teoksen kuvion osa, pilkku, viiva, täplä. Pieni mutta tärkeä yksityiskohta, jota ilman teos ei olisi se mikä se on.

---

⁹⁰ Sahlberg 2007, 27

⁹¹ Vuohijoki 2006, 126

⁹² Vuohijoki 2006, 127

⁹³ Sava 2007, 193

4. TAIDE REHTORIN ELÄMÄNTAPANA

”Jo viisivuotiaana meidät on talutettu soittotunnille, se oli... tavallaan siihen musiikin tekemiseen ja soittamiseen kasvo, se oli semmonen elämäntapa kotona...” Tapani

”...ei se ehkä ihan semmonen työ oo minne mennään töihin, että jotenkin se pyörii koko ajan mielessä... se on kumminkin jotenkin elämäntapa...”
Taina

Haastatteluissa nousi voimallisesti esiin sana elämäntapa. Kaikilla haastateltavilla taide oli kulkenut osana elämää koko ajan, eri muodoissa ja erilaisella voimalla, mutta aina läsnä olevana. Itse tekemisen kaudet vaihtelivat taiteen vastaanottamisen kanssa. Elämä oli kietoutunut tiukaksi vyyhdeksi, jossa työ ja yksityiselämä olivat samalla kerällä. Ideoiden herääminen ja käyttäminen ei ole työaikaan sidottua. Joskus ideat muuntuvat toiminnaksi ja syntyvät taidetta.

Elämäntapatyö on sekä mielekästä että raskasta. Haastattelemistani rehtoreista kukaan ei ainakaan tällä hetkellä suunnitellut siirtymistä pois taiderehtoriudesta, joten taide rehtorin elämäntapana näytti toimivan suhteellisen hyvin. Bardy kirjoittaa taiteen ja elämän suhteesta, siitä miten taiteessa elämän eri alueiden väliset rajat on lupa ylittää.⁹⁴ Haastattelujen perusteella rehtorien rajat työn ja oman taiteen välillä ovat häilyviä -veteen piirrettyjä.

”Kokeilet ja teet, et tavallaan semmosen oman tekemisen ja sen työtaide tekemisen välissä ei voi niinkun havaita rajaa... se on sitä samaa.”
Marja-Leena

---

⁹⁴ Bardy 2007, 22

4.1. Opettaminen

”...sehän on se työ mitä varten tää koulu on olemassa. Että siinä kun vääntää tuotehintoja ja laskee tuntihintoja ja tekee taulukoita, niin sitten on ihan hyvä mennä maalaamaan jättiläisen lapasia punasella värillä niitten pienten kanssa... et muistaa... miks me ollaan ja mitä me tehdään.” Heli

Toistaiseksi taideoppilaitosten rehtorit ovat taiteen osaajia ja opettajia, joten heillä on vahva substanssiosaaminen. Rehtori tuntee, kuten Kaija totesi, että kun on omaa pedagogista ja taiteellista taustaa alalta, niin se antaa painoarvoa mielipiteille, erityisesti pedagogisessa keskustelussa. Oma taidetausta antaa uskottavuutta rehtorille, joka kuitenkin pääsääntöisesti on myös talonsa pedagoginen johtaja.

”...koska mä oon tehny niitten kanssa vuosia töitä... ne on niinku opetettu siihen tiettyyn vireeseen ja tiettyyn menemiseen ja sit kun ne on lapsia ja nuoria, et vaik niil ei oo sitä taitoo, niin niillä ei myöskään ole niitä ennakkoluuloja niin paljon... Että jos vaan saa sen idean tai jutun hyvin läpi, niin nehän tekee mitä vaan. Missä on tietysti sitten suurempi vastuu ittellä...” Taina

Taina puhuu omasta koelaboratoriosta, miten oma taiteellinen näkemys pääsee esille oppilasnäytöksissä ja esityksissä. Samansuuntaisia kokemuksia oli kaikilla haastateltavilla. Opettajantyön kautta myös oma taiteellinen näkemys saa tilaa. Tässä piilee myös vaara, josta Saarnivaara ja Varto kirjoittavat ”että lapsi on aikuisten, opettajien, omien halujen ja toiveiden kohde niiden toteuttajana. Että lapsesta tulee resurssi, materiaali, joka palvelee opettajan omia tarpeita.”⁹⁵

Oma taiteellinen työskentely on ainakin yksi keino vähentää lasten käyttämistä omien taiteellisten intohimojen toteuttajina. Tosin voi kysyä, että miksi opettajan taiteellinen intohimo ei saisi näkyä oppilastöissä? Eikö ole hyvä, että opettajalla on taiteellisia tavoitteita työnsä suhteen? Tässä kuljetaan taas rajalla, joka ei

⁹⁵ Saarnivaara & Varto 2000, 47

ole selkeä. Jokaisen opettajan on itse löydettävä raja, joka sopii hänelle, hänen oppilailleen ja hänen edustamalleen koululle. Joskus opettajan taiteellinen osuus voi olla suurempi ja joskus pienempi.

”... ja opettajien elämäntilanteesta, että mihinkä on nyt niinku hurautanu, että kuka käy afrikkalaisen tanssin kurssilla tai mitä milloinkin, että kyllähän ne tänne töihin tulee... ja persoonan pitääkin vaikuttaa, että tuo sitä työhyvinvointia ja viihtyvyyttä ja hyvää lapsille.” Marja-Leena

Opettajan oma elämäntilanne tarjoaa materiaalia, uusia aluevaltauksia, uusia työtapoja, jos niitä haluaa käyttää. Opetussuunnitelmien perusteissa tavoitellaan oppilaan omaa uskallusta tulkita taidetta persoonallisesti. Jos opettaja uskaltaa olla persoona, niin sama mahdollisuus tarjoutuu oppilaille.

Opettaja joutuu jatkuvasti tasapainoilemaan ohjaamisen ja tilan antamisen vyöhykkeillä; miten saattaa oppilas kohti omaa taiteellista polkua. Mitään yleispätevää ohjetta ei tietenkään ole, vaan jokainen oppilas ja opettaja ja tilanne on aina ainutlaatuinen. Opettajan tuntosarvien on oltava alati valppaana. Varsinkin isompien oppilaiden kohdalla on varmasti oikein tuoda selkeästi esiin, että nämä ovat minun näkemyksiäni, joista sinä voit muokata omasi.

”... kyllähän me paljon opettajien kanssa soitetaan ja tehdään ja meil on semmonen tapa, että kun me pidetään oppilaskonsertteja, niin opettajat soittaa oppilaille. Tietenkin on haettu semmonen opettamisen näkökulma siihenkin, opiskelijat näkee kun opettajat soittaa. Et me ei olla vaan siellä oppitunneilla vaan me voidaan oikeesti sit näyttääkin et laitetaan nyt lainausmerkkeihin et mikä vois olla sitä ”valmista tuotetta”, eihän tässä oikeestaan koskaan kukaan sillain valmis ole, että ainahan oppii jatkuvasti siitä omasta tekemisestään ja musiikista uusia asioita, että sillain ei koskaan oo valmis... se on mukavaa tekemistä.” Tapani

Mallin tarjoaminen tai eteen näyttäminen on taas yksi tasapainoilun paikka. Uskon että rehtorin henkilökohtainen taiteileminen myös koulussa on suotavaa. Jos rehtori (joka kuitenkin kaikkien oppilaiden mielestä on vanha) uskaltaa olla

esillä omalla taiteellaan, niin se rohkaisee oppilaitakin. Tietenkin täytyy ymmärtää kohtuus, ettei rehtori käytä omaa kouluaan henkilökohtaisena näyttämönään. Itsetuntemuksen myötä jokainen rehtori oppii, joutuuko hillitsemään vai rohkaisemaan omaa taidettaan.

Rehtorin täydellinen epäonnistuminen omassa taiteessaan oppilaiden edessä tarjoaisi oivan tavan siirtää ajatus luovuudesta ja epäonnistumisen sallimisesta käytäntöön. Mutta esiintyessään jokainen haluaa olla hyvä ja onnistua. Eikä tahallaan epäonnistuminen ole mitään. Se on temppu, josta häviää koko alkuperäinen ajatus. Ehkä kyse on siitä, että uskaltautuu välillä toimintaan, joka ei ole vahvinta osaamisaluetta. Että jos on soittanut pienenä pianoa, niin jossakin koulun tapahtumassa voi soittaa sen Aaronin pianokoulu I:ssä olevan *Keinun*, vaikkei se niin mallikkaasti kuljekaakaan, tai lähteä rohkeasti improvisoimaan yhdessä opettajien ja oppilaiden kanssa. Improvisaatio sisältää aina riskin.

”...et se on niinku osa mun elämäni, et mä haluan tehdä, ja sit se, et mulla nyt sattuu oleen kyky myös tähän vuorovaikutukseen tässä taideprosessissa, eli mä voin tehdä lasten ja nuorten kanssa yhdessä, et se on se mun estradini...” Marja-Leena

Pääjoen mukaan ”Taiteen keinoin voidaan tutkia kokemusten ja niiden synnyttämien tarinoiden moninaisuutta ilman, että tarvitsisi lähteä siitä lähtökohdasta, että aikuinen aina tietää paremmin kuin lapsi.”⁹⁶ Opettajuus on vaativa ammatti. Mitä enemmän uskaltaa kohdata epävarmuutta ja heittäytyä tilanteiden vietäväksi, sitä lähemmäksi luovuuden lähteitä päästään. Opettajalla täytyy olla suunnitelma, mutta parhaat hetket voi kokea kun hyppää lasten kyytiin ja antaa asioiden tapahtua.

---

⁹⁶ Pääjoki 2007, 290

4.2. Ammattitaiteilijuus

”...ja myö miun siskon kans oltiin siellä, viimoses kohtaukses tultiin laukka-askeleella toiselle puolelle näyttämöö ja oltiin siel vähän aikaa lintuina ja sit takas... ja silloin myö saatiin 5 markkaa per näytös Maijan kans palkkaa ja se oli paljon. Oli 20 esitystä, jotenka tuli 100 markkaa ja sillähän maksettiin osa omasta joposta ja omasta rannekellosta...” Kaija

Jokainen taideoppilaitoksen rehtori joutuu jossakin elämänsä vaiheessa miettimään suhteensa ammattitaiteilijuuteen. Haluanko olla taiteilija? Onko minusta taiteilijaksi? Miksi minusta ei tullut taiteilijaa?

”En mie oikein uskaltanut haaveilla, tai sit hyvin joku salainen haave siellä jossain kaukana...et se oma keho on se instrumentti... se vaatii niin paljon... tulee tietoiseksi jossain vaiheessa itekin, että mitkä ne oman kehon edellytykset on ja myös oman sisun tai henkisen kantin edellytykset.” Kaija

Haastateltavat rehtorit olivat kulkeneet hyvin erilaisia polkuja kohti rehtoriutta. Osa oli elänyt ammattitaiteilijana ja osa ei ollut koskaan kokeillut sitä puolta taiteesta, vaan oli siirtynyt suoremmin opettamiseen ja hallinnointiin. Osalle taideoppilaitosten rehtoreista hallinnollinen työ on luonnollinen jatkumo urakehitystä, mutta osalle oman taiteilijuuden pienentyminen tai sammaloituminen on vaikeampi hyväksyä. Tällainen pohdinta liittyy tietysti myös ikään ja urakehitykseen. Rehtoriuden alkuvuodet ovat selkeästi ne, jolloin omaa työidentiteettiä haetaan. Oma taiteen tekeminen asettuu uomiinsa, kun löytää paikkansa oppilaitoksen johtajana. Kaikki haaveet eivät toteudu, mutta haaveet ovat voimavara, eivätkä katkeruuden lähde.

”... mä olin opettajana... ja sitten mä hankin työn ohella kuvaamataidonopettajan pätevyuden taideteollisesta korkeakoulusta, et siinä vaiheessa tuli sit semmonen olo, että tämä... taiteilijana eläminen, taiteilijan ammatista itselleni elannon hankkiminen ei näytä olevan realistista...” Heli

Ero ammattitaiteilijoiden ja haastattelemini rehtoreiden välillä löytyy ehkä ehdottomuudesta. Tuntemani ammatikseen taidetta tekevät ihmiset ovat hyvin ehdottomia omasta valinnastaan, heillä ei ole vaihtoehtoa.

Etelä-Saimaa –lehdessä haastateltu laulaja-kitaristi Teemu Seppälä toteaa, että ”Aion tienata musiikilla leipäni tulevaisuudessa, ei tässä ole vaihtoehtoja. Se on ainut, mitä osaan tehdä ja se on tavallaan hautakiveen kirjoitettu.”⁹⁷ Seuraan myös päivittäin elämänkumppanini kamppailua taiteella elämisessä - vaihtoehtoa ei ole. Hän lainaa usein Jukka Pakkasen ajatusta, että kirjailijan tärkein tehtävä on pysyä hengissä. Ja hengissä hän pysyy kirjoittamalla.

Monet ammattitaiteilijat tekevät satunnaisesti myös erilaisia keikkatöitä mm. opettamista, mutta tämä tapahtuu taiteen ehdoilla. Taiteilijan ammatti ja erityisesti sillä elannon hankkiminen on vaativaa ja edellyttää suurta intohimoa, jossa on vain vähän tilaa kompromisseille. Tapaamani rehtorit ovat valinneet toisin; heillä on ollut vaihtoehto. Tarve tehdä taidetta ei hallitse näiden ihmisten arkea, vaan he osaavat sisällyttää taiteen omaan arkeensa.

”No sanotaan, että... tai mun henkilökohtainen intuitio oli, että musta ei tuu opettajaa, että mä halusin nimenomaan olla muusikko... Yhtäkkiä mä vaan huomasin, että hetkinen nythän mä oon virkaa tekevä soitonopettaja...” Tapani

Helena Erkkilä ja Marja Vesanen ovat haastatelleet nuoria kuvataiteilijoita, jotka ovat valmistuneet alle viisi vuotta aikaisemmin, eikä vielä kukaan heistä pystynyt elämään ammattinsa mukaisella työllä.⁹⁸ Nämä nuoret taiteilijat kokivat suurta epävarmuutta sekä oman taiteellisen työnsä, että taloutensa suhteen. Taidemaailman ja kyseisessä tutkimuksessa erityisesti kollegojen arvostuksen saaminen, oli ehdoton edellytys hyväksyttäväksi taiteilijaksi tulossa. Matka on kivinen, eivätkä kaikki jaksaa rämpiä sosiaalitoimen elätettävänä vuodesta toiseen. Vielä suurempi, kuin taloudellinen ahdinko, on epävarmuus oman taiteellisen työn hyvydestä. Taiteilijan kovin kriitikko on hän itse, ja jatkuva surkeuden ja loistavuuden aaltoliike on kuluttavaa.

---

⁹⁷ Kaartinen 2008, 11

⁹⁸ Erkkilä & Vesanen 1989, 8

Eri taiteenlajien välillä on eroja ammattilaisten sijoittumisessa työelämään. Esimerkiksi teatterissa ja musiikissa on olemassa työpaikkoja, jopa vakituisia virkoja. Sen sijaan kirjailijat ja kuvataiteilijat rinnastetaan yrittäjiin, joiden on etsittävä itselleen työtä. Asetelma on eri, ja taloudelliset erot ovat suuria myös taiteilija-ammattien sisällä.

Kuvataiteilija Kaarina Kaikkonen on sanonut: ”Mutta minun on piirrettävä kuvaa ja sen avulla etsittävä alati uudelleen vaihtuvaa ääriviivaani. Tarvitsen itselleni ääriviivan, ainakin ajoittain, jotta selkeämmin ymmärtäisin kuka olen ja kuinka suuri. Missä sisäpuolinen loppuu ja ulkopuolinen alkaa.”⁹⁹ Taiteilijan ammatti syntyy sisäisestä tarpeesta, ettei voi olla oma itsensä ilman taidetta. Hän kirjoittaa myös:

”ja minun on oltava peili, peili, peili
jotta ihmiset näkisivät
omat suonsa ja salonsa
ja enemmän”¹⁰⁰

Taidekoulun rehtorina minun on vaikea tavoittaa taiteen tekemisen pakkoa ja ehkä juuri siksi olen taidekasvattaja enkä taiteilija. Kaikkonen kuvaa hienosti taiteen tekemisen aaltoliikettä:

”Ja silloin tällöin muutun ruskeaksi muurahaiseksi. Ahkeroin aamusta iltaan ja konemaisen tarkasti toteutan tehtäväni. Olen mitättömän pieni osa suurempaa kokonaisuutta. Olen vain vähäinen väline, työkalu, rukkanen. Työ syntyy minusta riippumatta, sitä vie vääjäämättömästi eteenpäin minua suurempi voima, eikä minulla ole oikeutta puuttua siihen. Olen ulkopuolinen. Työni on suuri ja tärkeä, minä olen pieni ja mitätön. Minä olen väline, työkalu, rukkanen.[...] Mutta silloin tällöin hyvin harvoin muutun Kaiken Voiman haltijaksi. Olen suuri ja näen kirkkaasti kauas. Pystyn mihin haluan ja omaan tuntematonta kykyä. Pystyn tekemään ainutkertaisesti merkittäviä tekoja, joiden

---

⁹⁹ Lehtinen 1993, 54

¹⁰⁰ Lehtinen 1993, 59

jälkeen maailma on viisaampi. Olen vahva ja erityisen välttämätön. Muutun lujaksi padoksi ajan virtaan.”¹⁰¹

Tällainen työn tekemisen tapa on itselleni tuttua elämänkumppanin taiteen kautta. Intohimo ohjaa taiteen tekijää. Raja ei aina tietenkään kulje ammattilaisuuden ja harrastamisen välissä, mutta jotain oleellista on toisin.

Isotalo on miettinyt taiteilijaan kohdistuvia mielikuvia ja todennut, että ”Enemmän kuin monien muiden ammattien edustajat, taiteilijat törmäävät hyvin erilaisiin, vastakkaisiin mielikuviin omasta ammatistaan. Nälkätaiteilijan vastakohtana on menestyvä julkistaiteilija, seurapiiripalstojen lemmikki.”¹⁰² En tiedä, kuinka paljon kunkin valintoihin on vaikuttanut turvallisuuden kaippuu ja mielikuvat taiteilijan työstä, ehkä myös ulkoinen tai sisäinen paine ”oikean ammatin” hankkimisesta. Ajatus siitä, että ihmisen on tehtävä työtä leipänsä eteen, ei perinteisesti ole hyväksynyt taiteen tekemistä työksi. Omien vanhempien suhtautuminen taiteisiin ja taiteilijoihin on varmasti meidän jokaisen taustalla; joko haluna miellyttää tai sitten vastakkaisena, uhmana ja kapinana.

Taiteilijan ammatissa on edelleen jotain mystistä, pelottavaa ja kiihottavaa, vaikka ammatin arvostus on laskussa. Suomen Kuvalehden ammattien arvostus tutkimuksen mukaan ”kulttuuriammattien sädekehä on parissakymmenessä vuodessa himmentynyt kautta linjan.”¹⁰³ Tutkimuksen suurissa linjoissa suunta on kohti kädentaitojen ja duunariammattien arvostusta. Taideammattit eivät saa kansan arvostusta, mutta nuoret hakeutuvat edelleen taideohjelmien opintoihin innokkaasti. Nähtäväksi jää, vaikuttaako arvostusten muutos taideohjelmien hakeutumiseen jollakin aikavälillä.

”Mun pöytäkirjapiirrustukset on siirtyneet koko koulun toiminnaksi, ei välttämättä siinä muodossa, mutta kuitenkin oikeaksi teokseksi johonkin... joitakin ideoita toteutuu” Heli

¹⁰¹ Lehtinen 1993, 61

¹⁰² Isotalo 2007, 264-265

¹⁰³ Lappalainen 2007, 49

Oma taiteilijuus voi toteutua monellakin tasolla myös rehtorin työssä. Näin se, mikä on lähtenyt liikkeelle työpalaverin pöytäkirjan reunapiirustuksena, saa muotonsa koulun projektissa, jalostettuna ja muokattuna, mutta kuitenkin.

”Mulla on himo mööbleerata noita meidän opetustiloja jatkuvasti, se on sellainen visuaalinen tarve.” Marja-Leena

Oma reittini taiteen polulla on kulkenut harrastamisen kautta ja koen olevani myöhäisherännäinen. Taide löytyi vasta opiskeluaikana Mikkelissä Paukkulassa ja lajina oli teatteri. Siihen asti olin kokenut maailmaa voimakkaasti Punaisen Ristin toiminnan kautta, mutta nyt rinnalle löytyi henkilökohtaisempi kokemusmaailma –teatteritaide. Maailmanpelastaminen vaihtui tunteiden voimalliseen opetteluun, niin itse teatterin tekemisessä kuin myös siinä yhteisössä, jossa teatteria tehtiin. Tehtiin Taidetta.

Teatterikorkeakoulun sekä Tampereen Näyttelijäntytön pääsykokeissa kävin muutaman kerran, mutta koska minua ei näissä näytöissä arvostettu, olin valmis pitäytymään teatterin harrastajana. Koin olevani hyvä harrastaja, mutta mitään erityistä huippulahjakkuutta minulla ei ollut, eikä edelleenkään ole. Haaveita tietoisuus omasta keskinkertaisuudesta ei toki latistanut. Vakiohaaveeni tai unelmani oli ja on edelleen, että joku ”löytää” minut elokuvaan ja siitä se taiteilijaura sitten urkenee. Mielikuvissani olen aina vaatimaton ja nöyrä taiteen palvelija, joka haluaa olla esillä vain töidensä kautta –työt puhukoot puolestaan. Haave ammattinäyttelijän urasta pysyy varmasti aina sieluni kätköissä, mutta sen kanssa on jo oppinut elämään. Ammattitaiteilijuus ei ole asia, jota enää pohtisi aktiivisesti, mutta jo se, että olen nostanut tämän teeman esiin, kertoo omaa kieltään.

Mielikuva epäonnistuneesta taiteilijasta, joka on vähin äänin siirtynyt opetus- ja hallintotehtäviin, ei vahvistunut omissa kohtaamisissani. Tapasin vahvoja, työstään nauttavia ja motivoituneita rehtoreita. Vaikka liiallinen työmäärä oli tuttua kaikille, olivat he uravalintaansa tyytyväisiä ja edelleen taiteesta nauttavia

ihmisiä. Rehtorit väsyvät, mutta ehkä ja toivottavasti taiderehtori saa voiman taiteesta.

4.3. Verryttelytaide

”...me velipojan kanssa tehdään semmosia hääkeikkoja, soitetaan kahdestaan, se on meillä semmonen hobby...” Tapani

Taiteen perusopetuksen yksi tehtävistä on antaa edellytyksiä elinikäiseen taiteiden harrastamiseen. Tämä tehtävä toteutuu hyvin kaikkien rehtoreiden elämässä. Jokainen harrastaa taiteita oman työnsä ohessa, lomassa ja sisällä. Oma taiteen tekemistä on vaikea erottaa työstä ja muusta elämästä, vaan elämäntapa, kuvaa hyvin rehtoreiden suhdetta taiteisiin.

”... semmosta niinku verryttelytaidetta... ei sen enempää... maalausverryttelyä...” Heli

Rehtorin työ ei ole taiteilijan työtä, mutta hän voi tehdä taidetta. Heliltä lainattu sana, verryttelytaide, kuvaa suhtautumistamme omaan taiteen tekemiseen. Tässä on ristiriita meissä elävän taidekasvattajan ja taiteilijan välillä. Varmasti jokainen lasten taideopettaja on varma siitä, että lasten taide on oikeaa taidetta. Suhde omaan tekemiseemme on paljon hankalampi. Oma taide on harrastamista, verryttelyä, pientä, omaksi iloksi puuhaamista. Mistä tämä vähättely nousee? Pelosta? Vaatimattomuudesta? Nöyryydestä? Nöyristelystä? Ilmiö on itselleni kovin tuttu. Olen aina ensimmäisenä lausumassa, että olen teatterin HARRASTAJA, en ammattilainen. Yleensä tämä puoli ei edes kiinnosta muita ihmisiä. Luin oman ammattikorkeakoulun opinnäytteeni *Nainen kuin jäänyt samppanja*, ja nolostuin. Olin kirjoittanut omasta monologin tekoprosessistani ja käyttänyt itsestäni sanaa taiteilija. Miksi minä vaivaudun? Kirjoitus on tehty vuonna 2002 ja nyt 2008 häpeän omaa tunnustautumistani taiteilijaksi. Tämä on vääränlaista nöyryyttä, tämä on nöyristelyä. Miten minä voin taideoppilaitoksen rehtorina pienentää oman taiteeni? Nöyryys on hyvä asia, nöyristely on tapa kerjätä huomiota ja itse

asiassa nostaa itseään. On löydettävä tapa olla nöyrästi ylpeä omasta taiteestaan.

”Tuolla on oikeestaan hyvä esimerkki tästä taidepolusta... se taiteen tekeminen keskittyy lomiin ja matkoihin, mutta myös tylsiin kokouksiin... nuo on kaikki kokousten esityslistoja, elikkä ne reunat on piirretty... niinkun koululaiset piirtää kirjojen reunoihin, niin mä oon piirtäny kaikki esityslistan reunat ja sitten ne on kopioitu ja siitä tuli tommonen reliefi.”
Heli

Kuvataiteilija Martti Aiha on sanonut, että ”on pidettävä varansa, ettei tule ammattilaiseksi.”¹⁰⁴ Hän puhuu itsensä haastamisesta, uskaltautumisesta alueille, joissa on epävarma. Tässä mielessä haaste koskee myös taiderehtoria. Verryttelytaidettakin voi tehdä monella tapaa. Verryttelytaide voi olla hieno ja antoisa taiteen tekemisen paikka tpo-rehtorille; kokeilun ja luovuuden, ilon ja innoituksen alue. Sana verryttely voi olla ladattu myös negatiivisella värillä: puuhastelu, vähän-sinne-päin tekeminen, löysyys. Jokainen tekee omat valintansa ja muokkaa verryttelystä itselleen sopivan näköisen.

”... Mulla on piano ja mä oon soittanu pianoa joskus, mut se on ihan omaksi iloksi, että... mä oon sen aikakauden kasvatti, että soitettiin Aaronin kirjoja kannesta kanteen... et se oli ilotonta puuhaa...” Marja-Leena

Tuija Saresma on tutkinut suomalaisten kokemuksia taiteesta ja tullut siihen johtopäätökseen, että ”ei ole syytä nimetä kategorisesti ja arvottavasti yksiä taiteen ammattilaisiksi ja toisia amatööreiksi, harrastajiksi tai –pahimmillaan- puuhastelijoiksi.”¹⁰⁵ Tämä on itsestään selvää ääneen lausuttuna, mutta aiheuttaa joskus ongelmia arjessa. Jaottelu on tarpeellinen esimerkiksi taiteen rahoittajien kannalta, mutta muuten rajan vetäminen on hankalaa. Tämä jaottelu on erityisen ongelmallinen taidekasvattajien kohdalla. Taide on koko ajan läsnä taidekasvattajan ja taiderehtorin työssä. Jokainen valinta ja päätös

¹⁰⁴ Lehtinen 1993, 27

¹⁰⁵ Saresma 2002, 189

saa pohjansa lasten taiteen tekemisestä. Samalla siellä pohjalla on jokaisen rehtorin käsitys omasta taiteesta ja taiteen tekemisestä.

”Kyl mä piirrän aivan koko ajan, se on jonkunlainen luonnevika... tämmöstä niinkun puhelinpiirrustusta... että mä kehitän jonkun tämmösen ismin, joku tämmönen pöytäkirjataide tai rehtoritaide...” Heli

Omat haaveeni liittyvät jatkuvaan pieneen tekemiseen, että on jotain vireillä koko ajan. Tämä ei tarkoita päivittäin, eikä vuosittainkaan, mutta että tietyin väliajoin tekee itse, haastaa itsensä, kokeilee, heittäytyy ja uskaltaa. Tässä asiassa uskon mallioppimiseen. Rehtori, joka itse asettaa itsensä alttiiksi omien taidetekojensa kautta, antaa oppilaille mallin. Rehtorin taideteke voi olla laulu vanhempainillassa, taulu oppilaitoksen seinällä tai rooli oppilaiden näytelmässä. Taideteon suuruus ei ole tärkeää, mutta tekeminen on. Aikapula on aina toimiva syy olla tekemättä, mutta mitä useammin siihen vetoaa, sitä korkeammaksi kynnyks taidetekoihin nousee. Taideoppilaitos ei toki voi olla rehtorin henkilökohtainen näyttämö, jonka keskiössä hän omaa taidettaan harrastaa, mutta taidetekeja tarvitaan.

”Mutta sehän on ihan sairaan kivaa, et mää koen aina, et se on niin helppoo se siellä lavalla oleminen, et sillonhan sä vaan huolehdit ittestäs ja nautit siitä mitä sä teet.” Taina

Verryttelytaide voi olla taiderehtorin oma tila ja voiman lähde. Kysymys kuuluu: riittääkö se?

4.4. Työkriisi

”Et siin tuli sit semmonen tunne et hyvänen aika, mihin mie oon ruvennu, miul on niinku semmonen vangin pallo jalassa ja mie en pääse tästä mihinkään ja mie oon täs ja halleluja ja mitä nytte ja tätäks se on, ympäripyöreitä päiviä ja viikonloputkii kiinni ja sit tuli se, et mie en jaksa...” Kaija

Rehtorit väsyvät, erityisesti aloittelevat rehtorit kokevat suurta riittämättömyyttä omassa työssään. Hämäläinen puhuu hallinnan tunteesta, joka on edellytys työssä jaksamiselle.¹⁰⁶ Tunnistan hyvin avuttomuuden tunteen, joka tulee siitä, ettei tunne hallitsevansa omaa työtään. Jatkuva kiire, vaihtuvat tilanteet ja velvollisuus ottaa kantaa hyvin eritasoisiiin asioihin aiheuttavat riittämättömyyttä, joka tuntuu loputtomalta.

Vuohijoki on tutkinut väitöskirjassaan rehtorin työtä ja työssä jaksamista. Hän nostaa esiin tasapainoilun erilaisten odotusten ristipaineessa. Erilaiset rehtorin työhön vaikuttavat tahot: oppilaat, vanhemmat, opettajat, muu henkilökunta ja poliittiset päättäjät odottavat rehtorilta hyvinkin erilaisia ja keskenään ristiriitaisia asioita.¹⁰⁷ Tässä odotusten ristipaineessa rehtorin on elettävä päivittäin. Sederholm tuo esiin sen, että ”Taidekasvatus puolestaan opettaa käsittämään, käsittelemään ja sietämään avoimia ja monitasoisia ilmiöitä sekä ristiriitaisuutta taiteessa, mutta myös muussa sosiaalisessa elämässä.”¹⁰⁸ Taiderehtorin luonteva selviytymiskeino on taide. Vai onko?

Jokainen haastateltava mainitsi kriisin/uupumuksen, jonka oli kohdannut jossakin työuran vaiheessa. Yleisin selviytymiskeino oli tauko, joka sisälsi opiskelua. Itselle annettu aika, opiskelijan rooliin heittäytyminen ja rehtoriudesta irrottautuminen koettiin tärkeäksi. Etäisyys antoi eväitä nähdä selkeämmin ja isommin, ehkä myös vähemmän henkilökohtaisesti. Mauri Mäkitalo kehottaa kollegojaan opiskeluun: ”Varaa aikaa siihen, että voit kehittää ajattelusi. Opiskele jatkuvasti, lue uutta, et voi jäädä siihen, missä tänään olet.”¹⁰⁹

””Ja kyl se oli niin vapauttavaa olla teatterikorkeas sillee ku sai olla oppijana, eikä ollu rehtorina, se oli niin ihanaa.” Kaija

Juusenaho nostaa esiin rehtoreiden (ja erityisesti naisrehtoreiden) yksinäisyyden työyhteisössä. Hänen mukaansa naisrehtorit pitivät kokemusta

¹⁰⁶ Hämäläinen & al. 2002, 161

¹⁰⁷ Vuohijoki 2006, 180

¹⁰⁸ Sederholm 2007, 143

¹⁰⁹ Mäkitalo 2000, 59

eräänlaisena ”kokovartalopuudutuksena”.¹¹⁰ Tunnistan termin omista kokemuksistani; tunne on hyvin fyysinen ja kokonaisvaltainen ja siihen on vaikea päästä käsiksi järjen avulla. Aloittelevan rehtorina olin järkyttynyt siitä muutoksesta, jonka rehtorin roolin ottaminen aiheutti. Siihen asti olin ollut yksi meistä ja yhtäkkiä paikkani yhteisössä oli vaihtunut keskeltä sivuun. Koin itse, että rehtorin titteli ei muuttanut minua mitenkään, mutta jokin oli ratkaisevasti muuttanut: asema. Minun on edelleen vaikea hyväksyä sitä, että asemani teki minusta myös ihmisenä kaukaisemman. Tämä on tietenkin vain minun henkilökohtainen tunteeni. Jos työyhteisöltä kysyttäisiin, tapahtuiko jotain muutosta, vastaus saattaisi olla toisenlainen. Ongelma on varmasti myös siinä, että ”rehtorin titteli ei muuttanut minua mitenkään”. Täytyyhän sen muuttaa. Ei kyse ole vain valtasuhteista, kyse on työnjaosta ja vastuun kantamisesta. Minä olen vasta opettelemassa johtajuutta, eikä tie tunnu helpolta.

Vuohijoen tutkimuksessa noin 30 % rehtoreista ilmoitti tärkeimmäksi tukijakseen toisen työyhteisön jäsenen.¹¹¹ Tässä tullaan ongelmaan, jossa rehtorin tasapuolisuus joutuu tarkkailuun. Läheinen suhde yhteen työyhteisön jäsenen voi aiheuttaa kateutta muissa työntekijöissä. Rauhala ohjeistaa nuorempia kollegoja: ”Suurimpia virheitä on, että rehtori on läheisissä suhteissa jonkun ryhmän kanssa. Johtajan rooliin kuuluu tietty etäisyys. Sinulla ei ole eikä voi olla organisaatiossa ketään, jolle voit uskoutua. Henkilöstösuhteissa tärkeintä on tasapuolisuus.”¹¹² Kommentti tuntuu epäoikeudenmukaiselta. Miksi minulla ei ole oikeutta olla työkavereideni ystävä? Olen tuntenut nämä ihmiset vuosia ilman, että meillä on ollut johtaja-alainen –suhdetta. Onko niin, että ollakseni hyvä rehtori, minun on luovuttava ystävistä? Ymmärrän toki, että ystävien työtoveruus saattaa aiheuttaa tyytymättömyyttä ja kateutta työpaikalla, mutta siitä huolimatta. Minä en suostu luopumaan hyvistä ihmissuhteistani johtajuuden nimissä. Pahimmillaan rehtorius vie minulta ystävät ilman omaa haluani. Parhaimmillaan siviiliystävyykseni voi olla voimavara myös työyhteisössä.

---

¹¹⁰ Juusenaho 2007, 162

¹¹¹ Vuohijoki 2006, 162

¹¹² Rauhala 2000, 42

Tällaisen kokemuksen jälkeen olen miettinyt paljon myös rehtoriudesta luopumista. Johtajuus tai valta sinänsä ei ole koskaan erityisemmin kiehtonut minua, ja johtajan roolin ottaminen on itselleni edelleen vaikeaa. Joko minun on kasvettava niin, että kritiikki sattuu vähemmän ja tuntuu vähemmän henkilökohtaiselta tai sitten on vaihdettava tehtävää. Vuohijoen tutkimus kertoo, että 43 % rehtoreista on ajatellut tai jo tehnyt käytännön valmisteluja vaihtaakseen rehtorin työstä muuhun työhön.¹¹³ Hämäläinen & kumppanit huomauttavat, että on hyvä välillä pysähtyä miettimään sitä, onko esimiestehtävässä jatkaminen mielekästä vai ollaanko niin pitkällä, että oma terveys on jo uhattuna.¹¹⁴ Ja vaikka ei oltaisi vielä terveyden rajamailla, niin työstä pitää löytää mielekkyys. Parhaita hetkiä itselleni ovat suuret taloudelliset askeleet kohti vakautta ja toisaalta pienet hetket, välähdykset, joissa näkee lasten ilon ja onnistumisen omalla taiteilijan urallaan.

”... että sitten rupes oleen itte jo niin väsynyt, mutta mä pidin sitten vuoden virkavapaata...Virkavapaan jälkeen ajatteli asiasta vähän toisella tavalla. Että vaikka niinku taiteen tekeminen ja musiikki on tärkeä, niin ei voi sillain ajaa itteensä loppuun, ettei jaksakaan sitten enää yhtään mitään... se sitten muutti sitä hommaa...” Tapani

Ahonen nostaa esiin kysymyksen johtajan vastuusta työntekijöiden ja omasta jaksamisestaan. Jos rehtori ei kykene huolehtimaan edes omasta jaksamisestaan, kuinka ihmeessä hän voi huolehtia muiden jaksamisesta.¹¹⁵ Oman työajan säätelyä ja asioiden priorisointia voi ja tulee opetella. Jokainen rehtori tietää, ettei kahdeksasta neljään työaika ole mitenkään mahdollinen, mutta pitkien päivien vastapainoksi on osattava ottaa vapaapäiviä ja lomia. Ahonen puhuu siitä, kuinka ”kännykät ja sähköpostit ovat saaneet aikaan harhaluulon, että meidän on oltava aina tavoitettavissa ja aina välittömästi reagoitava lähes kenen tahansa viestiin.”¹¹⁶ Tämähän ei pidä paikkaansa. Kännykän voi laittaa kiinni, eikä sähköpostia tarvitse lukea kotona. Raja työn ja vapaa-ajan välillä on häilyvä, mutta omilla päätöksillä sitä voi terävöittää.

---

¹¹³ Vuohijoki 2006, 151

¹¹⁴ Hämäläinen & al. 2002, 166

¹¹⁵ Ahonen 2001, 134

¹¹⁶ Ahonen 2001, 136

Ahonen kirjoittaa siitä, miten rehtorin tulee peilata omaa työtään muualla kuin omassa työyhteisössään. Oppilaiden, heidän huoltajiensa eikä henkilökunnankaan ensisijainen tehtävä ole rehtorin työn ymmärtäminen. Ymmärrys on etsittävä muualta.¹¹⁷ Opettajana voi hakea tukea kollegoilta, mutta rehtorina olet yksin. Perusopetuksen puolella rehtoreilla on kollegoja, mutta taiteen perusopetuksessa rehtoreiden välinen yhteys on aika satunnaista tai jopa kilpailuasetelmalla ladattua. Koulut kilpailevat keskenään usein kunnallisista tukirahoista, sekä osittain myös samoista oppilaista, jolloin rehtorien keskinäinen solidaarisuus on koetuksella. Lisäksi monella paikkakunnalla on ehkä yksi taiteen perusopetuksen oppilaitos, jolloin kollegat löytyvät vasta naapurikunnista. Tiedän, että toimiviakin kollegiaaleja löytyy. Tässä on positiivinen haaste uusille tpo-rehtoreille: minä voin olla aloitteentekijä omalla paikkakunnallani.

Taiteen perusopetuksessa on paljon yksityisiä oppilaitoksia, joissa rehtorin esimies on koulun hallitus tai johtokunta. Johtokunnan jäsenet ovat mukana usein harrastuspohjalta, eikä heillä ole mahdollisuuksia, aikaa eikä osaamista esimiehenä toimimiseen. Työnohjaus olisi tärkeä keino, saada purkaa niitä tunteja, joita työyhteisön sisällä ei voi tehdä. Muuten on edessä marttyyriuden tie. Itselläni on taipumuksia marttyyriuteen, ”vaatimattomuuteen” jolla kalastan myötätuntoa ja kehuja. Minun työhistoriassani on runsaasti järjestökentän työpaikkoja, jotka ovat oivallisia marttyyriuden kasvualustoja. Aamusta iltaan työpaikalla elävät kutsumustyöntekijät kilpailevat ylityötuntien määrästä ja uupumuksen asteesta. Taipumus on hyvä tunnistaa, niin siihen voi edes yrittää vaikuttaa. Minä inhoan marttyyreita, enkä suostu heidän tukijoikseen. Yhteys on selvä; näen itseni heissä, enkä pidä näkemästäni. Terve itsekkyyys voi pelastaa tältä kierteeltä. On vaadittava ja järjestettävä itselleen sellaiset työolosuhteet, että voi ilman katkeruutta tehdä työtä ja jopa nauttia siitä. Marttyyrius ei ole kenenkään etu, vaan koko työyhteisön tappio. Ahonen kirjoittaa, miten johtajaksi kehitymisessä on oma sijansa poisoppimisella.¹¹⁸ Minun on poisopittava marttyyriudesta.

---

¹¹⁷ Ahonen 2001, 137

¹¹⁸ Ahonen 2001, 46

”Jokaisen rehtorin on löydettävä itselleen sopivat keinot irrottautua hetkeksi odottamassa olevista velvollisuuksista ja päästävä kokemaan tunne siitä, että jotakin tärkeää on taas saatu aikaan. Tämä tunne mahdollistaa myös todellisen levon.”¹¹⁹ Taas palataan substanssiin, taiteeseen. Yllätän jatkuvasti itseni ihmettelemästä sitä, että ulottuvillamme on taide, se on läsnä koko ajan, ja silti me emme osaa hyödyntää sitä. Täytyykö kriisien mennä niin pitkälle, että tarvitaan terapiaa(taide), ennen kuin me osaamme palata taiteen luo?

Tehdä omaa taidetta, nauttia, humaltua, aistia, upota omaan tekemiseen tuntuu luontevalta tavalta löytää lepo ja ilo. On opittava raivaamaan tilaa omalle taiteelle.

Itselläni ensimmäinen kriisi oli jo ovella, kun jättäydyin opintovapaalle. Nyt äitiysloman ja opintojen jälkeen paluu tuntuu luonnolliselta. Toivottavasti olen oppinut jotain itsestäni ja kasvanut kohti rehtoriutta. Oma vahvin taiteenlajini, teatteri, tarjoaa hyvän pohjan rehtoriudelle. Kuten teatteritaiteen ops:ssa sanotaan: opetuksen tavoitteena on oppia sietämään epävarmuutta ja luomaan toimintaansa rakenteita. Epävarmuutta riittää, joten aikaa opetteluun on.

4.5. Perintöprinsessa

”No sit jotenkin Sonja tässä matkan varrella totes, että Kaijassa on ainesta sitten hänen työnsä jatkajaksi, eli mie oon ollu vähän tämmönen perintöprinsessa.” Kaija

Perintöprinsessan rooli tuli esille kahdessa haastattelussa, eikä se rooli aina ole kovin helppo. Taidekasvatusinstituutiot ovat tuoreita ja monet niistä elävät vielä perustajiensa intohimoisessa johdossa. Heli totesi osuvasti, ”että silloin kun näitä ruvettiin perustamaan, niin sitä tehtiin suurella hengen palolla... niin, että ne jotka ovat niitä kouluja perustaneet ja opettaneet, niin ketkäs muut sinne on rehtoreiksi ruvenneet kuin ne...”

---

¹¹⁹ Ahonen 2001, 136

Näitä palvasieluisia taidekasvatuksen uranuurtajia on kiittäminen monessa kunnassa, jossa lapset saavat hyvää taideopetusta. Aika on kuitenkin muuttunut ja muuttuu eivätkä uuden sukupolven linjaukset aina miellytä taustalle siirtyneitä perustajia. Nämä monesti paikkakunnallaan arvostusta ja tunteita herättävät persoonat ovat edelleen haluttuja kommentaattoreita alueen kulttuurielämässä. Esimerkkinä voin ottaa kotikaupunkini Lappeenrannan, jossa tanssi nousi otsikoihin: *Nykytanssi vyöryi balettikouluihin. Nykytanssin nousu kyykytti baletin.*¹²⁰ Tanssiopisto Sonja Tammela oli nostettu esimerkkikouluksi, mikä on täysin luonnollinen valinta koulun nauttiman arvostuksen ja merkittävyyden vuoksi. Ottamatta kantaa itse sisältöön, kiinnitin huomiota lehden haastattelemiini henkilöihin: ensimmäisenä kommentoimassa oli Sonja Tammela, joka on jo eläkkeellä, eikä näin ollen enää aktiivisesti vaikuta koulun linjavalintoihin. Hänen kriittisestä puheenvuorostaan oli nostettu esille teksti: ”Epäilen, että tulosvastuullisuus on tullut tanssioppilaitoksiin. Niin ei ollut ennen: tehtiin taidetta.” Tanssiopiston nykyinen rehtori, perintöprinsessa Kaija Kontunen, joutui selkeään puolustusasemaan.

”Että kun koulua on johtanut ja kuljettanut eteenpäin hyvin vahva persoona, joka on sitä yksin tehnyt ja se on ollutkin sen ajan systeemi, että on se yksi tulisielu...” Kaija

Vastakkainasettelu entisten ”taiteentekijöiden” ja nykyisten ”tulosjohtajien” välillä on olemassa. Ajan vaatimukset taideoppilaitoksille ovat muuttuneet. Oppilaitokset joutuvat jatkuvasti tarkistamaan kurssiaan: minne olemme menossa. Erilaisia haasteita riittää rahoituskysymyksistä sisältökysymyksiin. Koulujen on muututtava, mieluummin suuntaansa aktiivisesti vaikuttaen, kuin virran mukana lipuen. Uskon, että jokainen rehtori haluaa hyvää, mutta mikä on kenenkin hyvä. Valtataistelujen kentällä on hyvä palauttaa mieliin, että lapsi on kaiken lähtökohta. Parhaimmillaan johtajanvaihdos voi tietenkin sujua loistavasti ja uusi rehtori saa rauhassa etsiä omat tapansa toimia. Kyse on kuitenkin aina ihmisistä tunteineen ja tarpeineen.

---

¹²⁰ Etelä-Saimaa 26.3.2008

Perintöprinsessa saa usein koulun, joka on poikkeuksellisen voimakkaasti leimautunut johtajaansa. Nämä persoonalliset taiteilijat ovat omalla karismallaan viitoittaneet koululle tietä. Seuraajan on täytettävä suuret saappaat ja muutokset aiheuttavat vastustusta osassa ihmisiä. Toisaalta yhteisöstä voi löytyä myös niitä, joiden mielestä muutos on tervetullut ja joiden tuki on heti olemassa. Seuraajan täytyy omata hyvä itsetunto, jotta häneen väistämättä kohdistuva kritiikki ei kaada häntä. Tässä tehtävässä myös rehtorin omalla taiteellisella osaamisella on merkitystä. Rehtorin osaamista arvioidaan katukeskusteluissa hänen taiteilijapersonallisuutensa kautta. Harva miettii rehtorin johtajaominaisuuksia tai talousosaamista, vaan arviot kumpuavat hänen esiintymisestään kulttuurivaikuttajana ja taiteen puolestapuhujana. Jos rehtori omaa taiteilijataustan (oli se sitten ammattimainen taiteenharjoittaminen tai harrastuspohjainen) antaa se hänelle hyvän kivijalan.

”Ja sen mie myös välillä vähän koen painolastiksi, että sieltä omasta koulusta tai siitä työyhteisöstä joku nostetaan sinne johtoon, että siinä on omat hyvät puolensa, mutta siinä on myös omat miinustekijät.” Kaija

Perintöprinsessat nousevat usein myös koulun sisältä. Joku kokeneista opettajista haluaa / halutaan johtajaksi osaamisensa ja kokemuksensa vuoksi. Ratkaisu voi olla erinomainen, mutta siihen sisältyy myös vaaroja. Työyhteisön voi olla vaikea sopeutua siihen, että yksi meistä onkin erilaisessa roolissa. Tai sen yhden, kuten itse koen, on vaikea vaihtaa rooliaan johtajaksi. Vuohijoen tutkimus kertoo samaa tarinaa. Kun rehtoreilta (joilla pääsääntöisesti on myös opetusta) kysyttiin kumpaan ryhmään he itsensä mieltävät, niin lähes 40 % koki olevansa ensisijaisesti opettaja ja 8 % ei osannut sanoa kumpaan ryhmään itsensä asettaa.¹²¹ Sisältä tuleva johtajavalinta laittaa työyhteisön tilaan, jossa sen täytyy järjestäytyä uudelleen. Tässä uudelleenaseoinnissa on sulatteleminen sekä yhteisölle että jokaiselle sen jäsenelle, ei vähiten uudelle johtajalle.

Perintöprinsessan paikkoja on lähivuosina jaossa enemmänkin, sillä taiteen perusopetuksessa, niin kuin monella muullakin alalla, on tulossa

---

¹²¹ Vuohijoki 2006, 131

sukupolvenvaihdos. Tämä on haasteellinen kausi. Osataanko uusien nuorempien ihmisten tulo ottaa mahdollisuutena uuteen ja muutokseen, vai pidetäänkö tiukasti kiinni perinteistä ja puristetaan uudet osaajat vanhaan muottiin.

”Mut sit kun mietin, et se rehtori pitää hankkia jostain ja sit mietin, et otetaanko se ulkoa jostain, et pantasko ilmotus, että joku tulis... että kyllä musta ihan mahottomalta tuntu se ajatus, että tähän tulis joku rehtoriksi ulkopuolelta, että rupeis päämääröimään jotain asioita... että mielummin kärsin sen pahan ja otan sen rehtorin tittelin... Kun on kuitenkin itte tän systeemin luonu...” Taina

4.6. Ammattijohtajat

”...et vois olla rehtori joka ois enemmän hallinnollinen johtaja, jolla ei ois ehkä sitä pedagogista ja sen taiteenalan taustaa, vaan hän ois markkinointi tai talous tai hallinnollinen ihminen, vois se niinkin olla, mikä ettei. Se voi olla vallan toimiva juttu.” Kaija

Haastatteluissa mietittiin puhtaiden ammattijohtajien mahdollisuutta hoitaa rehtorin tehtäviä tulevaisuuden taideoppilaitoksissa. Ammattijohtajien tulo liittyy kuntien hallinnon kehittymiseen, kuntaliitoksiin, tilaaja-tuottaja mallin käytänteisiin ja moniin muihin kuntien palvelurakenteen uudistuksiin. Jos kehitys kulkee edelleen kohti suurempia yksiköitä, niin todennäköisesti taideoppilaitokset seuraavat perässä, viiveellä, mutta kuitenkin. Suurempien yksiköiden hallinto voi muotoutua työnjaoltaan sellaiseksi, että ammattijohtajuudelle on käyttöä. Silloin pedagoginen johtajuus jää opettajille ja hallinto keskittyy resurssien luomiseen. Kahtiajako taiteelliseen ja taloudelliseen hallintoon voi olla toimiva ratkaisu, mutta se pitää sisällään myös vaaroja. Taiteelliset ja pedagogiset ratkaisut eivät ole irrallaan taloudesta ja päinvastoin.

Ammattijohtajuuden suurimmat vaarat piilevät tehokkuusajattelussa, joka ei näe taiteen eikä lapsen arvoa. Lähden tiettenkin heti siitä ajatusmallista, että

ammattijohtajuus tarkoittaa markkinatalouden tuomista taiteen perusopetukseen. Sahlberg nostaa esiin Yhdysvallat, jossa yksityiskouluja johtavat kovapalkkaiset bisnesrehtorit. Myös Ruotsissa on Sahlbergin mukaan kokeiltu yritysjohtajia koulujen johdossa.¹²² Se miten näissä malleissa on onnistuttu, jää hänen artikkelissaan avoimeksi.

”... jossakin hirveen suuressa koulussa se vois olla mahdollista... mutta en mä nyt ottas ekonomia tämmösen koulun rehtoriks... vaan täytyyhän siinä nyt niinku tän oikeen asian tuntemus olla...” Heli

Osittain koulut jo nyt ovat mukana kasvun ja tuottavuuden kierteessä. Kuitenkaan markkinatalousajattelu ei suoraan sovellu lasten taidekasvatukseen. Kouluni vanhempainillassa, jossa käsiteltiin opettajien lomautuksia, vaati yksi isä koulua ripeästi bisnesajatteluun. Jäin miettimään isän viestiä, jossa hän ilmoitti maksavansa sen mitä täytyy, ettei lomautuksia tarvita. Ajatusmallihan on yksinkertainen, mutta johtaa nopeasti taiteen perusopetuksen elitistiseksi harvojen herkuksi. Jo nyt taiteen perusopetuksen lukukausimaksut rajaavat osan lapsista harrastuksen ulkopuolelle. Katson, että taiteen perusopetus ei voi eikä sen tarvitse pärjätä ilman yhteiskunnan tukea. Lasten taidekasvatuksen tulee olla valinta, johon me aikuiset haluamme panostaa. Tosiasia kuitenkin on, että tänäkin päivänä suuri osa taidekasvatuksesta toimii hyvin pienellä yhteiskunnallisella tuella.

Johnson & Pennanen tuovat terveiset kansainvälisestä koulunjohtajien tapaamisesta. Siellä pidettiin huonona suuntausta, missä uusien rehtorien rekrytoinnissa etsittäisiin koulutusalan ulkopuolisia johtajia.¹²³ On tietenkin luonnollista, että koulunjohtajat puolustavat omaa ammattiaan, mutta kyllä tälle näkemykselle löytyy muitakin perusteita. Pääjoki nostaa taidekasvattajan yhdeksi tärkeäksi ominaisuudeksi oman taiteentuntemuksen ja omien taide-elämysten vaalimisen sekä kartuttamisen, niin tekijänä kuin kokijana. ”Ilman henkilökohtaista suhdetta taiteeseen tämä työ olisi mahdotonta.”¹²⁴ Jonkinlainen suhde taidekasvattajalla täytyy taiteeseen olla, mutta riittääkö

¹²² Sahlberg 2007, 26-27

¹²³ Johnson & Pennanen 2007, 18

¹²⁴ Pääjoki 1999, 146

esimerkiksi taiteen seuraaminen, vastaanotto? Haastatteleman rehtorit olivat kulttuurin kuluttajia, mutta kaikilla oli myös itse tekemisen kausia. Entä jos taideoppilaitosta johtaisi rehtori, joka on ekonomi ja oopperan ystävä? Tai henkilöstöhallinnon ekspertti, jonka intohimona on runojen lukeminen? Tai markkinoinnin ammattilainen, joka ei ole koskaan käynyt teatterissa, mutta lupaa käydä?

”... paljon sitä asiaymmärrystä jää puuttumaan, jos ei ole opettanut... on ehkä vaikea hahmottaa, et mikä on sit sille koululle hyväksi...” Heli

Ekonomi voi olla rehtori, mutta hän tarvitsee rinnalleen taidekasvatuksen asiantuntijan. Jaettu johtajuus voi tarjota mallin tälle yhdistelmälle.

Henkilöstöjohtaminen tarjoaa ekonomille varmasti kovan haasteen.

Taideopettajat ovat opettajia ja taiteilijoita. Marja-Leenan sanoin: ”kyl musta tuntuu, että... useilla mejän opettajilla on hyvin henkilökohtainen suhde ja semmonen... tunnesuhde, että... laitappa tänne sitten se ammattijohtaja.”

Taidekasvattajien ja taiteilijoiden johtaminen on haastavaa, tai ainakin se on erilaista.

En sano ei ammattijohtajille, mutta vastarintaa on luvassa. Taideoppilaitos ei voi toimia niin kuin yritys. Esimerkiksi aika ja luovuus ovat elementtejä, jotka lasten taidekasvatuksessa ja yritysmaailmassa tarkoittavat erilaisia asioita ja erilaista toimintaa.

Ammattijohtajuus liitetään helposti talouteen ja hallinnointiin, ekonomieihin ja henkilöstöjohtajiin. Entä jos käännetään kompassia ja haetaan ammattijohtaja taiteen kentältä: kuvataiteilija, muusikko tai tanssija taidekoulun rehtorina.

Tämä tie kuulostaa luontevammalta, mutta herättää heti mielikuvia. Taiteilijat eivät ymmärrä mitään rahasta, taiteilijat ovat itsekeskeisiä, maanis-depressiivisiä, ailahtelevia. Miten taiteilijasta voidaan leipoa rehtori? Ja kaikki taiteilijat eivät osaa opettaa. Mutta toiset osaavat, ja vielä hyvin. Ainakin luvassa olisi luovuutta, ennakkoluulottomuutta, seikkailua, vai olisiko. Kuten Rauhala totesi, kyse on persoonallisuudesta. Taiderehtorin tausta voi olla

muukin kuin opettajuus, taiteilijuus kuulostaa yhtä luontevalta. Kyse on kuitenkin ennen kaikkea ihmisestä ja hänen sopivuudestaan johtajaksi.

4.7. Aika

”Eläkkeellä joo, se on sitten se viimeinen toivo...” Heli

Aika, ja varsinkin sen rajallisuus, nousi esiin kaikissa haastatteluissa. Aikaan liittyy erilaisia asioita: jatkuva kiire töissä, ajan riittämättömyys omaan taiteen tekemiseen ja ajassa mukana pysyminen. Ajasta puhuminen herättää miettimään ajan olemusta: mitä aika on. Muun muassa Venkula on todennut, että ajan pituus ei ole sen absoluuttisesti mitattava kesto, vaan subjektin tulkinta siitä.¹²⁵

” ...Jos opettaja sairastuu, niin sä et voi niinkun sanoo, et mun työaika loppu, mä meen kotiin maalaamaan, vaan se on pakko hoitaa se sijainen siihen, et tavallaan... siin on aika vähän semmosia asioita, joita voi niinkun jättää tekemättä...” Heli

Suomalainen/ länsimainen työkuulttuuri korostaa kiireen ”hienoutta”. Ihminen, jolla ei ole kiirettä ja paineita, ei ole kunnan työntekijä. Hyväksyttävää on olla koko ajan väsynyt töistä; kunnan työntekijän merkki, jos mikä. Mauri Mäkitalo ohjeistaa kollegojaan: ”Vaikka on tärkeätä, että ovesi on avoin, sen ei tarvitse olla aina auki. Anna itsellesi aikaa, anna aikaa sinisille ajatuksille.”¹²⁶ Rehtori ei voi kuvitella, että työaika on kahdeksasta neljään, ja sitten ovi kiinni ja muuta elämää kokemaan –ei. Kuitenkin jokainen rehtori joutuu opettelemaan oman työaikansa rajaamisen tavalla tai toisella. Vuohijoen tutkimuksen mukaan rehtorit tekevät pitkiä työpäiviä¹²⁷, eivätkä taiderehtorit tee tässä suhteessa poikkeusta. Työajan pituus ei suoraan ole ongelma, mutta jos vastapainoksi ei saa tyhjää tilaa, aikaa, niin siitä voi muodostua ongelma.

---

¹²⁵ Venkula 2003, 80

¹²⁶ Mäkitalo 2000, 59

¹²⁷ Vuohijoki 2006, 139

”... jos ajatellaan sitä omaa taidetta, niin kyllä se siellä vapaa-ajalla on tehtävä ja jos sitä vapaa-aikaa ei kauheesti oo, niin... sit sitä ei tehdä ollenkaan.” Heli

Sederholm kirjoittaa, että ”Taide raivaa meille tilaa ja suo aikaa ajatella.”¹²⁸ Siis taide raivaa tilaa ja tarjoaa aikaa. Ajatus on hieno: meidän ei tarvitse raivata aikaa taiteelle vaan taide raivaa meille aikaa. Ja aikaa me tarvitsemme ollaksemme inhimillisiä ja avoimia taidekasvattajia. Taide voi olla se elementti, joka auttaa taiderehtoria jaksamaan. Tutkimusten mukaan rehtorit uupuvat.¹²⁹ Taiderehtori on hyvässä asemassa, hänellä on käytössään taide. Venkulan mukaan ”Taide-elämys vaatii presensissä oloa, eläytymistä tässä ja nyt. Siksi taide voi vahvistaa kykyämme ymmärtää presensin merkitystä ja siten aikaa, ajan virtaavuutta.”¹³⁰

” Tavallaan pysyä siinä niinkun ajan hermolla, ensinnäkin että ihminen vanhenee ja nuoria oppilaita on, että täytyyhän meidän tietää, että mitä ne kuuntelee, mitä ne ajattelee musiikista, että mikä on nyt niinkun in, mikä on out, onhan se tärkeä...” Tapani

Toinen aikaan liittyvä näkökulma on taiteen kentällä tapahtuva liike, mitä on menossa juuri tässä ajassa. Kaikki rehtorit seurasivat taiteen ja kulttuurin kenttää, jokainen omasta elämäntilanteestaan. On mukavaa huomata, että jokainen elämäntilanne tarjoaa väylän taiteiden seuraamiseen. Ensin ei ole lapsia rajoitteena ja myöhemmin taidetta tulee seurattua heidän kauttaan ja heidän kanssaan. Yksivuotiaan Olavin äitinä toki myönnän, että tämä pikkulapsivaihe on se käytännön kannalta hankalin taiderientojen aika. Mutta tilanne korjaantuu.

”...sillon alkuaikoina niin aika paljonkin kierrettiin, että silloin kun ei vielä ollu lapsia eikä semmosia rajoitteita...” Taina

”Ja sit on tietysti semmonen niinku realiteetti mun elämässä, mul ei oo lapsia, eikä semmosta miestä joka sitois ja sanois, että älä mene.” Kaija

---

¹²⁸ Sederholm 2007, 147

¹²⁹ Vuohijoki 2006, 156

¹³⁰ Venkula 2003, 83

” Ja sitten tietenkin omien lasten kautta... kuitenkin 12 ja 14 vuotiaat lapset vasta niin... täytyyhän ne seurata ne idolsit ja näin...” Tapani

Taidekasvattajalla on enemmän historiaa ja vähemmän tulevaisuutta kuin taidekasvatukseen osallistuvilla lapsilla. Sava kirjoittaa: ”Kasvava ihminen on tietysti kasvatustapahtuman pääroolissa, kasvatusta hänestä varten. Kasvattaja on kuitenkin sen toinen osapuoli sekä auktoriteettina että omaa elämäänsä elävänä ja työtään tekevänä, tuntevana ihmisenä. Hän on kasvua tukeva kanssakulkija, jolla on elämäkokemusta ja asiantuntijuutta kasvavan ihmisen kannalta jollakin tärkeällä tavalla ratkaisevasti tätä enemmän. Toisaalta hänellä on sitä myös vähemmän esimerkiksi siinä, mitä on olla lapsi ja nuori nykypäivän maailmassa huomien aikuisena.”¹³¹ Omat lapset, sukulaislapset, oppilaat, media, kirjat, luennot, koulutukset, kollegat tarjoavat monenlaisia väyliä pysyä mukana ajassa. Taiteen tekeminen ja seuraaminen tarjoavat yhden väylän aistia ja kokea nykypäivää. Lapset ja nuoret kertovat meille maailmastaan taiteen kielellä. Meidän tulee kuunnella herkällä korvalla ja silmällä niitä viestejä, joita meille lähetetään.

Taiderehtorin tulee seurata aikansa ilmiöitä taiteessa ja kasvatuksessa. Hänen tulee olla tietoinen erilaisista suuntauksista, ismeistä ja trendeistä. Oleellista on tehdä valintoja. Mitkä ilmiöt ovat kannatettavia ja käyttökelpoisia ja mitkä ilmiöt voi jättää huomiotta? Ojasen mukaan ”Aito ajassa oleminen tai oman ajan tajuaminen on syvyyttä, uskallusta ajatella pitemmälle, pintahölmöilyjen vastustamista.”¹³² Ajan ilmiöihin tarttuminen edellyttää myös moraalisia ja eettisiä valintoja. Pidämmekö jotain ilmiötä lapsille ja nuorille ”soveliaana”. Taiteessa käydään jatkuvasti keskustelua etiikan rajoista. Tämän päivän esimerkkinä toimii hyvin taiteilija Ulla Karttusen näyttely *Ekstaattisia naisia*, jonka lapsipornoa sisältänyt teos johti rikossyytteen. Taiteen tulee ottaa kantaa, rikkoa rajoja ja provosoida ainakin ajoittain, mutta kuka piirtää rajat. Nykylasten maailma on hyvin erilainen kuin oma lapsuutemme, eikä aina ole helppoa erottaa hyvää ja huonoa, rumaa ja kaunista, oikeaa ja väärää.

---

¹³¹ Sava 2007, 177

¹³² Ojanen 2007, 126

Kauko Hämäläinen & Jouni Välijärvi nostavat esiin uuden aikakäsityksen, johon koulun tulee vastata: ”Olemme siirtymässä 24 tunnin yhteiskuntaan, jossa ihmisen luontainen aikarytmi ja kyky hallita omaa ajankäyttöään vaarantuvat vakavasti [...] Tarvitaan myös mahdollisuutta hiljentymiseen, asioiden pohdiskeluun, keskusteluun, mutta myös mahdollisuutta omien henkilökohtaisten mieltymysten ja taipumusten toteuttamiseen esimerkiksi taiteen ja fyysisen tekemisen kautta.”¹³³ Taideoppilaitoksessa tehdään taidetta, mutta millaisella tahdilla? Välillä tuntuu, että tavoitteellisuus nimenomaan taiteen perusopetuksessa ajaa kaiken yli. Taiteen tekemisen ilo, ryhmässä toimimisen ilo ja henkilökohtaisten löytöretkien tuoma ilo jäävät ”tasolta toiselle etenemisen” jalkoihin. Opetussuunnitelmat on tarkoitettu palvelemaan opetusta ja ennen kaikkea taiteilevaa lasta ja nuorta. Olemme ymmärtäneet väärin, jos jokaisessa käänteessä haluamme korostaa opsien valtaa. Taiteen perusopetusta järjestetään lapsille, ei opetusministeriölle, ei opettajille, ei vanhemmille eikä rehtorille. Tavoitteellisuus rehtorin omassa taiteen tekemisessä jää usein verryttelyn tasolle. Ehkä opettamisessakin olisi hyvä välillä vain verryttellä; verryttely on paineista vapaata, iloa tuottavaa Taidetta.

Ojanen puhuu tästä ajasta: ”Nykyajan sisältö on ihmisyyys, ihmisiksi eläminen. Ihmisyyden eli inhimillisyyden toteuttaminen, siis sivistys, on ajassa kiinni olemista, kaikkina aikoina. Eli jos joku nimenomaisesti haluaa olla ajassa kiinni tai tavoittaa tämän ajan, hänen luultavasti kannattaisi vähän vähemmän roikkua ajassa kiinni.”¹³⁴

”Mä teen paljon vähemmän kun mä haluaisin...” Heli

Aika on alati läsnä, mutta sen ei saisi antaa ottaa johtoa käsiinsä. Minä määrään oman ajankäyttöni, enkä alistu ajan juoksutettavaksi. Ymmärrän, että käytännössä ajan hallinta on välillä erittäin vaikeaa, mutta mahdotonta se ei ole. Sava puhuu omistavasta elämäntavasta kontra olevasta elämäntavasta. ”Olevassa elämäntavassa ihminen nojaa siihen, että hän on. Hänellä ei ole kiire, hänellä on aikaa kuunnella, katsella, aistia, ottaa vastaan ja luoda

¹³³ Hämäläinen & Välijärvi 2007, 261

¹³⁴ Ojanen 2007, 123

esimerkiksi taiteen kaltaisain keinoin henkilökohtaisia merkityksiä kuulemaansa ja näkemäänsä.”¹³⁵ Taiderehtorilla on välineet olevaan elämäntapaan.

”Ehkä mä vielä teen sen oman shown...” Taina

”Ehkä mä sitten eläkkeellä opiskelen arkkitehdiksi...” Marja-Leena

4.8. Haasteita

”Pitäisikö koulunjohtajan olla ajan tasalla maailman talouskehityksen virtauksista? Tulisiko koulunjohtajan ymmärtää ilmastonmuutoksen ekologisia, taloudellisia ja poliittisia perusteita?”¹³⁶ Tällaisia kysymyksiä heittää eteemme Sahlberg, joka on artikkelissaan *Koulunjohtaja maailmanparantajana?* pohtinut, millainen rooli koulun johtajalla tulisi olla maailman yhteisten globaalien haasteiden tiedostamisessa ja ratkaisemisessa.¹³⁷ Hän nostaa esiin neljä globaalia ongelmaa: köyhyys, väestönkasvu ja ikääntyminen, luonnonvarojen ehtyminen ja ilmastonmuutos.¹³⁸ Vaikka Sahlberg puhuu perusopetuksesta, niin taideoppilaitokset eivät voi välttyä samanlaiselta pohdinnalta. Millainen rooli taideoppilaitoksella on lapsen ja nuoren maailmankäsitysten muokkaajana? Sahlbergin mukaan koulunjohtajalla on tärkeä ”rooli oman koulunsa eettisen perustan luomisessa ja siten myös nuorten maailman hyvinvointia koskevien käsitysten syventämisessä.”¹³⁹

Eikö taideoppilaitos voisi olla eturintamassa? Meillä on käytössämme hieno instrumentti: taide. Bardyn sanoin ”Taiteen ylevä ja samaan aikaan käytännöllinen merkitys on sen kyvyssä panna aistit, tunteet ja mieli liikkeeseen sellaisin tavoin, joihin on muin keinoin vaikea päästä.”¹⁴⁰ Lapset ja nuoret saavat paljon tietoa globaaleista ongelmista, mutta asioiden ymmärtämiseksi tarvitaan muutakin. Taide voi tarjota väylän käsitellä ahdistaviakin asioita lempeämmin ja lapselle luontaisin keinoin. Kuvat Kiinan maanjäristyksen

¹³⁵ Sava 2007, 164

¹³⁶ Sahlberg 2007, 27

¹³⁷ Sahlberg 2007, 25

¹³⁸ Sahlberg 2007, 29

¹³⁹ Sahlberg 2007, 28

¹⁴⁰ Bardy 2007, 21

uhreista, Myanmarin tulvista ja Kauhajoen surmista tulevat taideoppilaitokseen halusimme tai emme. Savan mukaan ”Tila antaa vapautta omalajiselle olemiselle ja toiminnalle. Raja osoittaa paikan yhteisössä, sen, että nuori ei ole yksin kosmoksessa.”¹⁴¹ Taideoppilaitos voi tarjota lapselle tilan ja ajan, yhteisössä on turvaa ja voimaa.

Mikä on sitten rehtorin rooli globaaleissa kysymyksissä? Sahlberg toteaa, että ”koulunjohtaja on merkittävä mielipidevaikuttaja ja siksi maailmanparannusta ja kehitystä koskevien asioiden tunteminen koulun johtamisessa kannattaa ottaa vakavasti.”¹⁴² Koulun johtaja voi vaikuttaa oman koulunsa ekologisiin ratkaisuihin, hän voi olla viemässä koulua aktiiviseksi osallistujaksi ja samalla tarjota oppilaille mahdollisuuden olla mukana muuttamassa maailmaa. Hellströmin mukaan ”Taidekasvatuksella ei muovailta lapsista epäkäytännöllisiä ja maailman realiteeteista vieraantuneita kaunosieluja, vaan taidekasvatuksen tavoitteena on aktiivinen ja osallistuva kansalainen.”¹⁴³

Hämäläinen ja Välijärvi nostavat esiin koulunjohtajan haasteita: väestörakenteen muutos, työpaikkojen keskittyminen muutamaaan aluekeskukseen, maahanmuuttajien määrän kasvu, ilmastonmuutos, työelämäpaineet, uuden tiedon luomisen nopeus ja terveydentilan muutokset.¹⁴⁴ Näistä haasteista osa on jo taiderehtorin arkipäivää: kuinka varautua ikäluokkien pienenemiseen maaseudulla ja kasvukeskuksissa lasten määrän lisääntymiseen, maahanmuuttajien mukaantuloon ja lasten fyysisen kunnon heikkenemiseen? Sahlberg ehdottaa rehtorille *tulevaisuusohjelman* laatimista. Hänen mukaansa ”tällaisen tulevaisuusohjelman hyöty voi olla se, että sen avulla voidaan vaikuttaa vallitseviin arvojärjestelmiin koulussa.”¹⁴⁵ Vaikka kyse on suurista kysymyksistä, niin pienillä arkipäivän asioilla voidaan vaikuttaa siihen suuntaan, minne ollaan menossa. Itse valitsemme, ajaudummeko vai olemmeko aktiivisina virrassa mukana.

---

¹⁴¹ Sava 2007, 181

¹⁴² Sahlberg 2007, 27-28

¹⁴³ Hellström 2005, 50

¹⁴⁴ Hämäläinen & Välijärvi 2007, 255

¹⁴⁵ Sahlberg 2007, 49

Taideoppilaitosten suomalaisena tulevaisuushaasteena on suhde peruskouluun ja mahdollisesti tulossa olevaan eheytettyyn koulupäivään. Opetusministeriö on aktiivisesti liputtanut eheytetyn koulupäivän puolesta erilaisissa raporteissa. Esimerkiksi luovuusstrategian loppuraportissa todetaan, että: ”Taito-, taide- ja ilmaisukasvatusta voitaisiin vahvistaa merkittävästi. Harrastusluonteinen toiminta voitaisiin integroida nykyistä laajemmin koulun toimintaan ja koulu voisi avautua monipuolisemmin toimintaympäristöönsä.”¹⁴⁶ Samansuuntainen ajatus löytyy myös Taide- ja taiteilijapoliittisesta ohjelmasta sekä Lastenkulttuuripoliittisesta ohjelmasta vaikka sanamuodot ovatkin väljempiä: ”Koulujen ja taiteen perusopetusta antavien yksikköjen, taidelaitosten ja kirjastojen yhteistyötä taidekasvatuksessa tulisi lisätä.”¹⁴⁷

Taiteidenvälisyys ja yhteistyö eri taidealan toimijoiden kanssa tulee olemaan edessä ilman eheytettyä koulupäivääkin. Tässä on rehtoreille haastetta. Erityisesti muut kuin musiikin oppilaitokset ovat vasta luoneet omat toimintamallinsa ja nyt on jo aika etsiä uusia toimintatapoja avoimemmalla kentällä. Kuinka yhdistää ylpeys omasta tekemisestä ja hedelmällinen yhteistyö? Tässä kysytään rehtorin kykyä elää ajassa. On viisaampaa olla mukana vaikuttamassa päätöksentekoon, kuin ajautua muiden ohjailtavana pakon edessä. Tulevaisuuden ratkaisuissa rehtorin henkilökohtaiset verkostot nousevat tärkeiksi ja hänen asemansa oman paikkakuntansa vaikuttajana tai sivussa olijana korostuu.

”Kyllä mä lehdestä melkein ekana luen kulttuurisivut, et kyllä mä mielestäni aika hyvin tiedän, mitä kulttuurin alueella Suomen maassa tapahtuu.” Heli

Ahosen mukaan ”rehtori ei voi enää tänä päivänä johtaa oppilaitoksen toimintaa vain oman koulunsa näkökulmasta. Hänen tehtävänsä on tiedostaa yhteiskunnan eri sektoreilla meneillään olevat muutosprosessit ja tulevaisuuden näkymät.”¹⁴⁸ Laaja yhteiskunnallisten asioiden seuraaminen on

¹⁴⁶ Opetusministeriö 2006, 8-9

¹⁴⁷ Opetusministeriö 2003, 12

¹⁴⁸ Ahonen 2001, 15

välttämätöntä. Tpo-rehtoreiden erityisenä seuraamisalueena on tietenkin taiteen ja kulttuurin kenttä.

Mitä nämä suuret haasteet merkitsevät rehtorin työn ja taiteen kietoutumisessa? Taiteelle jää yhä vähemmän tilaa ja aikaa ja juuri siksi me tarvitsemme sitä. Mäkinen summaa: ”Mielikuvitus voi olla ainoa vapauden linnakkeemme, rohkeuden ja uskalluksen tae lapselle ja hänen aikuiselleen. Taide on elintärkeää meille kaikille, vanhemmille, päiväkotien henkilökunnalle, opettajille, jotta jaksamme nähdä lapsen ja lasten arjen uusin silmin. Jotta jaksamme itse elää.”¹⁴⁹

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Alkuperäinen kysymyksenasettelu taiteen perusopetuksen rehtorien omasta taiteen tekemisestä on mielenkiintoinen. Vastaus on lyhyesti: kyllä. Taiteen perusopetuksen rehtoreilla on henkilökohtainen suhde taiteeseen. Jokainen haastatelluista rehtoreista teki ja vastaanotti taidetta mielestäni runsaasti.

Taiteen perusopetuksen rehtorit ovat osa suomalaisia rehtoreita, mutta samalla he edustavat omaa erityisosaamisaluetta -taidetta. Taideoppilaitoksen rehtorin työ muistuttaa enemmän toiminnanjohtajan kuin perinteisen rehtorin työtä. Noin puolet taideoppilaitoksista on yksityisiä, mikä vaikuttaa rehtorin työnkuvaan. Myös opettajakunnan erityisyys, taiteilijuus, asettaa rehtorille haasteita.

Jokaisen rehtorin on luotava oma taidekäsitelmänsä, jolle työnsä perustaa. Taiteen perusopetuksessa rehtorin on myös aika ajoin mietittävä suhteensa tpo:n opetussuunnitelmiin ja käytäntöihin. Mikä on se kenttä jossa työtämme teemme? Luovuus on elementti, jonka halusin itse tähän työhön mukaan. Luovuus on trendi, mutta sen tulisi myös olla kaiken tekemisemme taustalla. Taiteen perusopetus tarvitsee luovuutta, rehtori tarvitsee luovuutta.

---

¹⁴⁹ Mäkinen 2005, 70

Opettaminen on suomalaisessa koulutusjärjestelmässä kaikkien rehtorien perusta. Jokainen rehtori on opettanut ennen siirtymistään johtajaksi, ja pääsääntöisesti jokainen opettaa myös rehtoriuden osana. Opettaminen koettiin erittäin tärkeäksi osaksi rehtoriutta, ja myös merkittäväksi väyläksi saada omaa taiteellista ajattelua näkyväksi. Opettaminen antaa sisältöä, iloa ja tyydytystä. Opettaminen koetaan välttämättömäksi osaksi rehtoriutta, jotta hallinnollinen työ saa mielen.

Nuoret rehtorit, jotka etsivät omaa työidentiteettiään, joutuvat käymään läpi suhteensa ammattitaiteilijuuteen. Oma taiteellinen työ rehtoriuden rinnalla on yksi mahdollisuus, mutta on vain harvojen väylä. Sekä rehtorius että ammattitaiteilijuus ovat niin vaativia tehtäviä, että niiden yhdistäminen on jo ajan puutteen takia vaikeaa. Välivuodet, virkavapaat ja vuorotteluvapaat tarjoavat taiderehtorille mahdollisuuden täysipäiväiseen taiteilijuuteen, mikäli sellaista kaipaa. Pääsääntöisesti taiderehtorit ovat valintansa tehneet ja nauttivat ammattitaiteesta lähinnä taiteen kokijoina.

Verryttelytaide on hyvä termi. Jokainen taiteen perusopetuksen rehtori voi verryttellä. Omaksi iloksi taiteileminen perustuu vahvasti myös tpo:n tavoitteille; keskeistä taiteen tekeminen ja sen kokemisen ilo sekä halu. Verryttelytaidetta ei pidä väheksyä, se on taidetta, verryttelytaidetta. Kosketus omaan taiteen tekemiseen pitää rehtorin myös kiinni aisti- ja tunnemaailmassa. Rehtorius on paperia, kokouksia, puheluita ja kohtaamisia. Verryttelytaide tarjoaa naurua ja itkua, pettymyksiä ja onnistumisia. Verryttelytaide tarjoaa väylän kokea taidetta niin kuin lapset ja nuoret sitä kokevat. Oma taidekokemus muistuttaa taiteen perusopetuksen tärkeimmistä elementeistä: lapsi ja taide.

Rehtorit väsyvät työssään. Rehtoreiden työ on pirstaleista ja rehtori joutuu kohtaamaan hyvin erilaisia odotuksia sekä koulunsa sisältä, että ympäröivästä yhteisöstä. Rehtorin työn pysyvimpiä elementtejä on muutos ja päivittäin vaihtuvat tilanteet. Taiderehtorin pelastus voi olla taide. Oma taiteen tekeminen ja kulttuurin kuluttajana oleminen antaa sitä voimaa, mitä rehtori tarvitsee. Kriisi ja uupumus ovat tuttuja rehtoreille, mutta kokemuksen kautta rehtori voi oppia hallitsemaan työtään. Rehtori voi oppia ottamaan omaa aikaa ja tekemään tilaa

omalle taiteelle. Ja taide raivaa tilaa rehtorille, tarjoaa tilan olla. Vaikka näistä haastatteluista ei voi vetää suoria johtopäätöksiä taiderehtoreiden jaksamisesta niin silti: taiderehtorilla on paremmat edellytykset selvitä työssään, kuin koko suomalaisella rehtorikentällä. Taiderehtorilla on taide. Jokainen rehtori tarvitsee oman tapansa irrottautua työstä, kokeakseen lepoa ja virkistystä. Taiderehtorilla väylä on olemassa, jos sitä haluaa, uskaltaa ja muistaa käyttää.

Taiteen perusopetus on lähivuosina saamassa perintöprinsessoja ja – prinssejä. Taiteen perusopetuksen oppilaitosten perustajat ovat viitoittaneet tietä ja heidän on aika siirtyä taustalle. Tämä siirtymävaihe tarjoaa haasteita ja mahdollisuuksia koko taiteen perusopetuksen kentälle. Perusta on hyvä, nyt on uskallettava ottaa uudet ihmiset ja uudenlainen ajattelu mukaan kehittämistyöhön. Luovuuden on annettava virrata taiteen perusopetukseen. Vanhoja hyviä rakenteita ei tietenkään ole tarvis purkaa, jos ne toimivat, mutta kyseenalaistaminen, heittäytyminen ja yllätyksellisyys mahtuvat hyvin myös taiteen perusopetuksen ideaan.

Ammattijohtajat tulevat. Opetusalalla ajatukseen suhtaudutaan karsaasti, eikä muutos tule olemaan nopeaa. Kokeiluja tullaan näkemään, mutta uskon, että taiteen perusopetus tulee pysymään taidekasvattajien ohjauksessa. Jos johtajia lähdetään etsimään opetuksen ulkopuolelta, niin tpo:ssa luontevin alue ovat taiteilijat. Opettaminen on tyypillisempi tie, mutta taiteilijuus on yksi vaihtoehto. Pidän tätä mahdollisuutta erittäin hyvänä, jotta taiteen perusopetuksen kenttä voi saada uutta verta taiteesta, opetustyön ulkopuolelta. Ammattitaiteilija voi tuoda koulumaiseen taiteen perusopetukseen sitä ennakkoluulottomuutta ja luovuutta, jota se aika ajoin kaipaa. Ammattitaiteilija taidekoulun johtajana voi olla erittäin toimiva tai täysin katastrofaalinen ratkaisu. Loppujen lopuksi on kuitenkin kyse henkilöistä. Taiderehtori on ihminen, persoona, jolla on omat vahvuutensa ja heikkoutensa. Yksi tärkeä tekijä on halu rehtoriksi. Rehtoriuteen pitäisi pyrkiä ja päästä, jotta ammatin arvostus säilyisi tai jopa nousisi.

Aika on rehtorin työtä ja elämää säätelevä elementti, joka on alati läsnä. Arjen tasolla aikaa on aina liian vähän, niin rehtorin tehtävien hoitamiseen kuin oman

taiteen tekemiseen. Me emme voi hallita aikaa, mutta sen täyttämiseen me voimme vaikuttaa. Jätämmekö itsellemme aikaa olemiseen, kiireettömyyteen ja sitä kautta luovuuteen. Lapsi tarvitsee aikaa, ja rehtori tarvitsee aikaa. Kiireettömyys antaa tilaa uudelle ja luovalle ajattelulle. Kiireettömyys tarjoaa turvaa. Tämä aika vaatii jatkuvaa valppautta, olla ajassa, ajan virrassa, soutaa aktiivisesti. On löydettävä tapa lipua aktiivisesti virran mukana, välillä voi soutaa vastavirtaan tai tehdä oman puron, ja sitten voi palata valtavirtaan, jos se tuntuu oikealta. Aikamme on rajallinen, itse päätämme miten sen käytämme. Tpo:n perusteissa sanotaan: ”ihminen on ainutkertainen ja toimii vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa sekä vaikuttaa aktiivisesti elämäänsä”, tämä koskee myös rehtoria.

Haasteita tulevaisuuden rehtoreilla riittää. Ilmastonmuutos koskettaa meistä jokaista, halusimme tai emme. Taidekoulujen arki vie rehtoria sellaisella vauhdilla, että maailman tila ei aina jaksu huolestuttaa. Silti taideoppilaitos hengittää samaa ilmaa kiinalaisten kanssa ja saa oppilaansa peruskoulusta. Tulevaisuusohjelman laatiminen omalle koululle voi olla viisas teko. Koulun arvomaailma ei rakennu tyhjästä, vaan rehtorin valinnat vaikuttavat myös lasten tapaan käsitellä maailman asioita. Koululla tulee olla selkeä arvopohja, joka näkyy arjen käytännöissä.

Taiteen perusopetuksen rehtorit on pieni ammattiryhmä. Se ei tulevaisuudessakaan tule nousemaan tutkijoiden intohimon kohteeksi, elleimme rehtorit itse kiinnostu omasta työstämme myös oman koulumme ulkopuolella. Kenttä on tutkimaton, tilaa ja näkökulmia riittää. Itselläni heräsi paljon kysymyksiä taiderehtoreiden työstä: työnkuvista, suhteesta opettajuuteen, jaksamisesta.

Taiteen perusopetuksen kentällä on myös paljon miettimistä. Opetussuunnitelmien perusteita pitäisi kriittisesti tutkia ja vertailla. Tarvitaanko joka taiteenalalla omat oppimiskäsitykset, arvot ja tavoitteet? Vai voisiko myös laajojen oppimäärien osalta tehdä yhden perusteet, kuten on laita yleisessä oppimäärässä? Taideopetus on perustehtävämme. Mahtuvatko luovuus, aika ja ilo tämän päivän taiteen perusopetukseen? Miten taideopettajat jaksavat?

Kuinka taideoppilaitokset pärjäävät tulostavoitteisessa ajassamme? Onko taiteen perusopetuksen rakenne liian raskas ja ahdas? Onko taiteen perusopetuksen oppilas onnellinen harrastuksessaan? Minne taiteen perusopetus on menossa? Ajaudummeko vai ohjaammeko? Kysymyksiä on paljon.

Haastatteleman taiteen perusopetuksen rehtorit tekevät taidetta. Tekemisen muodot kietoutuvat opettamiseen ja hallinnointiin, lomiin ja arkeen. Vaikka kiire on tuttua kaikille taiderehtoreille, niin työ koettiin mielekkääksi ja palkitsevaksi.

Taiderehtoreiden tulee pitää huolta itsestään. Oma taiteen tekeminen on arvokasta ja sillä voi kunnioittaa myös omaa työtään taidekasvattajana: elän niin kuin puhun. Rehtorin elämäntilanne vaikuttaa aktiiviseen taiteen tekemiseen, määrään ja tapaan. Kuitenkin jokainen elämänvaihe tarjoaa omanlaisensa tavan lähestyä taidetta. Vaikka taidepolku voi joskus olla sammaloitunut, niin se on siellä –jalkojen alla.

6. JÄLKIKIRJOITUS

”Prosessille ei koskaan voi asettaa tavoitetta ja päämäärää. Sitä ei voi komentaa ja käskää, mutta sille voi, ja tuleekin, tehdä ehdotuksia ja kysymyksiä. Sen kanssa pitää keskustella ja väitellä –argumentoida. Prosessi itse on omalla tavallaan vaatimaton ja ikään kuin vähäeleinen –huomaamaton, taka-alalla, taustalla, mutta kuitenkin kaikkeen kietoutuneena ja kaikkialla läsnä. Se on kietoutuneena maisemaan, johon on aina monia sisäänkäyntejä (ja joista myös pääsee/joutuu pois!).¹⁵⁰

Tämä opinnäyte on ollut mitä suurimmassa määrin prosessi. Olen ajatuksen tasolla tehnyt tätä monta vuotta ja oma elämäntilanteeni on tänä aikana kokenut suuria muutoksia: avioero, uuden elämänkumppanin löytyminen, uusperheen elämän rakentaminen kahdella paikkakunnalla, opiskelu, uusi työ

---

¹⁵⁰ Sandqvist 1999, 69

ja suurimpana uusi pieni ihminen –Olavi. Opinnäytteeni yksi lähtökohta on oma kokemus ja sitä olen näinä vuosina saanut runsaasti. On tietenkin mahdotonta sanoa, millä tavalla eletty elämä näkyy tässä tekstissä, mutta siellä se on, taustalla, rivien välissä.

Alasuutari kirjoittaa, miten ”Tutkimuksen prosessikaaviot ovat eräänlaista voittajien historiaa, josta harha-askeleet, ongelmakohdat ja umpikujat ovat karsiutuneet pois; luultavasti siksi, että niitä ei yleensä raportoida tai jälkeinpäin edes muisteta.”¹⁵¹ Minä haluan muistaa ja kertoa joitakin harha-askeleitani. Prosessi on itselleni ollut ainakin yhtä tärkeä kuin lopullinen työ, ellei jopa tärkeämpi. Toisaalta on erittäin tärkeää saada prosessi myös päätökseen ja työ valmiiksi. Näin vapautuu tilaa uusille asioille ja uusille prosesseille.

Aloittaessani taidekasvatuksen opinnot syksyllä 2005, päätin heti, että opinnäytteeni sisältäisi taiteellisen osuuden. Aino Kallaksen *Suden morsian* ja minä, siinä oli ensimmäinen idea. Työstän tekstistä näytelmän ja analysoin omaa tekemistäni jollakin tavalla. Tämä ensimmäinen idea pohjaa Mikkelin ammattikorkeakouluun tekemääni monologtiin *Nainen kuin jäänyt samppanja*. Ainosta sain itselleni kanssakulkijan, ja sen myötä löysin Kallaksen kirjoittaman tekstin *Suden morsian*. Se on kiehtova tarina naisesta, joka muuttuu sudeksi. Halusin ehdottomasti tehdä taiteellisen osion opinnäytteeseeni.

Seuraavassa vaiheessa halusin mukaan muitakin näkökulmia, ja koska olin juuri aloittanut tpo-oppilaitoksen rehtorina, tulivat rehtorit ja heidän taiteen tekemisensä luontevasti mukaan. Samalla *Suden morsian* vaihtui Edith Södergranin teksteihin pohjautuvaan naisten runoesitykseen, monologi vaihtui ryhmäesitykseksi. Runoprojekti poisti Södergranin, toi mukaan muiden runoilijoiden sekä omia tekstejä. Tässä vaiheessa totesin odottavani lasta ja pitkän harkinnan jälkeen päätin jättäytyä projektista pois. Päätös oli sekä helpotus että pettymys. Jälkiviisaana voin todeta, että projekti venyi niin paljon, että olisin joka tapauksessa joutunut jättämään homman kesken.

---

¹⁵¹ Alasuutari 2001, 252

Hyvä on, ei taiteellista osuutta, mutta ajattelin paikata tätä puutetta toisinkirjoittamisella. Halusin, että työssä on taiteellinen kirjoitustyyli, ehkä näytelmämuotoinen. Haudutin ajatusta ja pyörittelin erilaisia vaihtoehtoja kunnes vastaan nousi este: rajallinen taito. Omat taiteelliset kykyni ovat teatterin tekemisessä lavan puolella, mutta näytelmäkirjailijaksi minusta ei ole.

Työskentelytapani näkyy tässä työssä. Teen kirjallisia töitä niin, että kerään ensin kaikkea mahdollista; luen kirjoja ja kirjaan niistä mielenkiintoisia asioita, kirjoitan mieleeni nousevia ideoita ja pätkiä, etsin litteraatioista itseäni koskettavia sitaatteja, poimin päivän lehdistä teemaan sopivia ajatuksia. Lyhyissä esseemuotoisissa töissä tällainen työskentelytapa toimii hyvin. Näin pitkässä kirjoituksessa se aiheuttaa ongelmia. Lopputulos on paloista koottu, ja ajoittain teksti jättää sirpaleisen vaikutelman. Työ pitäisi raamittaa tiukemmin jo heti alusta, että siitä tulisi ehjempi kokonaisuus.

Kieli on lähellä puhuttua kieltä, mikä osittain johtuu sitaattien käytöstä ja osittain omasta tavastani kirjoittaa. Haastateltavien kommentit ovat litteraatiosta poimittuja ja alun perin kerrottuja, jolloin niiden kieli on puhekieltä. Oman tekstini on hyvä sopia tyylillisesti sitaattien kanssa samaan työhön.

Rehtorien haastattelemine oli hyvä ratkaisu ja oman kokemuksen esilletuominen perusteltua. Tietenkin voi miettiä, onko oman pohdinnan osuus tässä työssä oikeassa suhteessa muiden ajatuksiin. Omaa pohdintaa on paljon, mikä kertoo tarpeesta analysoida omaa tekemistä ja olemista. Tässä mielessä opinnäytteen tekeminen on palvellut oman työidentiteetin etsimistä ja toivottavasti myös henkilökohtaista kasvua.

Haastattelumuotona teemahaastattelu tuntui luontevalta, mutta aiheutti itselleni ongelmia. Kokemattomana haastattelijana aiheet levisivät usein ulos varsinaisesta teemasta: rehtorien omasta taiteen tekemisestä. Oma uusi työ taiderehtorina vei minua haastatteluissa kohti arjen ongelmia, rahoituksia, organisaatioita ja muuta opinnäytteeni kannalta epäolennaista. Jälkiviisaana voi todeta, että kaksinkertainen haastattelukierros olisi tuonut lisää sisältöä

esille nousseisiin kysymyksiin. Teemat ovat mielestäni toimivia ja teemahaastattelun mukanaan tuoma vapaus toi teemat esille. Tietenkin valinnat ovat minun ja joku toinen olisi valinnut toisin. Jos jatkaisin tästä eteenpäin, niin valitsisin jonkin alueen, ehkä ammattitaiteilijuus tai työkriisi tai perintöprinsessa ja tekisin uuden syvemmän haastattelukierroksen ja rajaisin kysymykset tarkemmin.

Eri taiteenlajien rehtorien käsitteleminen yhtenä pakettina tuntuu onnistuneelta ratkaisulta. Tosin on vaikea sanoa, olisivatko vastaukset olleet erilaisia, jos kaikki haastateltavat olisivat olleet saman taiteenlajin rehtoreita. Ainakin haastattelijan kannalta eri taiteenlajit tarjosivat mielenkiintoisen kentän.

Nyt olen vaiheessa, jossa takana on kaksi kuukautta taiderehtoriutta opinto- ja äitiysloman jälkeen. Osa kirjoitetusta ei tunnu enää samalta, koska elettyä elämää on takana enemmän. Elän uutta kuherruskuukautta vanhassa työssä; minulla ei ole kiire (vielä) ja näen asioita selkeämmin (vielä). Toisaalta joudun myös lunastamaan paikkani uudelleen. Poissaolo on laittanut työnjaon uusiksi, eikä oma sosiaalinen asemani ole itsestäänselvyys. Rehtorin titteli on edelleen sama, mutta sosiaalinen paikka täytyy ansaita uudelleen.

Olen käynyt tänä syksynä kuuntelemassa luentoja johtamisesta ja olen löytänyt itselleni esikuvan: Laura Lares. Hän toimii Kalevala Korun johtajana ja antoi itselleni kovasti eväitä ja uskoa siihen, että minustakin voi kasvaa johtaja. Itselleni tärkein sanoma oli puhe tasapuolisuudesta ja erityisyydestä. Hän nosti esiin näkemyksen, jossa ihmisiä tulee kohdella erityisinä. Tasapuolisuus ei ole tasapäistämistä, vaan erityisyyden kunnioittamista. Taideoppilaitoksen rehtorina koin, että viesti oli osoitettu juuri minulle. Minulla on lupa ja velvollisuus kunnioittaa taiteilijaopettajien ja taiteilevien lasten erityisyyttä.

Taiteessani olen vaiheessa, jossa aloitin jälleen teatteriharrastuksen oman oppilaitokseni aikuisryhmässä ja hyvältä tuntuu. Lisäksi olemme virittelemässä bändiä ja minulla on mahdollisuus päästä taas laulamaan. Olen saanut voitettua aikaa ja tilaa itselleni ja omalle taiteelleni. Olen ylpeä omasta

harrastuksestani ja taiteestani. Taidan kuulua siihen ryhmään, jonka täytyy hillitä omaa taidettaan, ettei tule vallattua estradia lapsilta...

”esimerkiks noi lumiukot... tossa vasemmalla... meidän oppilailta tilattiin... siellä kokouksessa puhuttiin, että meidän oppilaat osallistuis jotenkin työväenopiston 100 vuotisjuhliin... keskellä talvee...että tehdäänkö me 100 lumiukkoo vai lumilyhtyy, vai...ei me tehty mitään noista, me tehtiin vähän toisenlaisii lyhtyjä, mutta ehkä se nyt on tämmöistä... yhteisötaidetta... tavallaan se, mitä tuossa on lähtenyt alkuun mun pöytäkirjapiirustuksena... se on siirtynyt niinkun koko koulun toiminnaks... Et ne ei oo niinkun mun henkilökohtaisia lumiukkoja, mutta siitä on monien mutkien kautta sit syntyny semmonen valomeri teos... Siin on yks aika jännä taidepolku...” Heli

LÄHTEET

Suullisia tietoja antaneet

Haastattelu 1: Litteraatio haastattelusta Kaija Kontusen kanssa, 5.10.2006. Haastattelunauha ja litteraatio tekijän hallussa.

Haastattelu 2: Litteraatio haastattelusta Heli Tiaisen kanssa, 18.1.2007. Haastattelunauha ja litteraatio tekijän hallussa.

Haastattelu 3: Litteraatio haastattelusta Marja-Leena Seilon kanssa, 29.1.2007. Haastattelunauha ja litteraatio tekijän hallussa.

Haastattelu 4: Litteraatio haastattelusta Tapani Tulisalmen kanssa, 29.1.2007. Haastattelunauha ja litteraatio tekijän hallussa.

Haastattelu 5: Litteraatio haastattelusta Taina Kopran kanssa, 31.1.2007. Haastattelunauha ja litteraatio tekijän hallussa.

Kaasinen, Sari 2008. *Kulttuuriset juuret luovuuden lähteenä –Yksilön ja paikan identiteetti taiteen ja taidekasvatuksen lähtökohtana*. Luento Lappeenrannassa 9.10.2008.

Lares, Laura 2008. *Suunnistaminen johtamisen arvoviidakossa*. Luento Lappeenrannassa 22.9.2008.

Puhakainen, Jyri 2001. *Lasten liikuntakasvatuksesta*. Luento Lappeenrannassa huhtikuussa 2001.

Painamattomat lähteet

Väisänen, Leila 2002. *Nainen kuin jäätynyt samppanja –monologin valmistaminen, esittäminen ja dokumentointi*. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Painetut lähteet

Ahonen, Jukka 2001. *Ammattina rehtori*. Helsinki: Kirjapaja.

Ahonen, Sirkka 1994. Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa Syrjälä, Leena, Ahonen, Sirkka, Syrjäläinen, Eija & Saari, Seppo 1994. *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy, 113-160.

Alasuutari, Pertti 2001. *Laadullinen tutkimus*. 3. uudistettu painos (1. painos 1993). Jyväskylä: Vastapaino.

Bardy, Marjatta 2007. Taiteen paluu arkeen. Teoksessa Bardy, Marjatta, Haapalainen, Riikka, Isotalo, Merja & Korhonen, Pekka (toim.) 2007. *Taide keskellä elämää*. Kiasman julkaisuja 106 / 2007. Helsinki: Like, 21-33.

Bardy, Marjatta, Haapalainen, Riikka, Isotalo, Merja & Korhonen, Pekka (toim.) 2007. *Taide keskellä elämää*. Kiasman julkaisuja 106 / 2007. Helsinki: Like.

Bardy, Marjatta & Känkänen, Päivi (2005) *Omat ja muiden tarinat. Ihmisyyttä vaalimassa*. Helsinki: Stakes.

Dewey, John 1980. *Art as experience*. New York: Perigee Books. First Printed in 1934.

Erkkilä, Helena & Vesanen, Marja 1989. *Miten taiteilijaksi tullaan?* Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Hanki ja Jää.

Hannula, Mika, Suoranta, Juha & Vaden, Tere 2003. *Otsikko uusiksi – taiteellisen tutkimuksen suuntaviivat*. Tampere: Juvenes Print.

Hellström, Martti 2005. Onko peruskoulusta taidekasvattajaksi? Teoksessa Sassi, Pirkko & Tarkonen, Tuula 2005. *Lapsi ja taide –puheenvuoroja taidekasvatuksesta*. Helsinki: Cultura Oy, 49-57.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Hoffmann Davis, Jessica 2005. *Framing education as art. The Octopus Has a Good Day*. New York: Teachers College press.

Hytönen, Juhani 2007. *Lapsikeskeisen kasvatuksen ydinkysymyksiä*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Hämäläinen, Kauko, Taipale, Atso, Salonen, Mikko, Nieminen, Tapani & Ahonen, Jukka 2002. *Oppilaitoksen johtaminen*. Helsinki: WSOY.

Hämäläinen, Kauko & Välijärvi, Jouni 2007. Tulevaisuuden haasteita koulun rehtoreille. Teoksessa Pennanen, Aatto (toim.) 2007. *Koulun johtamisen avaimia*. Jyväskylä: PS-kustannus, 253-272.

Isotalo, Merja 2007. Nälkätaiteilija. Teoksessa Bardy, Marjatta, Haapalainen, Riikka, Isotalo, Merja & Korhonen, Pekka (toim.) 2007. *Taide keskellä elämää*. Kiasman julkaisuja 106 / 2007. Helsinki: Like, 264-273.

Jalovaara, Salme 2000. Arvioinnin pimeä puoli. Teoksessa Toivanen, Marja Liisa (toim.) 2000. *Kirjeitä rehtoreilta*. Jyväskylä: PS-kustannus, 123-129.

Johnson, Peter & Pennanen, Aatto 2007. Johdanto. Teoksessa Pennanen, Aatto (toim.) 2007. *Koulun johtamisen avaimia*. Jyväskylä: PS-kustannus, 13-24.

Juusenaho, Riitta 2007. Korkokengät kansliassa. Teoksessa Pennanen, Aatto (toim.) 2007. *Koulun johtamisen avaimia*. Jyväskylä: PS-kustannus, 153-168.

Kotiharju, Anne. *Nykytanssi vyöryi balettikouluihin. Nykytanssi kyykytti baletin*. Etelä-Saimaa 26.3.2008.

Kuula, Arja 2006. *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Lappalainen, Tuomo 2007. *Kätten työ*. Suomen Kuvalehti 45/ 2007. Helsinki: Yhtyneet Kuvalehdet Oy, 43-55.

Lehtinen, Torsti 1993. *Totuus Kaipaus Kauneus*. Helsinki: Kirjapaja.

Mäkinen, Kirsti 2005. Lapsuuden kokemukset voimavarana. Teoksessa Sassi, Pirkko & Tarkonen, Tuula 2005. *Lapsi ja taide –puheenvuoroja taidekasvatuksesta*. Helsinki: Cultura Oy, 65-70.

Mäkitalo, Mauri 2000. Mikä on tärkeintä. Teoksessa Toivanen, Marja Liisa (toim.) 2000. *Kirjeitä rehtoreilta*. Jyväskylä: PS-kustannus, 57-61.

Ojakangas, Mika 2007. Passiivisuus –hyvinvointiyhteiskunnan vihollinen? Teoksessa Bardy, Marjatta, Haapalainen, Riikka, Isotalo, Merja & Korhonen, Pekka (toim.) 2007. *Taide keskellä elämää*. Kiasman julkaisuja 106 / 2007. Helsinki: Like, 12-20.

Ojanen, Eero 2007. *Ajan filosofia*. Helsinki: Kirjapaja.

Porna, Ismo 2003. *Taiteen perusopetuksen vuosikirja 2002*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Pääjoki, Tarja 1997. PyhäTaide ja ArkiElämä -taidekäsitusten ja taidekasvatuksen yhteentörmäilyä. Teoksessa *Synestesia. onko taiteilla väliä?* Hiltunen, Mirja & Mannerkoski, Olli (toim.) 1997. Lapin yliopiston taiteiden

tiedekunnan julkaisuja C: Katsauksia ja puheenvuoroja 8. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 21-41.

Pääjoki, Tarja 1999. *Reittejä taidekasvatuksen kartalla. Taidekäsitteiden merkityksistä taidekasvatusteksteissä*. Jyväskylä: Kampus Kustannus n:o 52.

Pääjoki, Tarja 2007. Lasten ja aikuisten kulttuurinen leikki. Teoksessa Bardy, Marjatta & Haapalainen, Riikka & Isotalo, Merja & Korhonen, Pekka (toim.) 2007. *Taide keskellä elämää*. Kiasman julkaisuja 106 / 2007. Helsinki: Like, 287-294.

Raivio, Kari 1995. Aina välissä. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) 1995. *Kaivolla –taide tiedon lähteenä*. Stakes Raportteja 177. Jyväskylä: Gummerus.

Rauhala, Pentti 2000. Ensimmäinen Karthagossa vai toinen Roomassa –rehtori ammatillisessa oppilaitoksessa. Teoksessa Toivanen, Marja Liisa (toim.) 2000. *Kirjeitä rehtoreilta*. Jyväskylä: PS-kustannus, 36-45.

Saarnivaara, Marjatta & Varto, Juha 2000. Taidekasvatus ansana. Julkaisussa Sava, Inkeri & Räsänen, Marjo (toim.). *Näkökulmia taidekasvatukseen*. Helsinki: Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja F13.

Sahlberg, Pasi 2007. Koulunjohtaja maailmanparantajana? Teoksessa Pennanen, Aatto (toim.) 2007. *Koulun johtamisen avaimia*. Jyväskylä: PS-kustannus, 25-51.

Sandqvist, Ville. Miten olen taiteen tutkimuksessa. Teoksessa Houni, Pia & Paavolainen, Pentti (toim.) 1999. *Taide, kertomus ja identiteetti*. Helsinki: Teatterikorkeakoulu, Acta scenica 3, 66-82.

Saresma, Tuija 2002. *Häivähdys kauneutta. Taide suomalaisten arjessa*. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Saresma, Tuija 2004. Pään ja sydämen tieto. Teoksessa Latvala, Johanna, Peltonen, Eeva & Saresma, Tuija 2004. *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 79. Saarijärvi: Gummerus.

Sassi, Pirkko & Tarkonen, Tuula 2005. *Lapsi ja taide –puheenvuoroja taidekasvatuksesta*. Helsinki: Cosmoprint.

Sava, Inkeri 2007. *Katsomme –näemmekö? Luovuudesta, taiteesta ja visuaalisesta kulttuurista*. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja B 81. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Sederholm, Helena 2007. Taidekasvatus –samassa rytmissä elämän kanssa. Teoksessa Bardy, Marjatta, Haapalainen, Riikka, Isotalo, Merja & Korhonen, Pekka (toim.) 2007. *Taide keskellä elämää*. Kiasman julkaisuja 106 / 2007. Helsinki: Like 143-149.

Suoniemi, Hannu 2000. Jokainen päivä on erilainen. Teoksessa Toivanen, Marja Liisa (toim.) 2000. *Kirjeitä rehtoreilta*. Jyväskylä: PS-kustannus, 31-35.

Tuusa, Mirva. *Muistojen teatteri eheyttää*. Etelä-Saimaa 8.5.2008.

Uusikylä, Kari 2005. Luova koulu, rokote kouluviihtymättömyyteen. Teoksessa Karppinen, Seija, Ruokonen, Inkeri & Uusikylä, Kari 2005. *Taidon ja taiteen luova voima. Kirjoituksia 9-12 –vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatuksesta*. Helsinki: Finn Lectura.

Uusikylä, Kari & Piirto, Jane 2006. *Luovuus. Taito löytää, rohkeus toteuttaa*. 2. painos. (1. painos 2000). Jyväskylä: PS-Kustannus.

Varto, Juha 2001. *Kauneuden taito -Estetiikkaa taidekasvattajille*. Tampere: Yliopistopaino.

Vattimo, Gianni 1999. *Tulkinnan etiikka*. Suomentajat Vähämäki, Jussi & Kunttu, Liisa. Helsinki: Tutkijaliitto.

Venkula, Jaana 2003. *Taiteen välttämättömyydestä*. Helsinki: Kirjapaja.

Vuohijoki, Teija 2006. *Pitää vain selviytyä. Tutkimus rehtorin työstä ja työssä jaksamisesta sukupuolen ja virka-aseman suhteen tarkasteltuna*. Turun yliopiston julkaisuja, sarja C –osa 250. Turku.

Internetlähteet

Heikkilä, Sanna. ”Lasten vuoksi me vaan...” Lapsilähtöisyyden ja lapsen edun käsitteistä. 27.3.2008. Nuorisotutkimuksen verkkokanavan kolumni.

http://www.kommentti.fi/sivu.php?artikkeli_id=381

Opetusministeriö 2002. Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet.

http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/musiik_tait_ops_2002.pdf

Opetusministeriö 2002. Taiteen perusopetuksen tanssin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet

http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/tanssi_tait_ops_2002.pdf

Opetusministeriö 2002. Taiteen perusopetuksen teatteritaiteen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet.

http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/teatte_tait_ops_2002.pdf

Opetusministeriö 2002. Taiteen perusopetuksen visuaalisten taiteiden laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet.

http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/visuaal_tait_ops_2002.pdf

Opetusministeriö 2003. *Lastenkulttuuripoliittinen ohjelma*. Opetusministeriön julkaisuja 2003:29.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2003/liitteet/opm_114_opm29.pdf?lang=fi

Opetusministeriö 2005. Taiteen perusopetuksen sirkustaiteen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet.

http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/sirkustaide_ops.pdf

Opetusministeriö 2005. Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet.

http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/taideyl_ops.pdf

Opetusministeriö 2006. Yksitoista askelta luovaan Suomeen.

Luovuusstrategian loppuraportti. Opetusministeriön julkaisuja 2006:43.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2006/liitteet/opm43.pdf?lang=fi>

Opetusministeriö 2007. Valtionosuussovellus 2008 taiteen perusopetus raportti V08YK6L08.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/yleissivistavae_koulutus/taiteen_perusopetus/Taiteen_perusopetus_liitteet/Valtionosuussovellus.pdf